

Département de Criminologie
Hoofdafdeling Criminologie

Collection des rapports et notes de recherche / Collectie van onderzoeksrapporten & onderzoeksnota's n° 15 b

Het statuut van de gerechtsdeskungige in strafzaken

Onderzoeksrapport
Juni 2004 – December 2005

Nederlandstalige vertaling van verschillende delen
van het eindverslag van het onderzoek
April 2006

Promotor

Charlotte VANNESTE

Onderzoeker

Bertrand RENARD

Onderzoekspartners

Hilde ALLEMAN
Samuel DELTENRE

Waarschuwing

Dit document is de gedeeltelijke vertaling van een verslag dat oorspronkelijk in het Frans werd opgesteld. Alle belangrijke elementen van het verslag zijn vertaald om de lezer een algemeen beeld te geven van het uitgevoerde onderzoekswerk en van alle aanbevelingen die nodig zijn om de uitwerking van een toekomstig statuut van gerechtsdeskundige toe te lichten.

Waar geen vertaling werd gemaakt, wordt de lezer verwezen naar het originele en volledige verslag. Bij de algemene structuur (p.4) wordt daarom telkens per hoofdstuk een verwijzing gemaakt naar de overeenkomende pagina's in het originele verslag. Voor de raadpleging van de bijlagen – die niet zijn vertaald – verwijzen we de lezer meteen naar de tekst van het volledige verslag.

Inleiding

Het eindverslag van het onderzoek betreffende de gerechtelijke expertise in strafzaken bestaat uit drie delen en telt in totaal zeven hoofdstukken.

Het **eerste deel** situeert het onderzoek en bestaat uit de hoofdstukken 1 en 2:

Hoofdstuk 1 formuleert de kwestie van het statuut van de deskundige als probleemstelling. Het vertaalt de politieke vraag in een echte *onderzoeksvraag*. Dit hoofdstuk gaat dus in op de algemene *problematiek* die ter tafel ligt (zowel de gerechtelijke vraag naar bijzondere competenties als de evaluatie van deze competenties). Het is een poging tot afbakening van het *analyseveld* waarbinnen het onderzoek plaatsvindt (waarbij de termen 'statuut', 'deskundige', 'expertise', 'in strafzaken' worden verduidelijkt). Ten slotte worden ook de implicaties voor het onderzoek in termen van *onderzoeksmethode* toegelicht.

Hoofdstuk 2 zet de algemene onderzoeksaanpak en de verschillende methodes om het onderzoek te voeren uiteen. Het bevat de werkwijze eigen aan elke methode (onderzoek met vragenlijst, analyse in groep van actoren en vorsers, interviews, raadpleging van de gerechtelijke overheid, analyse van documenten) en verduidelijkt de plaats van de beschikbare gegevensbronnen in het geheel van het onderzoek.

Een **tweede deel** bundelt de empirische onderzoeksresultaten en omvat de hoofdstukken 3, 4 en 5:

Hoofdstuk 3, dat over het huidige statuut van de deskundigen gaat, wil een stand van zaken opmaken van de bepalingen die momenteel de definitie van deskundige vormen: welke opdrachten hij dient te vervullen, hoe hij tewerk gaat, hoe zijn tussenkomsten worden vergoed, enz. Deze stand van zaken is allerm minst bedoeld als exhaustieve juridische analyse van de gerechtelijke expertise in strafzaken, maar beoogt veeleer de zwakheden of de tekorten van een statuut voor deskundigen in strafzaken in het licht te stellen. Op basis van deze uiteenzetting willen wij de huidige reacties voorleggen: enerzijds de herhaalde intenties om hervormingen door te voeren, anderzijds de verschillende bewegingen tot grotere professionalisering die wij vaststellen.

Hoofdstuk 4 is een socioprofessionele beschrijving van de deskundige en van enkele aspecten van zijn praktijk. Het verslag "cartografie van de praktijken" wees op de totale afwezigheid van gegevens over de deskundigen die met expertises worden belast, in het bijzonder de deskundigen uit de privé-sector. Het onderzoek met vragenlijsten tracht dit tekort weg te werken door, op basis van een ruime deelname van de deskundigen, het mogelijke profiel (of de profielen) van de gerechtsdeskundige in strafzaken te schetsen. Dit vierde hoofdstuk beschrijft ook enkele aspecten van de expertisepraktijk en geeft enkele

uitspraken (verwachtingen, eisen, ...) weer die de deskundigen hebben kunnen doen aan de hand van meer kwalitatieve vragen die hen werden voorgelegd.

Hoofdstuk 5 behandelt de rol van de deskundige en de plaats van de expertise. Het onderzoekt de relatie van de deskundige met het strafrechtelijk systeem. Welke plaats bekleedt de gerechtelijke expertise en/of welke plaats wordt door het rechtssysteem voor de deskundige ingeruimd? Hier wordt vooral de analyse gepresenteerd van de uitspraken van de actoren zelf (resultaten van de groepsanalyses met actoren en van de individuele gesprekken) en nagegaan wat hiervan moet worden onthouden voor een statuut van de deskundige.

We wijzen er nog op dat na elk van de drie empirische hoofdstukken aanbevelingen worden geformuleerd voor de uitwerking van een statuut voor deskundigen in strafzaken.

Een **derde gedeelte** beoogt het opstellen van een model en de formalisering van een statuut. Het bestaat uit de hoofdstukken 6 en 7:

Hoofdstuk 6 bespreekt de componenten van een statuut van de deskundige. De analyse in dit hoofdstuk tracht – uitgaand van de (geldende of geplande) normatieve teksten, de uitspraken van actoren of auteurs en de resultaten van de raadpleging van de gerechtelijke overheid – te identificeren welke eisen de rechterlijke macht stelt voor deskundigen en welke zij zelf vooruitschuiven. Al die vereisten moeten worden vertaald in (bestaande of wenselijke) competenties van de deskundigen. Er wordt ook op zoek gegaan naar instrumenten om deze competenties te controleren en te meten. Tot slot worden enkele mogelijkheden afgetast om competentiecontroles een officieel karakter te geven (certificatie, kwaliteitsnormen, lijsten van deskundigen, ...).

Hoofdstuk 7 tracht richtinggevend te zijn voor de uitwerking van een statuut van deskundige in strafzaken. Het doorloopt systematisch de verschillende aspecten van het statuut en formuleert aanbevelingen door de belangrijkste onderzoeksresultaten te vermengen en door voort te borduren op denkpistes uit de vorige delen.

De bijlagen bevatten een lijst van alle personen die werden gecontacteerd tijdens het onderzoek, de geraadpleegde (al dan niet juridische) normen en de geraadpleegde bibliografie.

Algemene structuur van het verslag

Deel I – De uitdagingen en de methodes van het onderzoek	p. 5
(Partie I – La recherche – ses enjeux et ses méthodes p. 4)	
Hoofdstuk 1: Probleemstelling betreffende het statuut van deskundige	p. 6
(Chapitre 1 : Problématisation de la question du statut de l’expert p. 5)	
Hoofdstuk 2: Onderzoeksaanpak	p. 14
(Chapitre 2 : Démarche de recherche p. 13)	
Deel II – Empirische stand van zaken	p. 18
(Partie II – Etat des lieux empiriques p. 55)	
Hoofdstuk 3 – Het huidige statuut van de gerechtsdeskundigen	p. 19
(Chapitre 3 – Le statut actuel des experts judiciaires p. 56)	
Hoofdstuk 4: Socioprofessionele beschrijving van de deskundige en enkele aspecten van zijn praktijken	p. 26
(Chapitre 4 : Description socioprofessionnelle de l’expert et de quelques aspects de ses pratiques p. 110)	
Hoofdstuk 5: Rol van de deskundige en plaats van het deskundigenonderzoek	p. 36
(Chapitre 5 : Rôle de l’expert et place de l’expertise p. 195)	
Deel III – Model en formalisering van een statuut	p. 40
(Partie III – Modèle et formalisation d’un statut p. 221)	
Hoofdstuk 6: De componenten van het statuut van deskundige	p. 42
(Chapitre 6 : Les composantes du statut d’expert p. 223)	
Hoofdstuk 7: Voor de uitwerking van een statuut van deskundige in strafzaken	p. 70
(Chapitre 7 : Pour l’élaboration d’un statut de l’expert en matière pénale p. 253)	
Inhoudstafel	p. 84
(Table des matières p. 400)	

Deel I – De uitdagingen en de methodes van het onderzoek

Het eerste deel bestaat uit twee hoofdstukken waarin het onderzoek naar het statuut van de deskundige in strafzaken wordt voorgesteld. Hoofdstuk 1 tracht de beleidsvraag te herformuleren in een onderzoeksvraag waarbij het voorwerp en het analyseveld worden gedefinieerd en de gebruikte onderzoeks aanpak verduidelijkt.

Het tweede hoofdstuk werkt deze aanpak verder uit. Hierin worden alle analyse methodes besproken die tijdens het onderzoek werden gebruikt, om de uitdagingen maar ook de beperkingen ervan te verduidelijken.

Dit eerste, logisch opgebouwde deel informeert de lezer over de begrenzingen van het onderzoek en de methodologische keuzes, zodanig dat hij de waarde van de geproduceerde gegevens en de voorgestelde resultaten correct kan beoordelen.

Hoofdstuk 1: Probleemstelling betreffende het statuut van deskundige

Volgens de termen van het onderzoek dat de Minister van Justitie aan de Hoofdafdeling Criminologie van het NICC toevertrouwde, beoogt het deel over het statuut van de deskundige "alle elementen aan het licht te brengen die het mogelijk moeten maken de erkenningscriteria voor gerechtsdeskundigen vast te leggen teneinde een grotere professionalisering in hun interventie te garanderen."¹

De uitvoering van deze opdracht vereist dat nader wordt ingegaan op de algemene problematiek, het toepassingsgebied en de methodologische opties die voorhanden zijn.

1 Problematiek

De eerste bezorgdheid achter het aldus geformuleerde verzoek van de Minister van Justitie is ongetwijfeld het garanderen van een professionelere, beter aangepaste en relevantere interventie van de gerechtsdeskundige. Het verzoek vertrekt van de vaststelling dat de positie van gerechtsdeskundige uitsluitend steunt op de benoeming door een magistraat. Behalve in enkele specifieke expertisedomeinen beschikt de magistraat over weinig elementen die hem in zijn keuze van de 'juiste deskundige' kunnen leiden.

Boven op die eerste vaststelling is er het groeiende kwantitatieve belang van de expertisepraktijken (aangetoond in de eerste analyses van de kwantitatieve gegevens voorgesteld in ons rapport "cartografie van de praktijken" van juni 2003)² en de steeds grotere bewijskracht die wordt gehecht aan het (nochtans nog niet geëvalueerde) deskundigenonderzoek. Dit alles verklaart de uitgesproken wens om de interventies van de deskundige te professionaliseren.

Verder moet bij dit verzoek ook een contextueel element vermeld worden. Er is de laatste tijd immers een breed debat op gang gekomen over de kwaliteit van de rechtspraak.³ De kwaliteit van een deskundigenonderzoek hangt evenzeer af van wat betrekking heeft op de deskundige zelf, als van de uitvoering van dat deskundigenonderzoek. Voor zover het verzoek van de Minister van Justitie, tenminste in deze onderzoeksfase, enkel gericht is op wat betrekking heeft op de deskundige, beperken wij ons tot dat aspect. Wij beklemtonen nochtans dat wat de expertise zelf aangaat in bepaalde specifieke sectoren al vele regels werden ingevoerd, vooral om een gepaste infrastructuur (vooral laboratoriumomgeving) op te leggen. Deze vrij gevarieerde kwaliteitsnormen kunnen soms invloed hebben op wat wordt geëist van de deskundigen zelf.⁴

¹ Brief van mevr. de Minister van Justitie van 16 juli 2004 aan de Hoofdafdeling Criminologie, die hiermee belast wordt met het onderzoek naar de gerechtelijke expertise in strafzaken.

² RENARD en DELTENRE (2003), pp. 123 tot 126 van het verslag en pp. 1 tot 9 van bijlage II.

³ Zie o.a. de werken van CAVROIS, DALLE en JEAN (2002) of van BREEN (2002).

⁴ Zie vooral de kwalificatie-eisen voor DNA-deskundigen in de wet van 22 maart 1999.

De toenemende aandacht voor kwaliteit blijft overigens niet zonder effect voor de productieprocessen in justitie. De kwaliteit van rechterlijke beslissingen zou niet gegarandeerd kunnen worden zonder procedure die deze kwaliteit waarborgt. In het kader van het deskundigenonderzoek vindt deze procedureobsessie vertaling in de recente invoering van de tegenspraak. Deze bijzondere kwestie maakt integraal deel uit van de definitie van de voorwaarden voor interventie van deskundigen, en dus van hun statuut.

De kwestie van het statuut van de deskundige leidt haast vanzelf tot een definitie van normen voor hun erkenning. Het waarborgen van de kwaliteit van de deskundige moet uiteraard de gelegenheid zijn om ook de volgende punten aan te snijden:

1. De **opleidingseisen**. Welk diploma voor welk deskundigheidsdomein? Welk onderwijsniveau? Welke controle (wie, wanneer, hoe) wordt aan deze eis gekoppeld?
2. De eisen inzake **ervaring**. Van welk type? Welke duur? In welke sector?
3. De eisen inzake **opleiding**. Opheldering verschaffen aan de strafrechtspraak vereist een minimale kennis van de context van de opdracht. Welke opleiding voorstellen (opleggen?) aan externe interveniënten? Sommige universiteiten bieden opleidingen: welke erkenning moeten deze programma's en hun gediplomeerden krijgen? Valt een stageperiode te overwegen, zoals al geldt voor deskundigen in boekhouding? Is die opleiding alleen nodig bij de start van de loopbaan van deskundige?...
4. Sommige initiatieven beogen de invoering van een **certificatiesysteem** voor deskundigen. Welk krediet verdient dergelijk systeem? Mag het gerecht deze eis overnemen? Wat zou de kostprijs zijn voor het gerecht, voor de deskundigen?
5. Handhaving van kwaliteitseisen impliceert een zekere, regelmatig uitgeoefende **controle**. Welke vorm van controle installeren? Volgens welke regels? Door welke instantie(s)?

Hoewel het streven naar kwaliteit en professioneler werk van de deskundigen centraal staat in de onderzoeksopdracht, vinden wij een benadering die alleen maar oog heeft voor het definiëren van erkenningscriteria, het uitwerken van procedures en het specificeren van de draagwijdte van die regels te beperkt.

Met overschrijding van de strikte normatieve doelstelling van het onderzoek schuiven wij de hypothese naar voor dat méér vereist is dan alleen die regels om de kwaliteit en de professionalisering van de gerechtsdeskundigen te verbeteren. Wij denken meer bepaald aan een verduidelijking van het algemene statuut van de deskundige. Daarvoor is een grondige overweging nodig van de plaats die de strafrechtspraak hem toekent: welke rol moet de deskundige spelen, welke plaats bekleedt hij in de algemene rechtspleging, welke waardering wordt hem toegekend om te waarborgen dat hij zijn rol vervult (contact tussen deskundige en justitie, wijze van opdrachtdefiniëring, beschikbaarstelling van de middelen die onmisbaar zijn om zijn opdracht uit te voeren, vergoeding, ...).

Hoewel alleen het definiëren van erkenningscriteria voor deskundigen en deskundigenonderzoeken een kwaliteitsstandaard kan garanderen voor werk dat in opdracht van het gerecht wordt uitgevoerd, vereist die definitie zélf dat er vragen worden gesteld over wat het deskundigenonderzoek moet zijn en wie de gerechtelijke deskundige moet zijn.

1.1 Het deskundigenonderzoek en de deskundige

In de meest sociologische betekenis van het woord wordt het deskundigenonderzoek (de 'expertise') wel eens beschouwd als een "probleemsituatie (een moeilijkheid die niet te overwinnen is met de gewone professionele aanpak, of zelfs een moeilijkheid die niet te lokaliseren valt), waarvoor gespecialiseerde kennis vereist is (maar gaat het om de gepaste specialisatie of gaat het gewoon om de specialisatie die zo dicht mogelijk aanleunt bij wat gepast is?), vertaald in een advies (het befaamde expertiseverslag), afgeleverd aan een opdrachtgever (die de deskundige eventueel de macht geeft om buiten het vertrouwde bevoegdheidskader te treden) zodat deze een beslissing kan nemen (soms voor zichzelf, soms voor een derde, de begunstigde)."⁵

In het kader van de cartografie van de praktijken in het deskundigenonderzoek in strafzaken, die reeds beperkter is, hebben wij voor de noden van dit onderzoek een 'operationele' definitie van "het deskundigenonderzoek in strafzaken" gebruikt: "elke praktijk die erin bestaat om een beroep te doen op een gespecialiseerde persoon of organisatie die vanwege zijn of haar competenties gevraagd wordt om een instantie te informeren over de beslissing (bepaling van de objectieve elementen van het ten laste gelegde feit, vaststelling van de fysieke en psychologische toerekenbaarheid, vaststelling van de straf of maatregel, uitvoering van de straf of maatregel) die deze instantie moet nemen in het kader van een zaak (ten opzichte van een persoon of situatie) verbonden met een ten laste gelegd feit."⁶

Op die basis is de deskundige (de 'expert') de gemandateerde persoon die de eerder gedefinieerde praktijken van het deskundigenonderzoek uitvoert.

Het cartografische werk heeft de grote diversiteit van praktijken van het deskundigenonderzoek tijdens de hele strafrechtspleging aan het licht gebracht, vanaf het begaan van het strafbare feit tot aan de uitvoering van de eventueel uitgesproken straffen en maatregelen ten opzichte van de te berechten persoon.

In dit onderzoek komen enkel de praktijken van het deskundigenonderzoek aan bod die gelden als "gerechtelijke deskundigenonderzoeken" (expertises).

Volgens een onderscheid dat wij in juni 2003 al gebruikten in ons verslag "cartografie van de praktijken" is de hoedanigheid van gerechtsdeskundige in strikte zin ondergeschikt aan het bestaan van een door justitie toevertrouwde opdracht.⁷ Buiten een dergelijke opdracht kan men in de strikte zin van het woord niet over gerechtelijk deskundigenonderzoek spreken. De personen waarmee de partijen in het strafproces (openbaar ministerie, beschuldigde, burgerlijke partij) zich omringen om advies en raad te krijgen bij de ontwikkeling van de thesissen die zij verdedigen, zijn geen gerechtsdeskundigen in die strikte zin, maar technische adviseurs⁸, hetgeen het begrip deskundigenonderzoek verbreedt (gerechtelijk deskundigenonderzoek in brede zin).

⁵ TRÉPOS (1996), p. 5.

⁶ RENARD en DELTENRE (2003), p. 11.

⁷ Cass., 21 januari 1969, *Pas.*, 1969, I, 470.

⁸ VANDERMEERSCH en BOSLY (2001), p. 943.

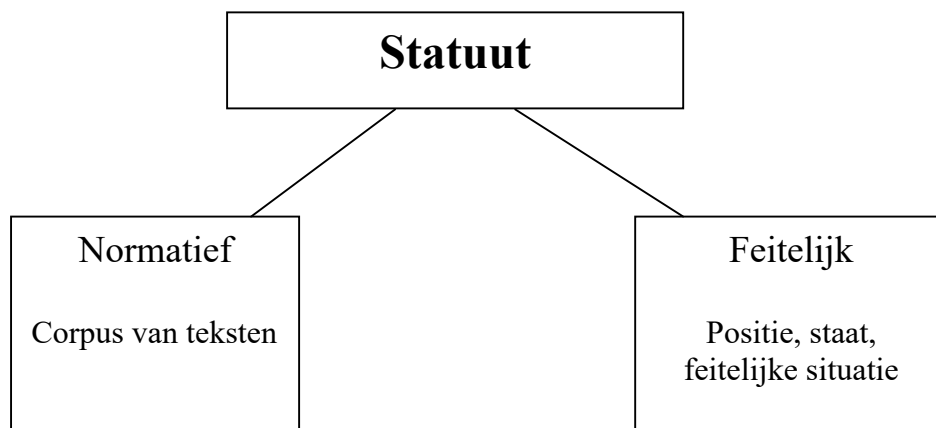
Wij kiezen duidelijk voor de tweede betekenis van deskundigenonderzoek (in de brede zin). Wij volgen namelijk de optie dat – los van eventuele methodologische beperkingen – bij het in beeld brengen van alle elementen die tot een definitie van het statuut van gerechtsdeskundige moeten leiden, rekening moet worden gehouden met alle gerechtelijke deskundigenonderzoeken, uitgevoerd door zowel gerechtsdeskundigen in strikte zin als door technische adviseurs.

1.2 Het statuut en zijn verschillende aspecten

Het statuut is het corpus van teksten die de staat en de capaciteit van een persoon betreffen, of die de situatie van een groep personen regelen. Het kan om verscheidene componenten gaan: wettelijk, administratief, geldelijk, ...

Het statuut is ook de positie, een staat, een feitelijke situatie in de samenleving of in een component van de samenleving.

Deze dubbele betekenis van het begrip 'statuut' zal ons werk sturen voor zover het erom gaat rekening te houden met zowel het corpus van teksten dat de gerechtsdeskundigen in strafzaken omgeeft, als met de huidige positie en de feitelijke situatie die ze ervaren in hun praktijken. Dit reikt dus veel verder dan alleen maar erkenningsnormen voor deskundigen onderzoeken. Alleen empirisch onderzoek op deze beide fronten (normatief en feitelijk) kan duidelijk maken welke richting het toekomstige statuut van deze deskundigen moet uitgaan.

De definitie van het statuut wordt uiteraard ook in grote mate beïnvloed door vragen betreffende kwaliteit, beroep (en professionalisering) en competentie.

Er wordt hier niet alleen een kwalitatieve verbetering beoogd om de democratische controle op de werking van de rechtspraak te verbeteren (invoering van een formeel kwaliteitsproces) teneinde de rechtspraak transparanter te maken, maar ook een intern vooruitzicht op (wezenlijke) verbetering van de kwaliteit van de rechtspraak.⁹

⁹ Hierbij wordt een aanpak gevolgd, vergelijkbaar met de beschrijving door SIBONY (2002), p. 120.

Het statuut verwijst voorts naar de opleiding van de deskundigen en naar de criteria die toegang geven tot het beroep, en naar de persoonlijke kwaliteiten die de deskundigen gebruiken in hun contacten met de andere professionele actoren van de strafrechtspraak.

De ongetwijfeld eerste uitdaging voor meer professionalisering (hoewel misschien niet van al diegenen die erop aandringen) is de overdracht van een specifieke, praktijkgebonden kennis. Het model van professionele competentie van de deskundige beperkt zich echter niet tot de kennis verworven door scholing, maar omvat variabele kennisdimensies (geïntegreerde kennis, knowhow, attitude) die passen binnen een verhaal.¹⁰

Het statuut van de deskundige is dus verbonden met het thema van sociale en professionele erkenning, via zeer uiteenlopende wegen zoals het wettelijke kader, de administratieve organisatie, de geldelijke beloning, ...

1.3 Implicaties voor het onderzoek

De aan ons gestelde vraag slaat vooral op de kwaliteit van de mensen die expertises uitvoeren, in de eerste plaats de deskundigen zelf. Het lijkt ons echter moeilijk het feit te minimaliseren dat een deskundigenonderzoek het resultaat is van zowel de productieprocessen (vraag, realisatie, overdracht) als van de actoren zelf die deze processen tot een goed einde moeten brengen. Radicaler geformuleerd: net zoals men "de kwaliteit van het gerechtelijk apparaat niet kan verbeteren als men verzuimt na te denken over zijn functie binnen de samenleving"¹¹, kan men geen statuut voor de deskundige definiëren zonder uitvoering in te gaan op zijn rol in de rechtspleging in strafzaken.

Vanuit die visie moeten we de onderzoeksvraag aanzienlijk verruimen door een bredere houding aan te nemen in het deskundigenonderzoek.¹² De deskundige kan slechts worden gedefinieerd via het deskundigenonderzoek. De eerste vraag moet dus zijn: "Welke door de strafrechtspraak geuite behoeften aan deskundigenonderzoek rechtvaardigen een beroep op welk type interveniënt?" Deze aanpak wil terugkeren naar de bron van het deskundigenonderzoek. Ze houdt in dat het onderzoek probeert:

Enerzijds:

- de behoeften van het deskundigenonderzoek voor de strafrechtspraak te identificeren; deze behoeften komen zowel aan bod op het niveau van de gerechtelijke praktijk als in de (parlementaire, leerstellige, ...) debatten rond het strafrecht;
- vanuit deze elementen de betekenis zelf te determineren van dit gebruik van het deskundigenonderzoek, zowel voor de rechtsactoren zelf als voor het gerechtelijk apparaat;
- de vereisten op te stellen die deze eerdere resultaten lijken te rechtvaardigen.

Anderzijds de huidige situatie en praktijken te leren kennen om de eerder opgestelde vereisten te confronteren, zowel met de staat van de (geplande of geldende) normen als met het profiel van de deskundigen die optreden op verzoek van de strafrechterlijke overheid.

¹⁰ TRÉPOS (1992), p. 217.

¹¹ CANTEGREIL, J. (2002), pp. 145.

¹² Dit sluit aan op de door DUPONT onderstreepte nood aan een globale benadering van het fenomeen, in tegenstelling tot de gewone praktijk waarbij alleen rekening wordt gehouden met wat voorligt. Cf. DUPONT, pp. 118-119.

Teneinde nauwkeuriger te antwoorden op de voorgelegde politieke vraag, dient tot slot te worden geanalyseerd via welke wegen een globaal statuut voor gerechtsdeskundigen tot stand moet komen.

Deze verschillende implicaties geven een ideale weg aan. Maar dit ideaal zal uiteraard gemodelleerd moeten worden volgens de uiteindelijk beschikbare onderzoeksmiddelen.

2 Analyseveld

Als algemeen observatiegebied van het onderzoek wordt de voorkeur gegeven aan het gerechtelijk deskundigenonderzoek in strafzaken. Zoals eerder gezegd, dekt dit de expertisepraktijken in brede zin, dus zowel die van gerechtsdeskundigen in strikte zin (op verzoek van een rechter) als die van technische adviseurs (van het parket, van de inverdenkinggestelde of van de burgerlijke partij). A priori wordt ook geen enkele beperking opgelegd aangaande de expertisedomeinen waarop het onderzoek betrekking kan hebben.

Deze definitie van het onderzoeksveld blijft abstract. Bepaalde voorvallen kunnen dit veld gedeeltelijk wijzigen. Op methodologisch vlak is dat bijvoorbeeld het geval wanneer men vaststelt dat men uiterst moeilijk toegang krijgt tot gegevens over de deskundigen die zijn opgetreden als technisch adviseur van een inverdenkinggestelde of van een burgerlijke partij. De onderzoekstermijnen maken het onmogelijk om deze moeilijkheden te overwinnen.

De kwestie van de beperking van het onderzoeksveld is uitermate essentieel in de mate dat de formulering van het onderzoeksmandaat door de politieke overheid kadert in een bijzondere politieke context waarin er tal van hervormingsplannen voor het gerechtelijk deskundigenonderzoek circuleren. Men moet daarbij goed beseffen dat deze plannen zich in een wankelende situatie kunnen bevinden tegenover dat veld.

De wetsvoorstellen en hervormingsplannen betreffende het gerechtelijk deskundigenonderzoek stapelen zich inderdaad regering na regering op. We komen hier nog op terug in hoofdstuk 3 van dit verslag. Tot op vandaag is geen enkele mogelijke wijziging van het expertisekader afgerond. Het lijkt er echter op dat de eisen van de verenigingen van deskundigen zich almaar dwingender laten voelen: de huidige politieke druk wijst op de vaste wil om de hervorming van het gerechtelijk deskundigenonderzoek afgerond te zien. Deze beoogde hervorming slaat in de eerste plaats op het gerechtelijk deskundigenonderzoek in het algemeen, onafhankelijk van de specifieke kenmerken van het deskundigenonderzoek in strafzaken. Daarom lijkt het ons belangrijk eraan te herinneren dat het onderzoek waarover dit verslag rapporteert enkel het deskundigenonderzoek in strafzaken betreft en daardoor slechts gedeeltelijk uitsluitend kan geven over de opties van een algemenere hervorming.

3 Onderzoeksaanpak

Welke onderzoeksaanpak stellen wij voor in het licht van de hierboven kort uiteengezette problematiek en onderzoeksveld?

Een onderzoek rond het statuut van de gerechtsdeskundige in strafzaken moet allereerst aandacht hebben voor het huidige statuut, zowel de momenteel geldende feitelijke situatie als de normatieve – vooral wettelijke – organisatie van de positie van de deskundigen. Dit werk kan voorts niet voorbijgaan aan een meer fundamentele waardering van de plaats en de rol van de deskundige in het systeem waarbinnen hij werkt.

Wij stellen voor deze doelstellingen te realiseren door een empirisch onderzoek van de huidige situatie, en dit op drie niveaus:

1. Wie wordt vandaag effectief aangewezen tot *deskundige (expert)*?
 2. Welke momenteel geldende *regels en normen* betreffen de definitie van deskundige en zijn plaats in het strafrechtstelsel of hebben daar invloed op?
 3. Hoe werkt de huidige *relatie* tussen het gerechtelijk apparaat en de deskundigen?
-
1. Wat de *deskundigen* aangaat, willen we hun socioprofessioneel profiel kennen door hen te ondervragen over alle eigenschappen die van invloed kunnen zijn op de regels betreffende de opstelling van erkenningscriteria, de organisatie van hun interventies (invoering van procedures) en de specificatie van de draagwijdte van deze regels. Het blijkt dat personen die door het strafrecht 'deskundige' worden genoemd, zeer uiteenlopende achtergronden kunnen hebben. De beschrijving van de institutionele actoren, voorgesteld in hoofdstuk 2 van ons onderzoek "cartografie van de praktijken van het deskundigenonderzoek in strafzaken" van juni 2003, toont hoe de statuten, het institutionele lidmaatschap, de hiërarchische verhoudingen, ... kunnen variëren¹³. Hieraan moeten nog de deskundigen uit universitaire centra en uit (soms commerciële) privé-centra worden toegevoegd, evenals de zelfstandigen. Sommigen treden overigens zeer geregeld op als deskundige, anderen zeer uitzonderlijk. Het zijn stuk voor stuk eigenschappen van de deskundigen die men moet bevragen en kunnen beschrijven!

Een voorbeeld: wat de interventiefrequentie van deskundigen betreft, blijkt voor alle 5.365 bankrekeningnummers waarop volgens de begroting 2001 minstens één storting plaatsvond voor deskundigenonderzoeken door de Dienst Gerechtskosten:¹⁴

- dat op 54,4% van de rekeningen slechts één storting is gedaan, samen goed voor 5,1% van de dat jaar betaalde deskundigenonderzoeken;

¹³ RENARD en DELTENRE (2003), p. 80.

¹⁴ Gegevens van de FOD Justitie, ingevoerd door de Dienst Gerechtskosten, enkel met betrekking tot betaalde deskundigenonderzoeken in België (de in het buitenland betaalde deskundigenonderzoeken van buitenlandse deskundigen zijn niet opgenomen). Merk op dat meerdere deskundigen één rekening kunnen delen (vooral in het geval van de expertisecentra zoals het NICC), terwijl elke deskundige of elk expertisecentrum zich ook via verschillende rekeningen kan laten betalen.

- dat op 17,8% van de rekeningen slechts twee stortingen zijn gedaan, samen goed voor 3,3% van de dat jaar betaalde deskundigenonderzoeken;
- dat op 7,0% van de rekeningen slechts drie stortingen zijn gedaan, samen goed voor 2,0% van de dat jaar betaalde deskundigenonderzoeken;

Dat betekent dat op in totaal 79,1% van de rekeningen minder dan 4 stortingen zijn gedaan, die niet meer dan 10,4% van de dat jaar betaalde deskundigenonderzoeken vertegenwoordigen. Slechts 5% van de rekeningen ontvingen meer dan 23 stortingen die samen 77,7% van alle dat jaar betaalde deskundigenonderzoeken vertegenwoordigen.

Opvallender nog is de vaststelling dat op 1% van alle rekeningen 180 tot 2.689 stortingen werden gedaan, of 52,6% van het totale aantal dat jaar betaalde expertises.

Deze eerste cijfers tonen de noodzaak aan van een betere kennis van het profiel van deze verschillende soorten deskundigen, om elke reglementering van het statuut van de deskundigen (bv. via een definitie van erkenningscriteria) goed te evalueren en te oriënteren. Wat betekent de aanwezigheid van deskundigen die zelden optreden op deze lijsten? Zou het opleggen van nieuwe criteria leiden tot uitsluiting van bepaalde categorieën van deskundigen die momenteel optreden? (En aan welke specificiteiten en behoeften van justitie beantwoorden ze?)

2. Wat de normen betreft, stellen we voor de nu geldende rechtsliteratuur te evalueren om alle elementen eruit te halen die te maken hebben met het statuut van de deskundige. We willen in de eerste plaats de elementen verzamelen verspreid over de nu geldende juridische en reglementaire normen die – gunstig of niet – van invloed zijn op een eventuele doelstelling om de deskundigen professioneler te maken. Idealiter kan dit werk nuttig worden aangevuld met een onderzoek van de professionele, organisatorische en technische normen aangaande de interventie van deskundigen in strafzaken (bv. deontologische codes). Dit zou ook kunnen leiden tot een inventaris van de wettelijke (en reglementaire) bepalingen die getroffen kunnen worden door een definitie van erkenningscriteria voor deskundigen.
3. Om de huidige *relatie* tussen rechtssysteem en deskundigen te kennen, moet worden nagegaan wat in de geldende praktijken momenteel bepalend is voor:
 - a) de keuze van de deskundige (opstellen van lijsten bijvoorbeeld);
 - b) de aanstelling van de deskundige;
 - c) de definitie en follow-up van de toevertrouwde opdracht, met name hoe een niet-uitvoering of laattijdige uitvoering van de opdracht wordt opgelost;
 - d) de uitvoeringsvoorwaarden van het deskundigenonderzoek (bv. de vergoeding).

Wij stellen voor om op basis van de empirische resultaten van de hierboven beschreven driedelige aanpak een analyse uit te voeren die alle elementen aan het licht brengt die het mogelijk moeten maken de erkenningscriteria voor deskundigen vast te leggen, maar ook bepaalde (organisatorische of structurele) aspecten die de kwaliteit en professionalisering van de deskundigen kunnen beïnvloeden.

Hoofdstuk 2: Onderzoeksaanpak

1 Inleiding

Het omstandige werk van kennisverwerving, meer bepaald via het hierboven geschetste drievoudige empirische onderzoek, is slechts realiseerbaar door middel van een gediversifieerde methodologische uitrusting.

Wat de *deskundigen* aangaat, is de voornaamste methode een vragenlijst aan een steekproef van deskundigen. De resultaten van de analyse van de antwoorden op de vragenlijst worden verrijkt met gesprekken (individueel of in groep) met vergelijkbare actoren, namelijk deskundigen, die de vragenlijst al dan niet kennen.

Wat de *normen* aangaat, wordt een analyse van juridische en reglementaire teksten soms nuttig vervolledigd met een documentanalyse van andersoortige normatieve teksten (bv. professionele teksten).

Wat de huidige *relatie* tussen het rechtssysteem en de deskundigen aangaat, steunen we zowel op groepsanalyses van actoren en onderzoekers als op individuele interviews met de actoren zoals magistraten, politiemensen, de deskundigen zélf en tot slot de advocaten. Een kostbare aanvulling komt voorts van wat de deskundigen hier zélf over vertellen via de vragenlijst.

Een literatuuronderzoek vormt een nuttige ondersteuning voor deze drie empirische onderzoekslijnen.

Aan het eind van het onderzoek wordt speciale nadruk gelegd op een vergelijkende juridische analyse die modellen kan aanreiken voor erkenning en benoeming van deskundigen, zoals toegepast binnen de rechtssystemen in onze buurlanden. De verwijzing naar enkele voorbeelden uit de buurlanden zijn niet uit te sluiten, hoewel werd beslist dit specifiek onderzoek toe te vertrouwen aan de Dienst voor het Strafrechtelijk Beleid, onder andere op basis van nuttige documenten die onze Hoofdafdeling verzamelde tijdens het onderzoek.

De verschillende toe te passen methodologieën werden gekozen op basis van de meest centrale kennisbehoeften. De uiteindelijke klemtoon op de een of andere onderzoeksmethode werd uiteindelijk ingegeven door zowel de beperkte tijdsduur van het onderzoek als door de onverwachte wendingen tijdens de toepassing van deze methodes.

2 Vragenlijst

Wij verwijzen de lezer naar de tekst van het originele verslag.

3 De raadpleging van de gerechtelijke autoriteiten

Wij verwijzen de lezer naar de tekst van het originele verslag.

4 Criminologische en juridische documentanalyse

Wij verwijzen de lezer naar de tekst van het originele verslag.

5 De individuele gesprekken

Wij verwijzen de lezer naar de tekst van het originele verslag.

6 De groepsanalyses van actoren en onderzoekers

Wij verwijzen de lezer naar de tekst van het originele verslag.

7 Middelen en timing van de realisaties

Wij verwijzen de lezer naar de tekst van het originele verslag.

Besluiten en aanbevelingen van deel I (Hoofdstukken 1 & 2)

Dit eerste deel van het verslag zet de bakens voor het onderzoek uit, om de methodologische keuzes te begrijpen en de waarde te beoordelen van de geproduceerde gegevens en de voorgelegde resultaten.

Vanuit louter wetenschappelijk standpunt is de toepassing van zowel de groepsanalyse van actoren en onderzoekers, als het onderzoek via vragenlijsten leerrijk geweest voor het onderzoeksteam, ook al heeft dit uiteraard veel tijd en middelen gevergd. Vooral de enquêtemethode wordt zelden gebruikt in het onderzoek naar het administratiesysteem van de strafrechtspraak, en zeker niet met een dergelijke omvang. Hoofdstuk 2 staat ruimschoots stil bij deze methode, precies om daaruit lessen te trekken.

Verder moet het uitzonderlijke antwoordpercentage van de bevraagde personen (18,5%) worden vermeld. Dit bewijst het belang dat de deskundigen zélf aan de voorgelegde vragen hechtten. Merk op dat de keuze voor een zo breed gevoerde bevraging en de geleverde investering ook niet zonder belang zijn op beleidsvlak: de resultaten van het onderzoek, en vooral de resultaten uit de bevraging via vragenlijsten, kunnen een echte opstap vormen voor de beslissingen die op handen zijn in het domein van het strafrechtelijk beleid.

Daarnaast leveren de hoofdstukken 1 en 2 ook al belangwekkende eerste resultaten.

Wat de grenzen van het onderzoek betreft, vinden we het belangrijk te benadrukken dat de politieke en wetenschappelijke velden niet samenvallen. De deskundigen in strafzaken dekken niet het hele gerechtelijk deskundigenonderzoek. Het onderzoek slaat enkel op de deskundigen in strafzaken terwijl de actuele politieke context het beeld oplevert van talrijke hervormingsplannen voor het gerechtelijk deskundigenonderzoek in het algemeen.

Ondanks de druk om tot een hervorming van het hele gerechtelijk deskundigenonderzoek te komen (getuige het aantal ingediende wetsvoorstellen), raden wij aan opletteend te blijven voor de strafrechtelijke specificiteit. Enerzijds is een algemene hervorming van het gerechtelijk deskundigenonderzoek niet realiseerbaar zonder na te denken over de mogelijke effecten daarvan voor de deskundigenonderzoeken in de specifiek strafrechtelijke context. Anderzijds kunnen de mogelijke bevindingen van dit onderzoek – gericht op het deskundigenonderzoek in strafzaken – slechts ten dele uitsluitel geven over de opties voor een algemenere hervorming.

Bij het gebruik van de enquête via vragenlijst hebben de werkzaamheden ter identificatie van de deskundigen twee aspecten aan het licht gebracht:

1) Het probleem om de deskundigen te identificeren.

Op grond van de uitsluitend administratieve verwerking die de FOD Justitie hanteert, is het momenteel niet mogelijk elke natuurlijke persoon te identificeren die wordt betaald voor prestaties als gerechtsdeskundige in strafzaken, terwijl nochtans enkel natuurlijke personen hiervoor benoemd kunnen worden.¹⁵

Deze vaststelling is ook tekenend voor de totale afwezigheid van een centraal beheer van de deskundigenonderzoeken, en verhindert de invoering van een echt beleid terzake. Bij gebrek aan een andere bevoegde dienst krijgt de Dienst Gerechtskosten, die belast is met de betaling van alle gerechtskosten, vaak de dossiers toevertrouwd die met deskundigenonderzoek te maken hebben, om kwesties te regelen die het financiële aspect ruimschoots overtreffen. Deze dienst beschikt hiertoe echter noch over voldoende middelen, noch over de competenties om het strafrechtelijke deskundigenonderzoek in zijn totaliteit te benaderen.

Wij raden aan het huidige systeem voor administratief beheer aan te passen en een dienst op te richten die in staat is de deskundigenonderzoeken algemeen aan te pakken, en niet alleen wat het aspect betaling aangaat. Dit impliceert de invoering van een instrument dat het mogelijk maakt de gerechtsdeskundigen in hun totaliteit als groep, maar ook op individueel niveau te kennen, te volgen en te beheren.

Hoewel dit probleem moeilijker op te lossen is, wijzen we ook op het totale ontbreken van gegevens en kennis over de deskundigen (en de deskundigenonderzoeken die zij voeren) die optreden op verzoek van de burgerlijke partijen of van de in verdenking gestelden.

2) Dankzij het identificatiewerk kon de omvang worden gemeten van de populatie die betrokken is bij het deskundigenonderzoek.

De afwezigheid van direct bruikbare gegevens om individueel contact op te nemen met de deskundigen moest worden overwonnen gezien de noden van het onderzoek. Het saaie werk van adressensortering, datacontrole en contact met de 'expertisecentra' heeft het uiteindelijk mogelijk gemaakt de vragenlijst van de enquête te versturen naar meer dan 4.500 deskundigen die op welhaast zekere manier konden worden geïdentificeerd. Dit werk steunde op de gegevens betreffende de betaling van de in 2003 uitgevoerde deskundigenonderzoeken. Het resultaat is een eerste meting van de omvang van de populatie van deskundigen die in één begrotingsjaar werden betaald voor strafrechtelijke deskundigenonderzoeken.

¹⁵ Deze situatie levert overigens problemen op, zelfs om de administratieve doelstellingen te bereiken. Om elk jaar belastingfiches te kunnen sturen naar de deskundigen die in het betrokken jaar werden betaald, levert het Centrum voor Informatieverwerking van de FOD Financiën de adressen van de betrokken deskundigen aan de Dienst Gerechtskosten. Volgens deze dienst leidt het ontbreken van een unieke identifier echter tot vele fouten. Heel wat fiches komen terug naar afzender met de melding "geadresseerde onbekend".

Deel II – Empirische stand van zaken

Tijdens de voorstelling van de onderzoeksaanpak hebben we gehamerd op de noodzaak van een empirisch onderzoek naar de huidige toestand van de gerechtsdeskundige in strafzaken, en dat op drievoudig niveau:

1. Welke momenteel geldende *regels en normen* bepalen of beïnvloeden de definitie van deskundige en zijn plaats in het strafrechtstelsel?
2. Wie wordt vandaag effectief aangewezen tot *deskundige (expert)*?
3. Hoe werkt de huidige *relatie* tussen het gerechtelijk apparaat en de deskundigen?

Het tweede deel van dit rapport is het resultaat van de toepassing van de verschillende methoden die in het onderzoek werden gebruikt voor deze drievoudige empirische kennisverwerving. Elk van de drie hoofdstukken in dit deel (hoofdstukken 3, 4 en 5) analyseert de toestand van de gerechtsdeskundige in strafzaken volgens een andere, welbepaalde invalshoek.

Hoofdstuk 3 bestudeert de realiteit van het deskundigenonderzoek via de omkaderende normen. Aan de hand van een overzicht van de belangrijkste bepalingen die momenteel van kracht zijn en die welke heel wat gerechtelijke of politieke actoren voorstellen om in te voeren, willen we de zwakheden of tekortkomingen aan het licht brengen van een statuut voor de deskundigen die optreden in strafzaken, maar ook denksporen aanreiken om zulks te verhelpen.

Hoofdstuk 4 presenteert de resultaten van het onderzoek via vragenlijsten dat bij de deskundigen werd gevoerd. De analyse van de antwoorden op de hen gestelde vragen maakt het mogelijk tot een socioprofessionele beschrijving te komen van de deskundige en enkele aspecten van zijn praktijken.

Hoofdstuk 5 tot slot biedt een analyse van de uitspraken van alle types actoren die optreden in het proces van het strafrechtelijke deskundigenonderzoek. Deze uitspraken kwamen naar voren in individuele gesprekken en in groepsanalyses van actoren en onderzoekers. Ze bieden consistent materiaal om de rol van de deskundige en de plaats van het deskundigenonderzoek in het strafrechtstelsel kritisch te benaderen.

Aan het eind van elk empirisch hoofdstuk formuleren we enkele aanbevelingen op basis van de uitwerking van een statuut voor deskundigen in strafzaken.

Hoofdstuk 3 – Het huidige statuut van de gerechtsdeskundigen

Het definiëren van een statuut voor de deskundige in strafzaken zou deze een corpus van regels moeten geven die duidelijk maken wie deskundige is, welke rol hij vervult, welke opdrachten hij moet uitvoeren, hoe hij kan optreden, hoe hij wordt vergoed voor zijn prestaties, enz.

De rechtsleer beklemtoont eenparig de zwakte van de huidige omkaderende bepalingen voor de deskundige in strafzaken. We citeren slechts de meest uitvoerige auteurs ter zake: Fettweis heeft het over nagenoeg onbestaande wettelijke bepalingen voor deskundigenonderzoek in strafzaken, Hutsebaut over een embryonale organisatie van deskundigenonderzoek, De Smet over de vele hiaten in de wettelijke basis voor deskundigenonderzoek, terwijl Lurquin onomwonden stelt "dat de strafprocedure niet uitgewerkt is."¹

Wij kunnen deze auteurs alleen maar gelijk geven: het momenteel van kracht zijnde Wetboek van Strafvordering bevat geen algemene reglementering voor het deskundigenonderzoek in strafzaken.²

Terwijl het gerechtelijk deskundigenonderzoek in enge zin slechts door een rechtsmacht kan worden opgedragen, staat hierover niets in dit Wetboek in het hoofdstuk over de Onderzoeksrechter. Alleen de artikelen 43 tot 44bis van dit Wetboek, in het hoofdstuk over de manier van werken van de Procureurs des Konings, meer bepaald ten gevolge van artikel 32 van het Wetboek van Strafvordering aangaande de betrapting op heterdaad, regelen enkele aspecten van het deskundigenonderzoek.

De meeste moeilijkheden in de praktijk werden opgelost door de gewoonten en de rechtspraak, vaak refererend aan het gemeenrecht van het deskundigenonderzoek zoals opgesteld door het Gerechtelijk Wetboek.

Deze afwezigheid van een reëel gestructureerd corpus van regels betekent echter niet dat de interventie van de deskundige helemaal nergens wordt afgelijnd.

Wij doorlopen hierna een reeks geldende wettelijke bepalingen. Deze oefening wil geenszins de huidige volledige toestand van het deskundigenonderzoeksrecht schetsen, maar enkel een basis leveren voor de analyse, gericht op de tekorten en behoeften voor de uitwerking van een statuut van de gerechtsdeskundigen in strafzaken.

¹ Fettweis (1994), p. 84; Hutsebaut (2003), p. 127; De Smet (2001), p. 23; Lurquin (1987), p. 5.

² Merk op dat het "voorontwerp van een strafprocesrecht tot de vonnisgerechten, met uitsluiting van het hof van assisen", opgesteld door de Commissie Strafprocesrecht (de zogenaamde Commissie "Franchimont"), een aantal bepalingen voorstelt aangaande de keuze van deskundigen en het tegenstrijdige karakter van het deskundigenonderzoek (artikelen 151 tot 159 van het ontwerp), buiten het beperkte kader van de betrapting op heterdaad, en daarbij opsomt welke artikelen van het Gerechtelijk Wetboek erop toepasselijk zijn. Zie wat deze Commissie hierover reeds aan het eind van de jaren 90 zei, tijdens het Colloquium over de hervorming van het strafrecht, Senaat, 8 en 9 oktober 1998, Maklu, vooral pagina's 65 en 66, of recenter het voorontwerp van strafprocesrecht, *Gedr. St.*, Kamer, Sessie 2001/2002, n°2043/1, vooral de artikelen 100 tot 105, 191, 192 en 197 tot 203 van dit voorontwerp. Wij komen later terug op de afronding van deze werkzaamheden.

1 Het huidige stelsel

1.1 *Wie is deskundige?*

Wij verwijzen de lezer naar de tekst van het originele verslag.

1.2 *Definitie van hun opdracht*

Wij verwijzen de lezer naar de tekst van het originele verslag.

1.3 *Definitie van hun interventiewijze*

Wij verwijzen de lezer naar de tekst van het originele verslag.

1.4 *Definitie van de vergoeding van de deskundigen*

Wij verwijzen de lezer naar de tekst van het originele verslag.

1.5 *Enkele specifieke wetten*

Wij verwijzen de lezer naar de tekst van het originele verslag.

2 De componenten van het huidige statuut

2.1 *De kwaliteiten die van de deskundige worden geëist*

Wij verwijzen de lezer naar de tekst van het originele verslag.

2.2 *De opdracht van de deskundige*

Wij verwijzen de lezer naar de tekst van het originele verslag.

2.3 *De voorwaarden voor interventie door de deskundige*

Wij verwijzen de lezer naar de tekst van het originele verslag.

2.4 *De bescherming van de titel van deskundige*

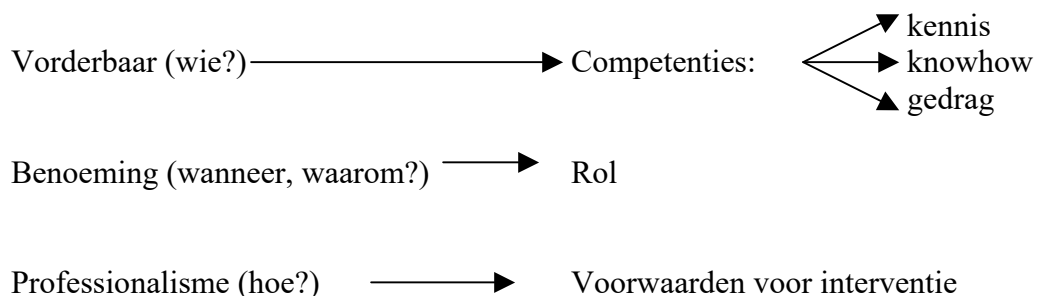
Wij verwijzen de lezer naar de tekst van het originele verslag.

3 Vaststellingen

De eerste vaststelling van deze analyse is dat er een **totale afwezigheid van wettelijk statuut** voor de gerechtsdeskundigen in België is. Die afwezigheid betreft niet alleen het bestaan van de regels, maar vooral het gestructureerde karakter van de diverse geïnventariseerde regels (zo moeten we bijvoorbeeld de wet van 1 juni 1849 op de herziening van het tarief in lijfstraffelijke zaken erbij halen om te weten dat de deskundige gehouden is te beantwoorden aan de hem toevertrouwde opdracht.)

Er bestaan dus wel degelijk regels, maar die vormen nog lang geen homogeen corpus om te kunnen spreken over een huidig statuut voor de gerechtsdeskundige in strafzaken. De analyse van deze schaarse bepalingen brengt meerdere resultaten aan het licht:

Ten eerste: bij het opstellen van een statuut voor de gerechtsdeskundige moet worden bepaald welke personen over de noodzakelijke kwaliteiten beschikken om hen een deskundigenonderzoek toe te vertrouwen. Er is echter meer. We stellen immers vast dat **de regeling van het statuut van deskundige drievoudig is**. Ten eerste de **kwaliteiten** van de te vorderen persoon (wie aanwijzen?). Verder de definitie van zijn **rol** (wanneer en waarom de deskundige aanwijzen?). En ten slotte de bepaling van de **voorwaarden** voor zijn optreden (hoe gaat hij te werk?).

Een algemene hervorming van het statuut moet rekening houden met elk van deze drie elementen.

Op de vraag wie men kan opvorderen, merken we dat er een definitie ontbreekt van de algemene kwalificaties en competenties van personen die men zou kunnen eisen voor de hoedanigheid van deskundige. Welke kwaliteiten moeten ze hebben? Welke opleiding? Welke ervaring? Hoe moet hun gedrag zijn? Slechts enkele bijzondere situaties zijn gespecificeerd, vaak in een sectorale logica van normatief reglement.

De evaluatie zelf van de deskundige ontbreekt totaal, zowel waarop de evaluatie moet slaan als de procedure volgens dewelke deze evaluatie moet verlopen.

Op de vraag naar de definitie van zijn rol blijkt geen enkele algemene definitie te bestaan voor de rol van de deskundige of criteria waarmee de eiser de noodzaak van de eis kan evalueren, tenzij in enkele specifieke domeinen.

Op de vraag naar de interventievoorwaarden van de deskundige bestaan algemene, zij het erg schaarse bepalingen (eed, betaling, termijnen, ...) die niet alle vragen behandelen die een optredende deskundige zich legitiem kan stellen. Enkele vragen in het bijzonder, zoals de tegenspraak, kunnen een niet te verwaarlozen effect hebben op de praktijk en lijken toe te zijn aan een volledige herziening bij gebrek aan enige geformaliseerde norm.

Deze algemene vaststelling van het ontbreken van een globaal kader steunt op de pragmatische toepassing van een **sectorale benadering** van het deskundigenonderzoek. Hiervoor bestaat een historische verklaring. Toen het Strafprocesrecht werd goedgekeurd, zag de wetgever geen reden om het – toen nog niet frequente – deskundigenonderzoek een substantieel geheel van gestructureerde bepalingen te geven. Het toenemende aantal nieuwe wetenschappelijke toepassingen dwingt echter om geleidelijk wettelijke normen uit te werken, toegespitst op een of ander expertisedomein. Er wordt nochtans almaar frequenter gebruikt gemaakt van deskundigenonderzoek in strafzaken, de wetgevende en reglementaire interventies nemen toe, ... maar zonder ooit een corpus van homogene regels te scheppen om de ontbrekende basis voor het deskundigenonderzoek te leveren. De rechtspraak vult reeds langer de leemtes op die het Gerechtelijk Wetboek, nog altijd beschouwd als het gemene recht van het deskundigenonderzoek, niet kan vullen ten aanzien van het specifieke karakter van strafzaken.

Deze algemene vaststelling lijkt te wijzen op een gebrek aan initiatief, zelfs desinteresse vanwege de gerechtelijke en politieke autoriteiten tegenover de positie van de deskundige in het strafrechtstelsel.

Tegenover deze vaststelling van onvermogen stellen wij echter een massa reacties vast die weliswaar het gebrek aan statuut niet oplossen, maar toch bewijzen dat velen de situatie willen verbeteren. Deze reacties betreffen enerzijds de vele hervormingsinitiatieven, vooral op wettelijk vlak, en anderzijds een reële trend tot professionalisering. We stellen ook enkele korte overwegingen voor betreffende de institutionele positie van de deskundige (privé- en openbare deskundige, politie- en burgerlijke deskundige).

3.1 *Veelvuldige hervormingsinitiatieven*

Wij verwijzen de lezer naar de tekst van het originele verslag.

3.2 *Professionaliseringstrends*

Wij verwijzen de lezer naar de tekst van het originele verslag.

3.3 *De institutionele positie van de deskundige*

Wij verwijzen de lezer naar de tekst van het originele verslag.

4 Besluiten en aanbevelingen

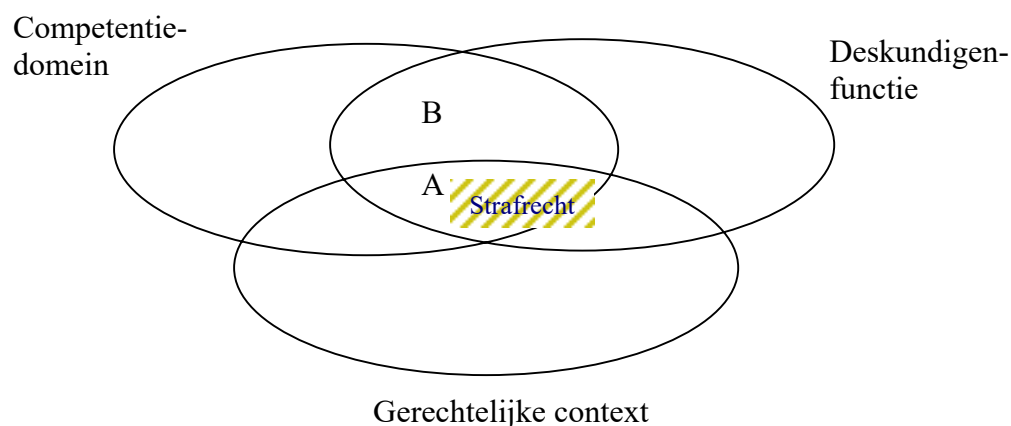
Er heerst een duidelijke tegenstelling tussen enerzijds het huidige zwakke wettelijke kader voor de deskundige in strafrecht en anderzijds de hoeveelheid initiatieven die dit willen oplossen.

Wij hebben de belangrijkste maatregelen bekeken die het deskundigenonderzoek in strafrecht betreffen en een aantal gebreken en behoeften aan het licht gebracht. Gebreken zijn er wat betreft de volledigheid van het kader en de organisatie van de wettelijke bepalingen, steunend op een in hoofdzaak sectorale benadering. We merken ook behoeften om elke dimensie van het kader effectief vervolledigd te zien.

Toen we ons verslag opstelden (punt 3), hebben we drie elementen kunnen vaststellen die noodzakelijk moeten worden ingevuld om een statuut van deskundige en een kader voor deskundigenonderzoek te vormen: 1. Wie is vorderbaar? 2. Wanneer en waarom een deskundige aanwijzen? 3. Hoe treedt de deskundige op?

Uit de analyse van de vele initiatieven blijkt dat de activiteit van het deskundigenonderzoek in strafzaken driedimensionaal is. Ze is het resultaat (1) van de beoefening van een functie van deskundige, ze vergt (2) een afgebakend domein van professionele deskundigheden, toegepast (3) in de specifiek gerechtelijke, in dit geval strafrechtelijke context.

De 3 dimensies van het deskundigenonderzoek in strafzaken

Bij de meeste geanalyseerde initiatieven blijken deze drie dimensies zelden allemaal mee te spelen. Dat is meer bepaald het geval voor de associatieve eisen van deskundigen (die de bijzonderheid van het gerechtelijk deskundigenonderzoek vaak verhullen) en voor de wetsvoorstellen (die het gerechtelijk deskundigenonderzoek algemeen benaderen, zonder rekening te houden met het specifieke karakter van strafzaken).

Het lijkt erop dat enkel de hervorming van het strafprocesrecht effectief alle vereiste dimensies in ogenschouw neemt (functie van deskundige, beroep op gespecialiseerde

competentiedomeinen om een beslissing in een strafrechtelijke context te verduidelijken). Ingecapseld in een codificatiewerk wordt het deskundigenonderzoek daarentegen legitiem aangepakt in een ruimere hervorming die impliceert dat niet alle elementen van het deskundigenonderzoek aan bod komen (Wie? Wanneer en waarom? Hoe?), tenminste niet op systematische en volledige manier.

Het Franse voorbeeld leert nochtans dat er geen onverenigbaarheid is tussen codificatiewerk en de bezorgdheid om de verschillende elementen van het deskundigenonderzoek volledig te regelen. Het Franse strafprocesrecht doet de moeite om te definiëren wie deskundige is, wat een deskundigenonderzoek is, in welke gevallen het mogelijk is, en tot slot een massa aspecten aangaande de voorwaarden waarin de deskundige moet optreden (wraking, samenwerkingen, rapport, sancties, tegenspraak, ...). Er werden meteen ook andere wetten goedgekeurd (bv. over het opstellen van lijsten van deskundigen) om te vervullen wat het wetboek niet kan opnemen. Het Belgische voorstel van strafprocesrecht levert wel de essentiële elementen, maar ontbeert die volledigheid, vooral wat betreft de voorwaarden voor tussenkomst van de deskundige. De filosofie van de aanbevelingen van de Hoge Raad voor de Justitie, die rijk aan ideeën zijn, gaat nochtans in die richting.

Het besef van het driedimensionale karakter van het deskundigenonderzoek maakt voorts duidelijk dat de regeling van het beroep van gerechtsdeskundige (al dan niet in strafzaken) gekneld zit tussen enerzijds het regelen van zoveel afzonderlijke beroepen als er expertisedomeinen zijn, en wel gericht op de specifieke professionele competenties van elk domein, en anderzijds het regelen van het beroep van gerechtsdeskundige (voor zover dergelijk beroep bestaat), waarbij de klemtoon moet liggen op de gerechtelijke (eventueel specifiek strafrechtelijke) dimensie.

In de huidige benadering zal de vrijwillige beperking tot een sectorale regeling van beroepen, zelfs van deskundigen (boekhouding, auto, ...) nooit ruimte bieden voor de organisatie van het gerechtelijk deskundigenonderzoek. Het is gevaarlijk enkel te vertrouwen op die sectorale benadering die weinig of geen rekening houdt met de gerechtelijke toevalligheden. De bevoegdheidsbetwisting tussen de ministeries van Economie en Justitie over de organisatie van deskundigenonderzoeken toont goed dat we een scharniermoment hebben bereikt in de organisatie van de expertisepraktijken, met het risico dat alleen de professionele dimensie bevoorrecht wordt.

De oplossing om te vermijden dat men genoeg neemt met een exclusief gerechtelijke aanpak (cf. de vele voorstellen die enkel aan de gerechtelijke autoriteiten – die daartoe nochtans niet zijn uitgerust – de zorg toevertrouwen om de professionele competenties van de deskundigen te beoordelen) en tevens dat men zich louter op de professionele competenties baseert om te definiëren wie deskundige is in de strafrechtelijke context, bestaat in de invoering van een gemengd systeem. Dit zou impliceren dat de professionals zelf zoveel mogelijk oordelen over de competentie van hun collega's en zich tegelijk ook bekommeren om het definiëren van de specifieke vereisten op gerechtelijk niveau. Een grotere betrokkenheid van de politieke en gerechtelijke autoriteiten, die meer aandacht hebben voor de opkomende professionaliseringstrend in de expertisepraktijken, kan leiden tot een echte erkenning van de interventie van de externe professional (gerechtsdeskundige) in de hoedanigheid van hulp voor het gerecht, en kan ook de weg naar deze gemengde oplossing vormen.

Hoofdstuk 4: Socioprofessionele beschrijving van de deskundige en enkele aspecten van zijn praktijken

1 Inleiding

1.1 Wie is vandaag deskundige voor het strafprocesrecht?

Een deskundige is vanuit juridisch oogpunt de persoon die in die zin wordt aangewezen door een rechter en in diens handen de eed van deskundige aflegt. Vanuit meer sociologisch perspectief gaat het om elke persoon die belast is met een opdracht tot deskundigenonderzoek, onafhankelijk van de hoedanigheid van de opdrachtgever. De eerste resultaten van het onderzoek "cartografie van de praktijken" maken duidelijk dat vanuit een strikt juridisch oogpunt niet alle expertisepraktijken kunnen worden meegerekend.¹ Teneinde te kunnen bepalen wie vandaag deskundige is voor het strafrecht, lijkt het daarom onvermijdelijk om af te stappen van de strikt juridische definitie en een ruimere sociologische benadering te volgen. Hoe en op welke basis beschrijven we dan de personen die momenteel als deskundigen gelden?

De beschikbare statistieken over **deskundigenonderzoeken (expertises)** in het kader van strafdossiers zijn bijzonder dun, partieel en versnipperd.² Er bestaan overigens geen officiële statistieken over de **gerechtsdeskundigen** in strafzaken, noch over gerechtsdeskundigen in het algemeen.

De toepassing van een vragenlijstmethode is ongetwijfeld nogal omslachtig, maar moet het mogelijk maken de maatschappelijke situatie op een bepaald moment vast te stellen. Hier gaat het erom nauwkeurig het socioprofessionele profiel, de opleiding en het soort activiteiten van de momenteel gevraagde deskundigen in het strafrecht in kaart te brengen. De resultaten van deze methode kunnen zelfs helpen om te achterhalen hoe de deskundigen zelf hun interventie ervaren, en om hun verwachtingen en eisen af te bakenen.

Tot slot merken we op dat er – ook al ontbreekt elk statistisch gegeven over de deskundigen – wel degelijk gegevens bestaan over het deskundigenonderzoek. In een vorig onderzoek van onze Hoofdafdeling, dat de samenstelling van een cartografie van expertisepraktijken in strafzaken beoogde, zijn we begonnen met de analyse van de gegevens die wij kregen van de Dienst Gerechtskosten van de FOD Justitie. Deze gegevens bevatten enkele variabelen die worden gecodeerd bij de betaalbaarstelling van elk deskundigenonderzoek. Het voordeel van deze codering is dat ze redelijk volledig is: met uitzondering van de in het buitenland gevoerde deskundigenonderzoeken, zijn alle deskundigenonderzoeken, in alle domeinen, voor alle rechtbankniveaus die optreden tot het niveau van beslissing tot veroordeling, erin opgenomen.³ Het is in theorie mogelijk de resultaten van de gegevens van het hierna

¹ Cf. Renard & Deltenre (2003).

² Cf. bv. de gegevens over de vonnissen tot aanwijzing van een deskundige in correctionele zaken, de jaarlijkse statistieken van de hoven en rechtbanken, gegevens 2002, parketten en rechtbanken van eerste aanleg, FOD Justitie, pp. 45 en 62. Dit verslag bevat echter geen enkel statistisch beeld van de aanwijzing tot deskundige door de onderzoeksrechters.

³ Cf. RENARD en DELTENRE (2003), p. 119 en volgende.

voorgestelde onderzoek te relateren aan de resultaten van de eerder uitgevoerde cartografie van de praktijken. Voor de koppeling van beide resultaten was het echter nodig geweest een identifier uit de gegevens van Gerechtskosten in te voegen in de onderzoeksvragenlijst. Dit zou problemen hebben gegeven met de wetgeving op de privacy. Bovendien zou dit een veel langere voorbereidingstijd hebben vereist dan beschikbaar was.

1.2 Het onderzoek en niets dan het onderzoek

De enquête met vragenlijst die wij hebben gevoerd, levert nieuwe empirische resultaten op, maar heeft – zoals elke onderzoeksmethode – beperkingen die goed omschreven moeten worden:

- De methode wil een socioprofessionele beschrijving geven van de deskundige op wie momenteel een beroep wordt gedaan; en het is precies die populatie die wordt bevraagd. Terwijl de keuze van de bevraagde populatie een beter beeld van de onderzochte socioprofessionele realiteit wil realiseren, worden de minder beschrijvende maar meer prospectieve vragen (bv. over wenselijke maatregelen ter verbetering van de organisatie van het beroep van gerechtsdeskundige) enkel aan deskundigen gesteld. Hierdoor wordt geen rekening gehouden met de diversiteit aan opinies volgens de positie van verschillende gerechtsactoren (magistraten, politie, advocaten, rechtzoekenden, ...);
- Met deze methode wordt een groot aantal momenteel actieve deskundigen bereikt, maar de omvang van de bereikte populatie levert niet altijd elke wenselijke nuance in de verwerkte antwoorden op. De schriftelijke methode beperkt noodzakelijkerwijze de betekenis en lengte van de antwoorden. Door de formulering van de vragen en de beperkingen in de verwerking van de antwoorden, zijn deze minder spontaan dan bij veeleer kwalitatieve methodes (zoals open of halfopen interviews, analyses in groep enz.);
- Tot slot is een goede meting vereist van de representativiteit van de antwoorden op onze vragen. Er moet rekening worden gehouden met meerdere populatieniveaus:
 - Het initiële doel van het onderzoek is verslag uit te brengen van de situatie van alle deskundigen die nu optreden in het kader van geschillen die worden behandeld door de strafrechtelijke rechtsmachts. Dit initiële doel kan niet volledig worden bereikt door onbeschikbaarheid van gegevens om alle deskundigen te identificeren
 - die alle strafrechtelijke deskundigenonderzoeken verzorgen,
 - die vandaag actief zijn.
 - De volledigste beschikbare gegevens die wij konden identificeren, zijn die van de Dienst Gerechtskosten van de FOD Justitie, gebruikt voor de betaling van deskundigen die optreden op vraag van de gerechtelijke overheden (parketmagistraten, onderzoeks- en feitenrechters), wat de deskundigen uitsluit die optreden op vraag van de andere partijen (inverdenkinggestelde en burgerlijke partij).
 - De recentste van deze gegevens betreffen de hoger genoemde deskundigen die in 2003 werden vergoed (recentst beschikbare volledige jaar op het moment dat de steekproef werd samengesteld).

- Aangezien de gegevens van de Dienst Gerechtskosten geen systematische geïndividualiseerde identificatie van de deskundigen opleveren, moest identificatiewerk worden uitgevoerd op de beschikbare gegevens voor 2003. Op die basis werden in totaal 4.517 individuele deskundigen geïdentificeerd. Van de mailing naar deze populatie (2.592 in NL, 1.925 in FR) kwamen 297 enveloppen terug als 'geadresseerde onbekend bij de postdiensten'. We mogen dus aannemen dat uiteindelijk 4.220 vragenlijsten ter bestemming geraakten.
- Van de **bevraagde populatie van 4.220 deskundigen** ontvingen wij 780 beantwoorde vragenlijsten, of een totale responsgraad van 18,48%. Totale responsgraad betekent dat we de populatie respondenten kunnen bepalen, zonder dat we echter informatie hebben over de responsgraad voor elke vraag en nog minder voor elke variabele. We herinneren eraan (cf. Hoofdstuk 2) dat de vragenlijst 47 vragen bevatte en de verwerking van 253 voornamelijk kwantitatieve variabelen toeliet. Niet alle respondenten hebben alle vragen beantwoord. De specifieke responsgraad binnen de **respondentenpopulatie** zal dus worden vermeld voor elke hierna behandelde vraag.

Tot slot merken we op dat speciale aandacht werd besteed aan een vertrouwelijke aanpak en verwerking van het onderzoek, met een anonieme presentatie van de resultaten. Deze zorg impliceert eveneens bepaalde beperkingen. Zo is het niet mogelijk het juiste aandeel te geven van de respondentenpopulatie in de totale expertiseactiviteit die jaarlijks wordt betaald.⁴ Ook de geografische verdeling van de respondenten kon niet worden opgesteld.⁵

⁴ Hiervoor zou immers een koppeling met de data van de Dienst Gerechtskosten nodig zijn, en dus een identificatie van elke deskundige.

⁵ Elke vraag over woonplaats of plaats van activiteit van de deskundige zou een risico inhouden voor identificatie van bepaalde deskundigen die actief zijn in minder frequente domeinen.

2 Onderzoekresultaten

Voor de presentatie van de resultaten voeren we onze analyses vaak uit in verhouding tot drie referentietypes:

- ten eerste, "de populatie": de deskundigen die ons hun vragenlijst terugstuurden. Deze populatie blijft dus steeds gelijk en werd definitief op 780 vastgesteld;⁶
- ten tweede, "de respondenten": dit aantal varieert per behandelde vraag, aangezien niet alle leden van de "populatie" alle vragen hebben beantwoord;
- ten derde, "de antwoorden": dit resultaat wordt slechts gegeven als de ondervraagden de mogelijkheid hadden meerdere antwoorden te geven op één vraag.

2.1 Beschrijving van de respondenten

Wij verwijzen de lezer naar de tekst van het originele verslag.

2.2 Opleiding

Wij verwijzen de lezer naar de tekst van het originele verslag.

2.3 Algemene professionele activiteit

Wij verwijzen de lezer naar de tekst van het originele verslag.

2.4 De ervaring van de deskundige

Wij verwijzen de lezer naar de tekst van het originele verslag.

2.5 De voorwaarden voor interventie van de deskundige in strafrechtzaken

Wij verwijzen de lezer naar de tekst van het originele verslag.

2.6 Definitie van de deskundige en hervorming van het deskundigenonderzoek

Wij verwijzen de lezer naar de tekst van het originele verslag.

⁶ Nog een tiental keurig ingevulde vragenlijsten bereikten ons helaas te laat om nog te worden verwerkt in deze analyse.

3 Samenvatting en aanbevelingen

Het verslag "cartografie van de praktijken" wees op de totale afwezigheid van gegevens over de deskundigen die worden belast met deskundigenonderzoek, meer bepaald de deskundigen uit de privé-sector. Het vragenlijstonderzoek probeert tegemoet te komen aan dit gebrek door op basis van de ruime deelname van de deskundigen (780 deskundigen, of 18,4% van de bevroagden) een socioprofessionele beschrijving van de gerechtsdeskundige in strafzaken op te stellen. Al die elementen voeden posities steunend op de realiteit van de praktijken en het statuut.

In dit vijfde hoofdstuk wordt ook ingegaan op een aantal standpunten (verwachtingen, eisen, ...) die de deskundigen konden ventileren via meer kwalitatieve vragen die hen eveneens werden voorgelegd.

Al deze elementen maken het mogelijk relevante vragen te stellen en te gaan zoeken in de aldus samengestelde (en tot dan onbestaande) informatievoorraad. Hieruit komen elementen van antwoorden tevoorschijn voor de opstelling van een statuut voor de deskundige.

Algemene beschrijving

De populatie van de deskundigen is vooral **mannelijk**, vrij **oud** en **hoogopgeleid** (zowel wat onderwijsniveau betreft als in aantal diploma's), vergeleken met de Belgische actieve bevolking. We stellen nochtans vast dat bepaalde expertisedomeinen minder door mannen worden uitgeoefend, en dat de dames meestal jonger zijn.

Op professioneel vlak

Professioneel gaat het om een populatie die actief is in zeer gevarieerde activiteitensectoren, evenwel met een groot aandeel voor de medische sector. Deze populatie bestaat uit vrij ervaren personen die voor 90% rechtstreeks actief zijn in het deskundigheidsdomein waarvoor ze worden opgeroepen.

Wat hun statuut betreft, kan men stellen dat 80% afkomstig is uit de privé-sector, en slechts 14,3% uit de openbare sector. Twee derde van de populatie is actief met het statuut van zelfstandige. We stellen vast dat het aandeel van de zelfstandigen in bijberoep stijgt bij activiteiten als gerechtsdeskundige (12,3% tegen 4,3% in de activiteiten buiten deskundigenonderzoek).

Een belangrijk gedeelte van de populatie heeft overigens geen enkele institutionele binding. Dit gedeelte bereikt zelfs de helft van de populatie voor gerechtelijke expertiseactiviteiten. Die binding betreft hoofdzakelijk een universiteit, in 15 % van de gevallen gaat het om een strikt private structuur en bij slechts 8% om een openbare instelling.

De informatie over het individuele professionele statuut en de institutionele binding doen ons aanbevelen te opteren voor een veeleer dwingend kader omdat een groter aandeel

zelfstandigen en personen zonder enige institutionele binding het moeilijker maakt te steunen op bestaande structuren om bijvoorbeeld een betere opleiding te garanderen.

De voortgezette professionele opleiding

Driekwart van de populatie volgde de voorbije 5 jaar een voortgezette professionele opleiding; toch blijkt dat 15,8% tijdens zijn professioneel parcours geen enkele voortgezette opleiding volgde. Hoewel duidelijk werd dat het vooral personen betreft die slechts occasioneel optreden in de hoedanigheid van deskundige, rijst hiermee de vraag naar compatibiliteit van een dergelijke functie met een afwezigheid van voortgezette professionele opleiding.

Ondanks de globaal hoge basisopleiding luidt onze aanbeveling dat voortgezette opleiding een verplichting moet zijn voor de praktijk van deskundigenonderzoek.

Deze verplichting mag geen enkel probleem zijn voor mensen uit wettelijk georganiseerde beroepen, aangezien dergelijk type organisatie gemakkelijk een reële voortgezette opleiding kan garanderen. Deze vaststelling moet het mogelijk maken de eis voor dergelijke opleidingen verschillend in te vullen voor deze beroepen, steunend op de bestaande structuren.

De activiteit van gerechtsdeskundige in strafzaken

Uit de onderzoeksresultaten kan op specifieke manier worden uitgemaakt dat het bij de activiteiten van gerechtsdeskundige in strafzaken gaat om:

- Een occasionele activiteit voor de helft van hen, en bij een kwart van de populatie zelfs een zeer occasionele (maximum één keer in twee jaar). Het is echter een regelmatige activiteit (meer dan 10 keer in twee jaar) voor een derde van de populatie. Hoewel slechts uitzonderlijk sprake is van een zeer groot aantal interventies, roept die vaststelling vragen op in de zin dat de kwantiteit schadelijk zou kunnen zijn voor de kwaliteit.

Op die basis raden we aan een minimale en een maximale activiteitsdrempel in te voeren.

We stellen voorts vast dat 57% van de populatie ook deskundigenonderzoek uitvoert buiten elke strafcontext (gerechtelijk en niet-gerechtelijk), en vaak met een grotere frequentie dan in strafzaken. Dit kan bevorderlijk zijn voor het volgen van een opleiding in rechtspleging.

Tot slot bevestigen de resultaten een eerdere vaststelling op basis van een analyse van de data van de Dienst Gerechtskosten: een klein aantal deskundigen voert een meerderheid van de expertises uit.

- Een activiteit die in het algemeen steunt op vroegere professionele ervaring. Men kan zelfs stellen dat het bij een groot gedeelte gaat om een eindeloopbaanactiviteit. (Het aandeel van degenen met een zeer lange ervaring – meer dan 20 jaar – is groter dan in de andere onderzoeksactiviteiten van deskundigen.) De activiteit van gerechtsdeskundige in strafzaken start in het algemeen later in de beroepsloopbaan dan de andere

expertiseactiviteiten (men begint als deskundige buiten elke gerechtscontext, en als men eenmaal gerechtsdeskundige wordt, begint men eerst buiten de strafrechtelijke geschillen).

Toch blijkt dat 10% van de gerechtsdeskundigen in strafzaken geen enkele voorafgaande beroepservaring heeft vóór hun eerste optreden in die hoedanigheid. Een kwart van de populatie had minder dan vijf jaar vroegere beroepservaring (deze vaststelling weegt nog zwaarder als men geen rekening houdt met de artsen). Deze vaststelling doet ons strenge aanbevelingen formuleren in de zin van een verplicht minimum aan voorafgaande professionele ervaring, bv. met een drempel van 5 jaar.

- Een geografisch omschreven activiteit. De meeste personen treden slechts in een zeer beperkt aantal arrondissementen op als deskundige in strafzaken (maximaal twee arrondissementen bij 70% van hen). Dit kan een gedeeltelijke verklaring zijn voor het soms aangeklaagde te nauwe contact tussen deskundigen en magistraten. Men zou dit kunnen oplossen door het geografische gebied van deskundigen te vergroten (bv. de rechtsgebieden van de hoven van beroep). Die verruiming moet wel rekening houden met ieders taal.
- Een activiteit die iets minder winstgevend is dan de overige beroepsactiviteiten. De resultaten verduidelijken overigens twee elementen: enerzijds dat dit bijzonder ongunstig is voor degenen voor wie dit een zeer regelmatige tot hoofdactiviteit is; anderzijds dat dit sterk verschilt van het ene deskundigheidsdomein tot het andere. Elke maatregel die een kwaliteitsvoller en professioneler optreden van de deskundigen beoogt, moet gepaard gaan met een reële herwaardering op financieel vlak. Wij raden echter aan een herwaardering noodzakelijk te laten voorafgaan door een vergelijkend onderzoek dat het rendement van elk afzonderlijk deskundigheidsdomein toetst aan wat geldt in de meest nabije professionele sector.
- Een activiteit die volgens sommigen in een slecht geïdentificeerde context plaatsvindt. Uit meer kwalitatieve gegevens blijkt dat de rol van de gerechtsdeskundige in strafzaken voor 10% van hen niet duidelijk is. Een van de opvallendste resultaten toont ook dat vele mensen die als deskundige worden aangezocht en die bereid zijn de opdracht van de gerechtelijke autoriteiten uit te voeren, niet beseffen dat ze de rol van gerechtsdeskundige spelen. Al snel bleek dat het in de meeste gevallen gaat om artsen die een bloedproef moesten nemen met het oog op het alcoholgehalte (of een andere intoxicatie), voornamelijk in het verkeer.

Dit maakt duidelijk dat de titel van gerechtsdeskundige niet geschikt is voor mensen die enkel een louter technische handeling zoals deze moeten uitvoeren. Voor deze categorie moet ernstig een afzonderlijk statuut worden overwogen. Deze oplossing wordt zelfs onmisbaar indien een strenger statuut wordt goedgekeurd dat voorwaarden oplegt voor de uitoefening van de hoedanigheid van deskundige.

Het vraagt ook meer duidelijkheid vanwege de vorderende autoriteiten bij de vordering, over de aard en implicaties van het interventieverzoek.

- Een essentieel individuele activiteit. Minder dan een op vijf werkt samen in zijn strafrechtelijk deskundigenonderzoek. Dit resultaat wordt bevestigd in de appreciatie van de criteria voor lijsten van deskundigen.

We stellen daarentegen vast dat driekwart van de populatie lid is van een beroepsvereniging of -organisatie (slechts 16% zegt geen lid te zijn), die ofwel toegespitst is op een bepaald beroep, ofwel op een functie (zoals die van deskundige), ofwel op een specifiek deskundigheidsdomein. Deze vormen van corporatisme, schijnbaar in tegenstelling met dit zeer individuele trekje, lenen zich zeer goed om het volgen van opleidingen – meestal professioneel maar soms ook gerechtelijk – te bevorderen.

- Een activiteit die niet exclusief op verzoek van gerechtelijke autoriteiten wordt beoefend, aangezien 17% verklaart reeds in strafzaken te zijn opgetreden op exclusief verzoek van de in verdenking gestelde of de burgerlijke partij. Deze interventies zijn echter weinig frequent (maximum 4 keer voor 50%, maximum 10 keer voor 81,3%), vooral wat betreft verzoeken van in verdenking gestelden (maximum 3 keer voor de helft van hen).

Merk op dat de interventies in de hoedanigheid van deskundige in de uitvoeringsfase van straffen en maatregelen slechts 7,6% van de populatie betreft, met een frequentie die als 'zelden' wordt bestempeld.

De opleiding in gerechtelijk recht

Uit het onderzoek blijkt dat 55,9% van de populatie nooit een opleiding heeft gevolgd in deskundigenonderzoek of in gerechtelijk recht, terwijl 57% van de populatie ook buiten strafzaken als gerechtsdeskundige optreedt. Voor een derde van wie wél een dergelijke opleiding volgde, is dat meer dan 10 jaar geleden.

Dit tekort lijkt algemeen en los van het betrokken deskundigheidsdomein. We stellen echter vast dat het minder erg gesteld is bij de deskundigen die geregelder optreden en bij degenen die aangesloten zijn bij een organisatie of een associatie van deskundigen.

Gezien de moeilijkheden die sommige deskundigen beweren te ondervinden om te weten wat zij al dan niet mogen doen in het kader van hun opdrachten, bevelen we aan een dergelijke opleiding verplicht te maken voor al wie als deskundige wil optreden bij strafrechtelijke rechtsmachten. De opleiding zou idealiter plaatsvinden bij aanvang van de deskundigenactiviteit, en geregeld worden herhaald (bv. om de 5 jaar) teneinde eventuele onwetendheid over de evolutie in het strafproces- en het gerechtelijke recht op te vangen.

De meer kwantitatieve onderzoeksresultaten tonen een zwakke betrokkenheid van de FOD Justitie en de gerechtelijke actoren in het algemeen (zoals de balies) in de opleidingen die de ondervraagden volgen. De universiteiten daarentegen (en vooral de Nederlandstalige) zijn zeer actief op dit vlak, net zoals de associaties van deskundigen.

Wij denken dat de politieke en gerechtelijke autoriteiten zich energiek moeten toelagen op de uitwerking van een opleidingsprogramma in expertiserecht en in strafprocesrecht en strafrechtspleging voor deskundigen. De organisatie van dergelijke opleidingen zou ondersteund moeten worden door deze autoriteiten. Er valt echter ook iets te zeggen voor het nuttig gebruik van de universitaire structuren en deskundigenassociaties om de deskundigen te bereiken en de opleidingen te verzorgen. Dit kan enkel na evaluatie van de bestaande opleidingen met betrekking tot het beoogde opleidingsprogramma.

De voorwaarden voor interventie van de deskundige

Verscheidene resultaten wijzen op verschillende praktijken in de praktische uitvoering van het deskundigenonderzoek. Enkele voorbeelden:

- De helft van de ondervraagde populatie bevestigt nooit deel te nemen aan de omschrijving van de opdracht, terwijl een vijfde dit occasioneel beweert te doen, meestal op aansporing van de magistraat, zowel tijdens de vordering als tijdens het deskundigenonderzoek.
- Sommigen krijgen informatie over het gebruik van de resultaten van hun deskundigenonderzoek (al gebeurt dit vrij zelden, en vooral tijdens informele contacten met de magistraat in het kader van het betrokken dossier).

Deze diversiteit moet er volgens ons toe aanzetten 'goede praktijken' naar voren te schuiven, die het mogelijk maken te beantwoorden aan de behoeften van het strafprocesrecht, met waarborg voor een juridische geldigheid én professionele kwaliteit van de resultaten.

Communicatie, overleg en informatie-uitwisseling lijken instrumenten te zijn om te anticiperen op de juridische problemen en om een deskundigenonderzoek te garanderen dat gericht is op de behoeften, uitgedrukt in een aangepaste vraag.

Deskundige worden

De opvallendste resultaten zijn ongetwijfeld dat slechts een vijfde van de populatie stappen heeft ondernomen om te worden toegevoegd aan een lijst van op te vorderen deskundigen (men blijft dus vooral deskundige 'ondanks alles') en dat slechts 16% een vragenlijst van de gerechtelijke autoriteiten ontving om inlichtingen te verschaffen in het kader van de samenstelling van deze lijsten.

Het lijkt ons nochtans te gaan om een activiteit die een zekere motivatie vereist. Een kandidatuurstelling zou daarvan kunnen getuigen. Wij adviseren een reële evaluatie te laten plaatsvinden van de kandidaturen en van elke persoon die geroepen wordt om als deskundige op te treden. Hiervoor moet absoluut één enkele evaluatie worden georganiseerd, onafhankelijk van het betrokken rechtsgebied.

De verwerking van de kwalitatieve antwoorden zou een echte grondige analyse vragen. Toch blijkt dat volgens de deskundigen vooral de criteria die te maken hebben met het beroep en het deskundigheidsdomein, evenals met de kwaliteit van het werk naar voren zouden moeten komen. Deze vaststelling bevestigt ons voorstel om opleidingen in de expertisepraktijk en in het procesrecht te verplichten, waarbij het gebruik van de professionele deskundigheid gekaderd moet worden in een strafrechtelijke context. Een bijzondere klemtoon op deze deskundigheidsdimensie in een specifieke context zou nuttig geïntegreerd kunnen worden via een stage- of tutorsysteem om de professional die deskundige wordt in het begin te begeleiden.

Tot slot merken we op dat uit deze elementen de relevantie blijkt van een echt kwalitatieve evaluatie van de personen die deskundige in strafzaken willen worden. Het begrip 'erkend vakman' wijst ook in die richting. Volgens dit begrip zouden in elk beroep afzonderlijk de personen worden aangewezen die idealiter kunnen worden beschouwd als deskundige met de vereiste professionele kwaliteiten voor de betrokken deskundigheidspraktijk. Erkende vakmannen zijn degenen die een interventiesysteem hebben ontwikkeld dat iets of zelfs heel wat verder gaat dan de normale beoefening van hun vak.⁷ Het is dan aan de appreciatie van de eigenlijke praktijk om dat onderscheid in werking te zien.

⁷ TREPOS (1992), p. 192.

Hoofdstuk 5: Rol van de deskundige en plaats van het deskundigenonderzoek

Dit hoofdstuk analyseert de uitspraken van de actoren. Het is het resultaat van de groepsanalyses met actoren en onderzoekers die zowel aan Franstalige als Nederlandstalige kant plaatsvonden, maar ook van individuele gesprekken.

Dit gedeelte tracht uit te zoeken welke maatschappelijke functie de deskundige vervult binnen het gerechtelijk apparaat, welke plaats het deskundigenonderzoek heeft of neemt in het strafrechtelijk proces. Dit moet de noodzakelijke basisinformatie opleveren om het statuut van de deskundige te definiëren.¹

Wij snijden fundamentele vragen aan zoals de definitie van het deskundigenonderzoek, de gedaante(s) die dit kan aannemen, de aspecten verbonden aan de kwaliteit en aan de functies die dit onderzoek vervult. Wij trachten uit te diepen wat de kern van een deskundigenonderzoek uitmaakt, namelijk de toevertrouwde opdracht, en op welke manier deze opdracht georganiseerd wordt, vooraleer de deskundige zelf aan het woord te laten. Tot slot komt een aantal transversale thema's aan bod, aangaande de tijdelijkheid die geldt voor het deskundigenonderzoek, de tegenspraak van zijn resultaten, de communicatie tussen de actoren, de onafhankelijkheid van de deskundige en de kostprijs van zijn expertises.

1 De definitie van het deskundigenonderzoek (expertise)

Wij verwijzen de lezer naar de tekst van het originele verslag.

2 Gedaante(s) van het deskundigenonderzoek

Wij verwijzen de lezer naar de tekst van het originele verslag.

3 De kwaliteit van het deskundigenonderzoek

Wij verwijzen de lezer naar de tekst van het originele verslag.

4 Functie(s) van het deskundigenonderzoek

Wij verwijzen de lezer naar de tekst van het originele verslag.

¹ Cantegreil, J. (2002), pp. 145.

5 De opdracht van het deskundigenonderzoek

Wij verwijzen de lezer naar de tekst van het originele verslag.

6 De organisatie van het deskundigenonderzoek

Wij verwijzen de lezer naar de tekst van het originele verslag.

7 Profiel(en) van de deskundige

Wij verwijzen de lezer naar de tekst van het originele verslag.

8 Enkele essentiële transversale thema's

Wij verwijzen de lezer naar de tekst van het originele verslag.

9 Wat we hieruit moeten onthouden voor een statuut van de deskundige

De hierboven voorgestelde analyse betreft zowel uitlatingen tussen actoren tijdens groepsanalyses en gesprekken, als de dynamiek die werd vastgesteld tussen actoren die we in groep ontmoetten. De resultaten van deze analyse zijn leerrijk en reiken veel verder dan louter de kwestie van het statuut van de deskundige. Wij bieden hier derhalve een synthese van wat ons het essentieelst lijkt voor het voorwerp van dit onderzoek, aangevuld met aanbevelingen die door deze elementen worden ondersteund.

Begrippen en definitie

De begrippen 'deskundige' en 'deskundigenonderzoek' (expertise) worden anders ingevuld door elke actor, afhankelijk van zijn positie en zijn betrokkenheid in het strafrechtproces (vooral de interventiefrequentie). Deze begrippen zijn overigens reëel gediversifieerd volgens het voorwerp van de expertise (verbonden met het deskundigheidsdomein en de in dit verband gevraagde handeling), het moment van het verzoek, het soort overtreding, de hoedanigheid van verzoeker en gevraagde persoon, en de objectiviteitsgraad. Verder kan het belang van de rol van het deskundigenonderzoek in een proces verschillen van het ene dossier tot het andere (het is slechts een advies, maar het kan doorslaggevend zijn).

Deze variabiliteit qua invulling en situaties vereist bij elke opdracht een afstemming tussen de actoren en tussen de behoeften, zodanig dat elk deskundigenonderzoek het resultaat is van die afstemming.

Wij denken wat dit betreft dat zulke afstemmingen weliswaar onmisbaar zijn en eigen aan elke actie waarin meerdere actoren optreden, maar dat de verschillen tussen de invullingen kleiner zouden worden door de toepassing van een normatieve definitie van het deskundigenonderzoek. De huidige afwezigheid van een definitie draagt bij tot uiteenlopende invullingen en bemoeilijkt een vlotte samenwerking. Dit alles pleit voor de uitwerking van een referentiekader dat geldig is voor alle actoren.

Normatieve omkadering van de praktijken

Het volstaat niet een definitie te leveren voor het deskundigenonderzoek om richting te geven aan de praktijken van de actoren bij de uitvoering van het deskundigenonderzoek. Vele uitspraken tonen dat sommige spontane praktijken de resultaten van een dossier of de beschikbaar gestelde middelen voor het deskundigenonderzoek in gevaar kunnen brengen.

Zo kan de noodzaak om in een dossier een beroep te doen op het deskundigenonderzoek duidelijk tegenstrijdig zijn met de schaarste aan beschikbare collectieve middelen. Er kwamen voorbeelden aan het licht van 'overconsumptie' en van factoren die dit in de hand werken. We wijzen hier dan ook met klem op de noodzaak om tewerk te gaan volgens de beginselen van subsidiariteit en proportionaliteit (en dus rekening te houden met de verhouding tussen kostprijs van de expertise en draagwijdte van het geschil) voor elk overwogen deskundigenonderzoek.

Hoewel dit niet echt spontaan aan bod kwam bij de actoren die wij ontmoetten, moet ook de kwestie van de tegenspraak goed omkaderd worden. De meeste actoren zijn er nog niet uit hoe de betwisting van het deskundigenonderzoek in het strafproces moet worden geregeld. Zij vinden dat de beslissing volledig bij de magistraat ligt. De betekenis van de in te voeren norm is nochtans niet zozeer de tegenspraak op te leggen dan wel de magistraten te gebieden om waar mogelijk de reflex van tegenspraak te verwerven en die tegenspraak dan uit drie hoeken te bekijken. (Op welk moment kan de tegenspraak optreden? Op wat kan de tegenspraak slaan? Welke vorm neemt ze aan?)

Cruciale vragen zoals de keuze al dan niet een beroep te doen op deskundigenonderzoek, de plaats die de tegenspraak krijgt in het deskundigenonderzoek gevraagd in het dossier, maar ook heel andere vragen moeten volgens ons worden opgelost om de praktijken te verhelderen en richting te geven.

Overleg en regeling van concrete problemen

Het werk van deskundige maakt overigens deel uit van ruimer collegiaal onderzoekswerk onder de verantwoordelijkheid van een magistraat. De terugkerende uitspraken over de noodzaak van overleg tussen actoren onderstreept de eerste vaststelling aangaande een goede onderlinge afstemming. Vele problemen zijn samen te vatten als een gebrek aan communicatie tussen actoren met alle gevolgen van dien voor de organisatie van het deskundigenonderzoek, voor het verstrekken van de informatie die iedereen nodig heeft om zijn werk te doen, en nog fundamenteeler, voor een betere kennis van de respectieve rol van elke actor.

Onze aanbeveling is te profiteren van de eventuele invoering van een kader om de noodzaak te beklemtonen van overleg tussen actoren bij elk deskundigenonderzoek en om dit overleg aan te moedigen in elke stap in het deskundigenonderzoek, vooral op het moment dat de opdracht voor dat deskundigenonderzoek wordt gedefinieerd.

Een algemene hervorming van het kader van het gerechtelijk deskundigenonderzoek en de invoering van een statuut van deskundige in strafzaken moeten volgens ons gepaard gaan met maatregelen die gericht zijn op het bevorderen en delen van de initiatieven die de gerechtelijke actoren nu al nemen – initiatieven voor een beter beheer van de duur van de

deskundigenonderzoeken, de organisatie van de wachtbeurten, het samenstellen van afnamekits, het opstellen van tussentijdse rapporten, enz.

De middelen voor zijn ambities

De actoren signaleren vele problemen rond de organisatie van de deskundigenonderzoeken, de beschikbare budgetten, de coördinatie van middelen en praktijken, opleiding van deskundigen én magistraten, ... Dit zijn stuk voor stuk aspecten die de kwaliteit van de gerealiseerde deskundigenonderzoeken hypothekeren. Afgezien van de toekenning van bijkredieten waarvan ze de langetermijnlogica moeilijk vatten en van sterk geïsoleerde initiatieven op het terrein, wekt de kwestie van het deskundigenonderzoek en de omkadering van de functie van deskundige slechts weinig daadkracht bij de overheid.

De actoren wensen een echte investering te zien, vooral op de volgende punten:

- definitie, evaluatie en follow-up van de competenties van de deskundigen;
- samenstelling van een verruimde pool van deskundigen om de onafhankelijkheid in hun optredens te bevorderen;
- beheer van de duur van de deskundigenonderzoeken, en dus beheer van de tijd door en met de deskundigen (beschikbaarheid en snelheid);
- evaluatie van de verloning met het oog op marktconforme vergoedingen;
- opleiding van alle actoren: voor de magistraten in de mogelijkheden van deskundigenonderzoek, in de manieren om op te vorderen, in het delen van positieve ervaringen, ...; voor de deskundigen in de praktijken overeenkomstig de procedureregels, in de manieren om verslag uit te brengen, ...; en voor iedereen in de technieken van communicatie en overleg.

Deel III – Model en formalisering van een statuut

Het onderzoeksmandaat, zoals geformuleerd door de politieke mandataris, beoogde zoals bekend "alle elementen aan het licht te brengen die het mogelijk moeten maken de erkenningscriteria voor gerechtsdeskundigen vast te leggen om een groter professionalisme in hun optreden te garanderen". Om deze vraag te beantwoorden en ze tegelijk in een bredere context te kunnen herplaatsen, hebben we beklemtoond dat onderzoek naar het statuut van de gerechtsdeskundige in strafzaken eerst een stand van zaken van het huidige statuut vraagt, zowel op het niveau van de huidige feitelijke situatie als op dat van de normatieve, vooral wettelijke organisatie van de positie van de deskundigen. Daarbij komt dat dit onderzoek niet voorbij kan gaan aan een meer fundamentele appreciatie van de plaats en de rol van de deskundige in het systeem waarbinnen hij werkt.

Om deze doelstellingen te bereiken, hebben we in deel II de resultaten gepresenteerd van een empirisch onderzoek naar de huidige situatie op drie niveaus:

1. Welke momenteel geldende *regels en normen* betreffen of beïnvloeden de definitie van deskundige en zijn plaats in het strafrechtstelsel?
In hoofdstuk 3 hebben we aan de hand van een analyse van juridische, reglementaire en zelfs normatieve teksten van een andere orde (bv. professioneel) een beeld van het huidige statuut van de deskundigen geschetst.
2. Wie wordt vandaag effectief aangewezen tot *deskundige (expert)*?
In hoofdstuk 4 gaven we de resultaten van het onderzoek via vragenlijsten aan een steekproefgroep van deskundigen, bedoeld om een socioprofessionele beschrijving van de deskundige en enkele aspecten van zijn praktijken te leveren.
3. Hoe werkt, tot slot, de huidige *relatie* tussen het gerechtelijk apparaat en de deskundigen?
De resultaten van gesprekken met actoren die bij het deskundigenonderzoek in strafzaken betrokken zijn (individuele interviews of groepsanalyses met actoren en onderzoekers) zijn weergegeven in hoofdstuk 5 dat de rol van de deskundige en de plaats van het deskundigenonderzoek analyseert.

Het derde en laatste deel van het verslag van het onderzoek naar het statuut van de deskundige in strafzaken wil resoluut een antwoord geven op de politieke onderzoeksopdracht. Met een normatieve doelstelling voor ogen komt het erop aan te putten uit het corpus van vooral empirische kennis in deel II (hoofdstukken 3, 4 en 5) om de beslissingnemers in het strafrechtelijk beleid te adviseren over de mogelijkheden die denkbaar zijn om een statuut voor gerechtsdeskundigen in strafzaken uit te werken.

De twee hoofdstukken van dit derde deel bevatten informatie van verschillende aard. Hoofdstuk 6 is een beschrijving van alle eventuele componenten van het statuut van deskundige die wij tijdens het onderzoek hebben geïnterpreteerd. Hoofdstuk 7 biedt bij wijze van afsluiting een gecoördineerde presentatie van de aanbevelingen die werden geformuleerd aan het eind van hoofdstukken 3, 4 en 5 om de specifieke resultaten van de verschillende benaderingen in dit onderzoek puntsgewijs naar voren te brengen.

Hoofdstuk 6: De componenten van het statuut van deskundige

Hoofdstuk 6 is een beschrijving van alle eventuele componenten van het statuut van deskundige die wij tijdens het onderzoek hebben geïdentificeerd.

De aandachtige lezer zal zich herinneren dat de analyse van het huidige statuut van de deskundigen (hoofdstuk 3) reeds een overzicht gaf van de componenten van dit statuut. We beperkten ons daarin echter tot de componenten die reeds aanwezig waren (vaak gedeeltelijk) in de verspreide normen die we hebben geïnventariseerd. Vele, vooral (maar niet uitsluitend) wetgevende ontwerpen brachten nieuwe elementen aan. We vermelden onder andere de plannen voor de hervorming van de strafrechtspleging of het gerechtelijk wetboek, de adviezen van de Hoge Raad voor Justitie, talrijke bijzondere wetsontwerpen en wetsvoorstellen, of nog ideeënbusen zoals BPR, de Justitiedialogen, en diverse, door verschillende 'morele kruisvaarders' ingediende voorstellen en ontwerpen.

De aanvullende bijdrage van dit hoofdstuk moet een gestructureerd stramien zijn voor het statuut van de gerechtsdeskundige, op basis van alle onderzoeksresultaten. We laten de normen (en normvoorstellen) die we in hoofdstuk 3 onder de loep hebben genomen even voor wat ze zijn om op zoek te gaan naar de (huidige of nog afwezige) **elementen of criteria** betreffende het statuut van diegenen die gerechtelijke expertises in het kader van strafdossiers moeten uitvoeren. Deze oefening wil een structuur voor het toekomstige statuut voorstellen. Daarna volgt een overzicht van wat wordt verstaan onder de verschillende soorten **vereisten** waaraan de deskundigen geacht worden te voldoen, aan de hand van de geïdentificeerde elementen of criteria. Tot slot bekijken we de graad van de **competenties** van de deskundigen, d.w.z. de mate waarin zij beantwoorden aan de vereisten.

1 De uitwerking van een statuut

De centrale onderzoeksvraag is eerst en vooral vast te stellen wie deskundige kan zijn bij strafrechtbanken. In dat verband is het ons vooral te doen om de kwaliteit van de deskundigen. Het gaat dus a priori niet in de eerste plaats om het expertiseproces, noch om het resultaat van dat deskundigenonderzoek, maar veeleer om de kwaliteiten van de persoon zelf van de deskundige. Dit sluit uiteraard niet uit dat de deskundigen worden gekozen op basis van hun manier van werken en de resultaten die ze voorleggen aan het eind van hun opdracht.

Dit belet niet dat, in overeenstemming met de toegepaste methode, de vraag werd verruimd zodat alle facetten van het statuut van de deskundige worden belicht. Het impliceert ook dat rekening wordt gehouden met zeer talrijke elementen en criteria die onderscheiden en ingedeeld moeten worden.

1.1 Onderscheid en indeling van de criteria

1.1.1 Het voorwerp van het criterium

Een eerste manier om de criteria in te delen gaat uit van het voorwerp van deze criteria.

De analyse toont in de eerste plaats dat bepaalde criteria de verschillende beslissingsstappen in het proces zelf van het deskundigenonderzoek betreffen:

- Moet een deskundigenonderzoek plaatsvinden? Gebrek aan technische bekwaamheid om een feit vast te stellen of het belangenevenwicht tussen de kostprijs van het deskundigenonderzoek en de inzet van het geschil zijn twee criteria die kunnen leiden tot de beslissing om een deskundigenonderzoek te bestellen.
- Welk type deskundigenonderzoek kan de elementen van het dossier verduidelijken? De beoordeling van de kansen om een bewijskrachtiger resultaat te verkrijgen aan de hand van de uitgevoerde afnames zal daarentegen de keuze voor de discipline van de deskundige leiden.
- Welke deskundige benoemen? De beschikbaarheid van een persoon, zijn vroegere ervaring als deskundige, de tevredenheid over zijn vroegere interventies, ... zijn allemaal criteria die meespelen in de beslissing te kiezen voor deze of gene deskundige.

Wij kunnen deze verschillende criteria "**benoemingscriteria**" noemen.

Andere criteria gaan hieraan vooraf en betreffen de vereiste kwaliteit in hoofde van de deskundige om inschakelbaar te zijn. Dit zijn meer bepaald de criteria die worden gebruikt door de magistraten die momenteel belast zijn met het opstellen van lijsten van deskundigen in hun arrondissement om te beslissen een bepaalde persoon er al dan niet in op te nemen. De goede reputatie van een deskundige, de afwezigheid van een strafblad, de uitmuntendheid van zijn diploma's zijn stuk voor stuk "lijstcriteria" of "**erkenningcriteria**".

Een derde soort criteria ten slotte kan bijdragen tot een professionalisering van de functie van gerechtsdeskundige bij de rechtbanken. Deze "**professionaliseringscriteria**" zijn bijvoorbeeld de criteria van interventiefrequentie als gerechtsdeskundige, organisatie van een permanentie of de zeer gespecialiseerde toepassing van de competenties van de deskundige in situaties die typisch verbonden zijn met de strafrechtelijke context (zoals de ballistiek).

Dit onderscheid in criteria maakt de verschillende impact duidelijk die eenzelfde vereiste kan hebben volgens het gebruik dat men ervan maakt: de al dan niet bestaande rechtservaring van een deskundige zal ongetwijfeld verschillend worden gewaardeerd om hem op te nemen in de lijst van deskundigen (erkenning) of om hem effectief aan te stellen (benoeming).

1.1.2 *Het niveau van de criteria volgens de interne en externe vereisten*

We hebben reeds gezien dat de activiteit van gerechtelijk deskundigenonderzoek driedimensionaal is:

- het resultaat (1) van een functie als deskundige,
- de inschakeling van de competenties van een professioneel domein (2),
- de toepassing (3) in de specifieke rechtscontext.

Het kwaliteitsreferentiesysteem bestaat er dus niet alleen in te zoeken in de juridische normen die de expertise betreffen, maar ook in wat de professionele referenties voor elk expertisedomein vormt, met inbegrip van eventuele kwaliteitsstandaarden.

Dit betekent, en het is essentieel, dat de vele criteria die tijdens het onderzoek aan bod kwamen, niet alleen het gerechtelijk recht en het deskundigenonderzoek betreffen, maar ook de louter professionele aspecten van het deskundigenonderzoek. Met het oog op het opstellen van normen die de organisatie van bepaalde praktijken van het administratiesysteem van het strafrecht beogen, kunnen we stellen dat de in criteria te vertalen vereisten voor het gerechtelijk deskundigenonderzoek soms interne vereisten van het strafrechtssysteem zijn, en soms externe vereisten.

Ze zijn **intern** waar ze proberen tegemoet te komen aan de verwachtingen die inherent zijn aan het systeem zelf waarvan ze deel uitmaken, bijvoorbeeld de vereiste van een zekere kennis van het gerechtelijk recht bij de deskundige.

Ze zijn daarentegen **extern** waar ze betrekking hebben op componenten die eigen zijn aan de beroepstak van de deskundige, los van de toepassing ervan in de gerechtelijke context. Dat is bijvoorbeeld het geval met de vereiste van professionele ervaring.

Merk op dat criteria soms aan interne, soms aan externe vereisten gebonden kunnen zijn, maar soms ook aan allebei. Zo slaat het criterium van opleiding zowel op de interne vereiste van opleiding in gerechtelijk recht als op de externe vereiste van opleiding in de wetenschappelijke of professionele discipline die verbonden is met het expertisedomein (vaak geïncarneerd door een diploma dat de opleiding bewijst).

1.1.3 *Het moment waarop het criterium in aanmerking wordt genomen: a priori en a posteriori*

Een andere manier om de criteria te onderscheiden is het moment waarop ze in aanmerking worden genomen. Bepaalde criteria, die we **a priori** noemen, kunnen worden gebruikt vóór enig optreden van de persoon die kandidaat is voor de functie van deskundige, bijvoorbeeld door te eisen dat men een door diploma's gestaafe opleiding kan voorleggen, of dat men een specifieke leeftijd heeft. Andere criteria kunnen daarentegen **a posteriori** optreden, als ze dienen om de situatie van een gerechtsdeskundige te evalueren met het oog op de verlenging van zijn hoedanigheid. Dit kan het geval zijn voor een criterium dat steunt op een vereiste van interventiefrequentie (bv. minstens 15 deskundigenonderzoeken per jaar), hetgeen slechts kan worden beoordeeld na minstens een jaar praktijk.

Bepaalde a-prioricriteria kunnen opnieuw optreden bij latere appreciaties. Het kunnen in zekere zin voorvereisten zijn die bij gebrek aan permanentie uitsluitingscriteria kunnen worden. Zo is een blanco strafblad een a-prioricriterium om iemand als geschikt te beoordelen. Een strafrechtelijke veroordeling tijdens de loopbaan van een deskundige kan dit criterium a posteriori opnieuw aan de orde brengen.

1.2 Model(len) van een statuut

1.2.1 De elementen van een statuut

Voor de normalisering van het statuut van de deskundigen, en niet alleen voor de vaststelling van hun erkenningscriteria, moeten alle dimensies van de reglementering bekeken worden. De analyse van alle normatieve en feitelijke elementen van het huidige statuut (of de afwezigheid daarvan) brengt ons tot de stelling dat de regeling van het statuut drievoudig is:

- De eerste vraag betreft de erkenning van de deskundigen. Deze erkenning bepaalt **"wie opvorderbaar is"**. Het betreft hier elementen die vooral de persoon zelf van de deskundige betreffen, wat van hem geëist kan worden: in de eerste plaats de competenties, waarop we verder nog meer in detail terugkomen.
- Het tweede element in de regeling van het statuut geeft antwoord op de vragen **"wanneer en waarom een beroep doen op de deskundige?"** Het betreft de definitie zelf van de rol van de expert en de inzet van zijn interventie.
- Ten derde, **"hoe is de interventie van de expert georganiseerd?"** Het streven naar professionalisme (meer nog dan professionalisering), d.w.z. kwaliteit in de interventie van de deskundige, vereist een definitie van alle interventievoorwaarden van de deskundige: zijn vergoeding, de presentatiewijze van de resultaten van zijn deskundigenonderzoek, de regeling van de tegenspraak, enz.

Alleen een statuut dat gestructureerd is rond deze drie elementen kan er prat op gaan een algemeen en globaal kader voor de gerechtsdeskundigen aan te bieden.

1.2.2 De normativiteitswegen van de elementen van het statuut

Tot slot moet worden beklemtoond dat elk element of criterium, dat uitdrukking is van een specifieke vereiste, rekening houdend met de verschillende dimensies van het gerechtelijk deskundigenonderzoek (door een expert, professioneel en gerechtelijk) die in hun geheel de drie verschillende vragen van het statuut bevatten (Wie is opvorderbaar? Wanneer en waarom een benoeming? Hoe wordt een interventie professioneel?), langs verschillende wegen als norm kan worden uitgedrukt.

In welke vorm?

In de huidige situatie vindt men ze inderdaad soms uitgedrukt door de rechtspraak, soms binnen juridische normen, of soms nog binnen professionele normen.

- De Belgische jurisprudentie heeft actief bijgedragen om de leemtes in het huidige statuut van gerechtsdeskundigen in strafzaken op te vullen. Het opvallendste voorbeeld is ongetwijfeld de constructie die werd opgezet rond de arresten van het Arbitragehof en het Hof van Cassatie aangaande de kwestie van de tegenspraak. Een zeer recente uitspraak van het Europese Hof van de Rechten van de Mens vult dit overzicht verder aan. Een ander voorbeeld komt uit het buitenland met de beroemde Amerikaanse arresten van Daubert en Frey.
- De juridische normen zijn, als ze het gerechtelijk deskundigenonderzoek betreffen, soms algemene bepalingen, soms bijzondere wetten. Ze dragen bij tot het algemene kader van het deskundigenonderzoek of tot de omkadering van een specifieke sector ervan. Andere juridische normen reglementeren, zonder direct aan het gerechtelijk deskundigenonderzoek te raken, de toegang tot bepaalde beroepen, en moeten dus worden meegenomen voor bepaalde expertisedomeinen.
- De professionele normen ten slotte betreffen volgens sommigen de organisatie van bepaalde beroepen, volgens anderen de te respecteren werkvereisten bij het gebruik van bepaalde instrumenten of methodes. Sommige normen kunnen zelfs beide tegelijk beogen. Als voorbeeld vermelden we bepaalde deontologische codes of kwaliteitsnormen (zoals de normen 17024 voor certificatie van personen, of 17025 voor de testlaboratoria).

Dit alles toont aan dat er diverse normativiteitswegen zijn voor de omkadering en de organisatie van het deskundigenonderzoek, gaande van een **directe** wetgevende interventie tot sectorale zelfreglementering. Sommige wegen kunnen 'gemengd' worden genoemd, bijvoorbeeld wanneer een juridische norm verwijst naar een professionele norm en daardoor **indirect** meer technische aspecten regelt door te steunen op eerdere verworvenheden van een beroep of activiteitssector. Voorbeelden zijn te vinden bij meerdere Belgische wetgevingen. Dat geldt bijvoorbeeld voor de wetgeving op genetische analyses die expliciet verwijst naar de accreditatie van laboratoria op basis van professionele kwaliteitsnormen, als voorwaarde voor erkenning van deze laboratoria voor het uitvoeren van analyses in strafzaken.

Op welk niveau?

We merken tot slot op dat deze elementen van het statuut soms op lokaal niveau geformaliseerd kunnen zijn in een norm (zoals een deontologische code voor de deskundigen van een arrondissement), soms nationaal (meer bepaald in een wet of in de regels van een nationale beroepsorde) of supranationaal (zoals de normen 17024 en 17025).

Door wie?

De hoedanigheid van de auteurs van een norm kan zeer verschillend zijn. Soms gaat het om enkele actoren (gerechtelijke of uit een bijzonder beroep), soms om een vereniging (erkende beroepsorde of organisme opgericht door zuiver privé-initiatief), soms een politieke overheid (het federale parlement) waarbij sommige over een regelgevende macht beschikken die de uitgevaardigde norm autoriteit geeft.

De uiteindelijke vraag is om voor elk element van het statuut te bepalen wat de beste weg is om een norm uit te vaardigen, op welk niveau die norm zich moet situeren en door wie of met wiens medewerking deze moet worden uitgewerkt.

2 De wezenlijke elementen van het statuut en hun formalisering

Uit de analyse van alle van kracht zijnde teksten maar ook van de vele documenten met voorstellen, eisen, enz. komt het volledige spectrum naar voor van de elementen die kunnen meespelen in de uitwerking van een statuut voor de gerechtsdeskundigen.

Hoewel we beseffen dat we niet alle elementen van het statuut kunnen uitdiepen, geven we hier een korte opsomming van de meer precieze componenten van het statuut, met voorbeelden uit geldende normen of recente voorstellen.

De klemtoon ligt daarbij op de competentievereisten bij de deskundigen, de mogelijkheden om die competenties te meten, en ten slotte een overzicht van de verschillende vormen van institutionalisering van deze metingen.

2.1 De eisen

De analyse van de normen en de ontmoeting met de actoren heeft het mogelijk gemaakt om talrijke eisen te identificeren en te horen, vooral wat betreft het professionalisme in het optreden van de deskundige en de kwaliteit van de deskundigenonderzoeken, teneinde correct te antwoorden op de verwachtingen van het strafprocesrecht.

Om deze eisen te formuleren moet men zich nauwkeurig afvragen wat men verwacht van de persoon die men vraagt een expertise uit te voeren. Over welke uitrusting moet de deskundige beschikken om te voldoen aan de eisen van het strafprocesrecht? Welke instrumenten moet hij gebruiken?

Elke eis moet aan bod komen in een of meer criteria. Elk geformuleerd criterium is eigenlijk de vertaling van een van deze eisen.

Voor deze stap zal men nuttig gebruik kunnen maken van de eerder besproken onderscheiden, meer bepaald tussen wat a priori en a posteriori wordt geëist, en tussen wat beantwoordt aan interne en externe eisen van het strafprocesrecht.

2.1.1 *Initiële uitrusting – de kennis*

De eerste vereiste is ongetwijfeld over de nodige kennis te beschikken. De deskundige wordt gevraagd op te treden in het geval van (legitieme) "onkunde" van de magistraat. De magistraat doet slechts een beroep op deskundigenonderzoek om technische punten en elementen uit het dossier op te helderen die hijzelf op geen andere manier kan kennen. Dit deskundigenonderzoek kan dit doel slechts bereiken als de deskundige die het onderzoek voert, over de nodige kennis beschikt om deze technische punten en elementen uit het dossier te begrijpen.

De kennis is derhalve de basisuitrusting van de deskundige, die hij kan verwerven via een professionele opleiding. Het betreft in de eerste plaats kennis die extern is aan het strafrechtstelsel en die a priori vereist is.

De hele moeilijkheid schuilt in de vertaling van deze basisvereiste. Welk kennisniveau moet van de deskundigen worden geëist?

Op dit punt komen drie indicatoren duidelijk naar voor uit de onderzoeksresultaten. Ten eerste is het algemene kennisniveau vrij hoog en gespecialiseerd. We hebben gemerkt dat de beroepsopleiding meestal van het hogere type is.

Ten tweede blijkt dat meerdere afzonderlijke kennisdomeinen aan verschillende personen de vereiste kennis kunnen bieden om een expertiseopdracht te kunnen uitvoeren.

Ten derde toont de praktijk, volgens uitspraken van de actoren, dat een vrij spontane aanpassing van het vereiste kennisniveau in functie van de expertiseopdracht mogelijk is. Er zijn weliswaar enkele gevallen waarin de opdrachtgever de kenniscompetentie niet altijd correct identificeert (net als de gevallen waarin de opgevorderde personen voor een psychologisch deskundigenonderzoek geen licentiaat psychologie waren). **De invoering van een dwingende norm kan deze praktijken op de gepaste wijze corrigeren.**

Wij komen hierop terug in het punt betreffende de competentiemeting, maar de eerste manier om garanties te krijgen over de kenniscompetenties voor de deskundige is het bezit van een diploma.

Een voorstel voor het beroep van auto-expert biedt een goed voorbeeld van formulering van criteria over de kenniscompetenties:

- De personen (...) moeten houder zijn van een van de volgende titels of diploma's:
- diploma burgerlijk of industrieel ingenieur;
 - graduaat in thermische motoren en deskundigenonderzoek;
 - graduaat in automobielexpertise;
 - graduaat in mechanica of elektromechanica;
 - diploma afgeleverd door elke andere instelling van een niveau dat vergelijkbaar is met de instellingen die de voornoemde diploma's uitreiken, erkend door de Koning na advies van de Commissie van de auto-experts;
 - diploma verplicht door een andere Lidstaat van de Europese Unie om toegang te krijgen tot het beroep van auto-expert op zijn grondgebied of om er dit beroep te beoefenen, en verkregen in die andere Lidstaat.¹

We voegen eraan toe dat de kennis, vooral gebaseerd op de verwerving van een bestudeerde kennis, sterk gebonden kan zijn aan de uitrusting waarover de vereiste persoon beschikt. We verwijzen naar het geval van een slotenmaker die door een magistraat werd opgeroepen om vast te stellen of een sleutel reeds was nagemaakt. Deze opdracht oogstte veel kritiek van een deskundige met specialisatie in sporenonderzoek die dankzij zijn elektronische microscoop met meer zekerheid had kunnen antwoorden. Binnen het korps van branddeskundigen wordt ook geregeld felle kritiek geuit op enkele collega's die volgens 'ouderwets' genoemde methodes werken omdat ze niet beschikken over uitrusting die vandaag algemeen verspreid is.

¹ Wetsvoorstel tot erkenning en bescherming van het beroep van auto-expert en tot oprichting van een Instituut van de auto-experts, *Gedr. St.*, Kamer, Sessie 2003/2004, n°51-799/1, p. 13.

Dit maakt het mogelijk de vereiste van kenniscompetentie te verfijnen met de precisering dat het moet gaan om **toegeruste kennis**. De vertaling van deze bijkomende eis is echter moeilijker omdat men dan op het terrein komt van definitie van de te gebruiken methodes voor het deskundigenonderzoek. Bovendien zou men zich in het huidige institutionele en reglementaire landschap kunnen afvragen wie in staat is hierover te oordelen?

Elke tot nu voorgestelde eis van kenniscompetentie betreft een professionele kennis, een eis die extern is aan het gerechtelijk systeem. Vele onderzoekselementen hebben aangetoond dat een minimum aan kennis van de rechtspleging – in dit geval strafrechtelijk – de deskundigen een grote stap verder zou brengen om een kwaliteitsvollere interventie te garanderen. Hoewel dit in de huidige normen nog totaal afwezig is, moet de eis van een **gerechtelijke kennis** eveneens in aanmerking worden genomen.

2.1.2 De toegepaste competentie – de knowhow

De tweede eis is die van de knowhow of toegepaste kennis. De kennis die wordt verworven in een opleiding kan totaal los staan van de praktijk. Dit kan een echt obstakel zijn om een expertiseopdracht op adequate wijze uit te voeren, rekening houdend met het probleem dat in situ aanwezig is.

Deze eis is niet zinledig gelet op de in het onderzoek beschreven situatie. We hebben gemerkt dat 10% van de ondervraagden over geen enkele beroepservaring beschikte bij hun eerste optreden als gerechtsdeskundige in strafzaken.

Het gaat hier om een eis die **extern** is aan het gerechtelijk systeem, een a-priori-eis die inhoudt dat de persoon vooraf opgeleid moet zijn (kennis) en ervaring moet hebben verworven (knowhow).

Meerdere wetsvoorstellen vragen dan ook "minstens vijf jaar **beroepservaring** te bewijzen op de dag van de aanvraag"² om te kunnen worden opgenomen op de lijsten van deskundigen.

Door de specificiteit van sommige expertisedomeinen moet deze eis soms echter preciezer gericht zijn om een nuttige ervaring te kunnen aanbieden. Daarom eist bijvoorbeeld het koninklijk besluit van 4 februari 2002 ter uitvoering van de wet van 22 maart 1999 betreffende de identificatieprocedure via DNA-onderzoek in strafzaken, in artikel 11, 2°: *"dat het laboratorium minstens één deskundige tewerkstelt die (...) anderzijds bewijst dat hij ten minste drie jaren de praktijk van forensische DNA-analyse en het opstellen en vergelijken van DNA-profielen heeft uitgeoefend;"*

Veeleisender nog zijn de bepalingen van artikel 12, 1° van zowel het koninklijk besluit van 10 juni 1959 betreffende de bloedproef met het oog op het bepalen van het alcoholgehalte, als dat van 4 juni 1999 betreffende de bloedproef met het oog op het bepalen van het gehalte van andere stoffen dan alcohol die de rijvaardigheid beïnvloeden, namelijk onder andere: *"dat de bewaring van het afgenomen bloed onder passende omstandigheden wordt gewaarborgd en dat de analyse ervan wordt verricht onder het gezag en het toezicht van een persoon (...), die de gewenste waarborgen biedt (...), ervaring die blijkt uit (...) het bewijs*

² Wetsvoorstel betreffende de lijsten van deskundigen, op te maken door de rechtbanken van eerste aanleg, de arbeidsrechtbanken en de rechtbanken van koophandel, *Gedr. St.*, Kamer, Sessie 1999/2000, n°51-780/1, p. 13.

dat hij gedurende ten minste vijf jaren analyses inzake medisch-legale toxicologie heeft verricht."

De specificiteit van de gerechtelijke context (uitgedrukt in het element betreffende de *medisch-legale toxicologie*) noopt ertoe de eis van knowhow niet als een louter externe eis van beroepservaring te beschouwen maar als een toegepaste ervaring voor de specifiek gerechtelijke context. De eis wordt dus **gemengd (extern-intern)**.

De eis van knowhow kan ten slotte ook als een louter **interne** eis beschouwd worden. Hier wordt van de persoon een specifieke ervaring van gerechtsdeskundige geëist, meer bepaald gaat het erom bijvoorbeeld te weten hoe de resultaten van zijn deskundigenonderzoek het best kunnen worden weergegeven. Momenteel bestaat geen enkele eis van dit type.

Zowel voor de louter interne knowhow-eisen (ervaring van gerechtsdeskundige) als voor de gemengde eisen (specifieke beroepservaring in de gerechtelijke context), kan het bestaan van knowhowcompetentie enkel het resultaat zijn van een stabilisatieproces. Deze competentie-eis is dan per definitie a posteriori.

Om het stabilisatieproces verdedigbaar te maken³, d.w.z. om het mogelijk te maken de vereiste ervaring te bieden als debutant in de gewenste activiteit zonder nuttige ervaring, lijkt ons de organisatie van een stageperiode de aangewezen oplossing.

Zo wordt voor de automobieldeskundigen voorgesteld dat ze de door het stagereglement georganiseerde stage van twee jaar moeten hebben voltooid (artikel 20). De toegang tot de stage is eveneens onderworpen aan voorwaarden, meer bepaald het sluiten van een stageovereenkomst. Deze overeenkomst bepaalt de rechten en plichten van de stagemeester en de stagiair, de samenstelling en eigenschappen van de stagecommissie, de vergoedingsregels voor de stagiairs en de tuchtregels.⁴

2.1.3 Arbeidsethiek – het gedrag

De derde en laatste hoofdvereiste is die van het gedrag. Het betreft de gedragswijze, de manier waarop de deskundige zijn rol loyaal en eerlijk speelt. Vele criteria die tijdens het onderzoek aan bod kwamen (integriteit, eerbaarheid, faam, reputatie, onverenigbaarheden, ...), hebben met deze eis te maken. Sommige werden reeds vertaald in rechtsregels (de wraking van deskundigen voorzien in het Gerechtelijk Wetboek, het beroepsgeheim), andere in deontologische regels.

A De afwezigheid van veroordeling

De afwezigheid van bepaalde veroordelingen lijkt de meest evidente vertaling te zijn van de gedragsseis. Heel wat voorstellen stipuleren: "om op de lijst van deskundigen opgenomen te worden mag de kandidaat niet correctioneel veroordeeld zijn, mag hij geen schorsing als tuchtstraf hebben opgelopen, en mag hij niet failliet verklaard zijn."⁵

³ Trépos (1992), p. 16.

⁴ Wetsvoorstel tot erkenning en bescherming van het beroep van auto-expert en tot oprichting van een Instituut van de auto-experts, *Gedr. St.*, Kamer, Sessie 2003/2004, n°51-799/1, pp. 13, 17.

⁵ Wetsvoorstel betreffende de lijsten van deskundigen, op te maken door de rechtbanken van eerste aanleg, de arbeidsrechtbanken en de rechtbanken van koophandel, *Gedr. St.*, Kamer, Sessie 1999/2000, n°51-780/1, p. 7.

Het wetsvoorstel tot erkenning en bescherming van het beroep van auto-expert is nog explicieter in deze eis: "niet ontzet geweest zijn uit de burgerlijke en politieke rechten, niet in staat van faillissement verklaard geweest zijn zonder eerherstel te hebben bekomen en geen, zelfs voorwaardelijke, gevangenisstraf van ten minste drie maanden hebben opgelopen voor een van de misdrijven vermeld in artikel 1 van het koninklijk besluit nr. 22 van 24 oktober 1934 waarbij aan bepaalde veroordeelden en aan de gefailleerden verbod wordt opgelegd bepaalde ambten, beroepen of werkzaamheden uit te oefenen, dan wel voor een inbreuk op de wet van 20 september 1948 houdende organisatie van het bedrijfsleven, of voor een inbreuk op de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen of op de fiscale wetgeving⁶."

B Onberispelijk gedrag

De gedragseis gaat verder dan afwezigheid van veroordeling en slaat op de algemene professionele handelswijze van de persoon. Van hem wordt vaak een onberispelijk gedrag verwacht. Deze eis is moeilijker te objectiveren: de niet-naleving wordt niet bestraft door een geformaliseerde uitspraak van het gerecht.

Op dit punt vergenoegen sommige voorstellen zich ermee te bepalen dat de persoon het bewijs moet leveren van een onberispelijk professioneel gedrag in overeenstemming met de wetten en de beroepsgebruiken.⁷

Andere voorstellen zijn explicieter en preciseren bijvoorbeeld: "Het is een auto-expert niet toegestaan:

- een werkzaamheid uit te oefenen die onverenigbaar is met de waardigheid en de eer van het beroep;
- als natuurlijk persoon of als rechtspersoon enige commerciële activiteit uit te oefenen met betrekking tot de verkoop, de huur of de herstelling van voertuigen en wisselstukken of met betrekking tot verzekerings- en makelaarsproducten. (art. 11)

En verder: "Bij het vervullen van de hem toevertrouwde opdrachten handelt de auto-expert in volledige intellectuele en technische onafhankelijkheid" (art. 12).⁸

Het gedrag kan ook worden uitgebreid tot de eis van een professioneel bewustzijn waardoor men zeker kan zijn dat de deskundige de hem toevertrouwde opdrachten effectief en correct uitvoert, en dat bij een door hem gemaakte fout, of gewoon bij schadelijke gevolgen voor een derde door zijn interventie als deskundige een verzekering die schade kan dekken.

Het reeds aangehaalde wetsvoorstel tot erkenning en bescherming van het beroep van auto-expert bepaalt in artikel 13: "De auto-experts zijn aansprakelijk voor de uitoefening van hun beroepstaken overeenkomstig het gemeen recht. Het is hun verboden zich aan die aansprakelijkheid, zelfs gedeeltelijk, door een bijzondere overeenkomst te onttrekken. Zij zijn verplicht hun al dan niet contractueel bepaalde burgerrechtelijke aansprakelijkheid te laten dekken door een verzekeringsovereenkomst."⁹

⁶ Wetsvoorstel tot erkenning en bescherming van het beroep van auto-expert en tot oprichting van een Instituut van de auto-experts, *Gedr. St.*, Kamer, Sessie 2003/2004, n°51-799/1, p. 10.

⁷ Wetsvoorstel betreffende de lijsten van deskundigen, op te maken door de rechtbanken van eerste aanleg, de arbeidsrechtbanken en de rechtbanken van koophandel, *Gedr. St.*, Kamer, Sessie 1999/2000, n°51-780/1, p. 14.

⁸ Wetsvoorstel tot erkenning en bescherming van het beroep van auto-expert en tot oprichting van een Instituut van de auto-experts, *Gedr. St.*, Kamer, Sessie 2003/2004, n°51-799/1, p. 13.

⁹ Wetsvoorstel tot erkenning en bescherming van het beroep van auto-expert en tot oprichting van een Instituut van de auto-experts, *Gedr. St.*, Kamer, Sessie 2003/2004, n°51-799/1, p. 13.

C De eed

De legitieme verwachting dat deze eis wordt nageleefd, kan worden geformaliseerd met een eed. Momenteel moet de deskundige bij elke opvordering de eed afleggen. Het is mogelijk - zoals bij sommige beroepen - de eedaflegging te voorzien op het moment dat de persoon wordt toegelaten tot de hoedanigheid waarvoor een eed moet worden afgelegd. Zo wordt in het reeds genoemde wetsvoorstel voor de auto-experts bepaald: "bij de inschrijving op de lijst van het Instituut vóór de rechtbank van eerste aanleg van zijn woonplaats de volgende eed afleggen: "Ik zweer getrouwheid aan de Koning, gehoorzaamheid aan de Grondwet en aan de wetten van het Belgische volk, en ik zweer de opdrachten, die mij als auto-expert zullen worden toevertrouwd, in eer en geweten getrouw te vervullen." Hierbij wordt zelfs gepreciseerd: "De personen van vreemde nationaliteit leggen voor de rechtbank van eerste aanleg van hun woonplaats in België de volgende eed af: "Ik zweer de opdrachten die mij als auto-expert zullen worden toevertrouwd, in eer en geweten getrouw en volgens de voorschriften van de Belgische wet te vervullen".¹⁰

Tot slot merken we op dat het mogelijk is dergelijke eisen op te leggen op basis van eventuele verenigbare voorschriften waaraan de personen die als deskundige gevraagd worden zich nu reeds moeten onderwerpen. Zo kunnen worden uitgesloten uit de lijsten van deskundigen: "zij die onderworpen zijn aan een door of krachtens de wet ingestelde tuchtrechtelijke overheid en die bij wijze van tuchtrechtelijke maatregel een schorsing van meer dan 6 maand hebben opgelopen in de tien jaren die aan hun aanvraag voorafgaan."¹¹

2.1.4 *De andere vereisten*

Andere eisen, die niet meteen in de drie hoofdeisen (kennis, knowhow en gedrag) kunnen worden ondergebracht, verdienen niettemin een beknopte toelichting.

De leeftijd wordt tegelijk beschouwd als bron van ervaring (verzamelde knowhow en routine door geslaagde praktijkopdrachten) maar ook als oorzaak van min of meer zichtbare sporen van slijtage op de competenties (kennis die niet meer aangepast is aan de ontwikkelingen in het werkdomein)¹². Het leeftijdscriterium kan uiteraard worden gehanteerd als een minimumvoorwaarde maar ook als een niet te overschrijden limiet.

Dit vereist bijvoorbeeld dat: "om op een lijst van deskundigen opgenomen te worden moet men ten minste vijfendertig jaar oud zijn en mag men de leeftijd van zeventig jaar niet bereikt hebben."¹³

Dit bijzondere punt moet worden toegevoegd aan wat we reeds gezegd hebben over de eisen, meer bepaald inzake de competenties van kennis en knowhow. De destabiliserende werking van de tijd op deze competenties mag niet verwaarloosd worden. De verplichting om de theoretische en praktische kennis op peil te houden moet zodanig worden uitgewerkt dat de opvorderbare persoon ondanks de vorderende tijd altijd in het bezit blijft van de competenties

¹⁰ Wetsvoorstel tot erkenning en bescherming van het beroep van auto-expert en tot oprichting van een Instituut van de auto-experts, *Gedr. St.*, Kamer, Sessie 2003/2004, n°51-799/1, p. 11.

¹¹ Wetsvoorstel betreffende de lijsten van deskundigen, op te maken door de rechtbanken van eerste aanleg, de arbeidsrechtbanken en de rechtbanken van koophandel, *Gedr. St.*, Kamer, Sessie 1999/2000, n°51-780/1, p. 14.

¹² Trépos (1992), p. 33.

¹³ Wetsvoorstel betreffende de lijsten van deskundigen, op te maken door de rechtbanken van eerste aanleg, de arbeidsrechtbanken en de rechtbanken van koophandel, *Gedr. St.*, Kamer, Sessie 1999/2000, n°51-780/1, p. 10.

die beantwoorden aan de initieel opgelegde eisen. A priori gestelde criteria moeten op termijn worden gecontroleerd. Ze worden dan a posteriori. Ook dit aspect moet binnen het statuut georganiseerd worden.

De culturele realiteit van ons land verplicht ook rekening te houden met het criterium 'taal'. Het deskundigenonderzoek is een activiteit waarbij men soms technische en complexe vragen moet kunnen begrijpen en bespreken. Het gebruik van eenzelfde taal door alle rechtsactoren en rechtzoekenden is, afgezien van de naleving van de taalreglementering in rechtszaken die in ons land van kracht is, ook een waarborg voor kwaliteit, zowel voor het deskundigenonderzoek als voor het gerecht.

Dit wordt bijvoorbeeld vertaald in de eis dat de persoon in staat is: "het bewijs (te) leveren van de kennis van de taal of van één van de talen waarin de rechtspleging in betwiste zaken wordt gevoerd voor de rechtbank waaraan zij de opname op de lijst van deskundigen hebben gevraagd."¹⁴

2.2 Het meten van de competentie

Elke eis die vertaald wordt in het uitvaardigen van criteria moet controleerbaar zijn om de nagestreefde doelstellingen te kunnen bereiken. De vraag rijst dus naar de naleving van de eisen en de daaruit voortvloeiende criteria.

De veelheid van criteria maakt het niet mogelijk hier alles te bespreken. Daarom beperken wij ons tot de competenties van de deskundige. In dit verband moet worden nagegaan hoe men de competenties en vooral de kennis van een persoon zal meten.¹⁵

2.2.1 De kennis als basisuitrusting

De **kennis**, als basiseis, wordt in de eerste plaats bekeken als een kwalificatie als resultaat van expliciete opleidingen die het voorwerp kunnen zijn van diverse metingen en/of certificaten. De kennis, de ware basisuitrusting van de deskundige, kan op diverse manieren verworven worden. De gespecialiseerde literatuur maakt de volgende indeling:

1. Door vorming en toevalligheden: de vorming gebeurt op basis van aanpassing of door in praktijk brengen van eerder verworven kennis (bijvoorbeeld een 'technische schoolse kennis') of door ze toe te passen op een totaal nieuwe situatie.
2. Door gewenning, tutoraat en didactiek
 - a. Gewenning;
 - b. Tutoraat: vereist een technische cultuur die verder gaat dan de samenstellende individuen;
 - c. Gesystematiseerde ervaring: de collectieve knowhow is het voorwerp van een technologie en wordt omgezet in procedureregels.
3. Schoolse opleiding en maatschappelijke reproductie: school

¹⁴ Wetsvoorstel betreffende de lijsten van deskundigen, op te maken door de rechtbanken van eerste aanleg, de arbeidsrechtbanken en de rechtbanken van koophandel, *Gedr. St.*, Kamer, Sessie 1999/2000, n°51-780/1, p. 13.

¹⁵ Voor dit gedeelte raadpleegt men bv. TRÉPOS (1992), pp. 23 en volgende.

In dit stadium is de enige mogelijke controle de voorlegging van diploma's als bewijs van de vooral theoretische proeven die de deskundige eventueel heeft moeten afleggen om de assimilatie van de kennis te bewijzen.

We beschikken in België over een zeer goed georganiseerd onderwijs van hoog niveau, waarbij elk diploma een officiële erkenning (een staatslabel) geniet als kwaliteitswaarborg. Het is dus aangewezen te steunen op dit bestaande onderwijssysteem en bijvoorbeeld te eisen:

"De hiervoor vermelde titels moeten zijn uitgereikt door onderwijs- of opleidingsinstituten die zijn georganiseerd door de federale Staat, de gemeenschappen of de gewesten.

De in het buitenland uitgereikte diploma's in dezelfde disciplines worden aanvaard mits hun gelijkwaardigheid vooraf door de bevoegde Belgische overheid is erkend."¹⁶

Hierbij moet worden opgemerkt dat dit wel mogelijk is voor de beroepsopleidingen, sector per sector (externe eis), maar moeilijker voor opleidingen met betrekking tot de kennis van het recht rond het deskundigenonderzoek of het gerechtelijk recht (al dan niet strafrechtelijk). Vandaag bestaan slechts weinig opleidingen. Voor zover ze bestaan, is er niet altijd een diploma aan vastgekoppeld. Het verdient daarom aanbeveling de kwaliteit van deze opleidingen nader te onderzoeken om te zien of het afleveren van een certificaat van stiptheid bijvoorbeeld een geldige maatstaf kan zijn voor de kennis aangaande gerechtelijk deskundigenonderzoek (in strafzaken).

Opleidingen in deskundigenonderzoek, toegepast op een specifiek domein, leiden zelden naar een erkend diploma (bv. licentie in evaluatie van lichamelijke schade).

2.2.2 *De gemeten competentie*

De opgeleide persoon zal op de proef worden gesteld op het ogenblik dat hij zijn aangeleerde competenties aanwendt. In een praktijksituatie onderwerpt de persoon die een professionele competentie claimt (op basis van zijn kennis als initiële uitrusting) zich aan de proef. Indien hij erin slaagt te voldoen aan zijn opdrachten in situ, vormt **de bewezen competentie** zijn erkenning door de maatschappij.

A De geldigheidsduur van de proef

Wordt de persoon echter bij elke professionele handeling opnieuw op de proef gesteld, of kan hij er definitief aan ontsnappen door zijn ingangsproof tot een goed einde te brengen? Telkens opnieuw een proef opleggen is niet mogelijk (want dan geraakt de competentie nooit erkend), maar een erkenning voor eeuwig is evenmin mogelijk (want dat zou 'slijtage' door de tijd versluieren). Er is dus een evenwicht nodig dat garandeert dat een toegangsproof langdurige erkenning van de competentie waarborgt, maar ook dat die erkenning in de tijd een waardevolle basis blijft. De geslaagde kandidaat kan dus niet vrijgesteld zijn van alle **verplichtingen om zijn bewijs van competentie te vernieuwen**.

¹⁶ Wetsvoorstel tot erkenning en bescherming van het beroep van auto-expert en tot oprichting van een Instituut van de auto-experts, *Gedr. St.*, Kamer, Sessie 2003/2004, n°51-799/1, p. 13. Dit voorstel voorziet in eventuele afwijkingen door te bepalen: "De Koning kan de raad van het Instituut machtigen in individuele gevallen in het buitenland uitgereikte diploma's te aanvaarden."

Dit verklaart waarom sommige voorstellen voorzien: "Een eventuele inschrijving (op de lijsten van deskundigen) blijft twee jaar geldig"¹⁷, dus voor een beperkte duur.

B Het niveau van de proef

De erkenning heeft slechts waarde in verhouding tot de omvang van de proef. Het voldoen aan deze eis mag echter niet bij voorbaat bepaalde categorieën uitsluiten. Elke proef is een soort preselectie die alle geslaagden gelijkshakelt. Deze vorm van assimilatie bestaat uit de eisen die de proef geacht wordt op te leggen aan degenen van wie men de competentie wil kennen. Ook hier moet men het **juiste evenwicht vinden in het niveau van de proef**.

C Incompetentie aan het licht brengen

Personen van wie de competentie werd erkend, zijn niet gevrijwaard tegen een ongelukkige handeling. De ernst van een dergelijke handeling of de herhaling van kleinere fouten heeft slechts belang met het oog op de graad van concretisering van de competentie-erkenning, door toekenning van een titel, bijvoorbeeld. De titel dreigt echter alle fouten toe te dekken zolang er geen mogelijkheid bestaat de incompetentie te kunnen aan het licht brengen. De **tijdsregelmaat** om de competentie opnieuw op de proef te stellen is een onmisbare voorwaarde om deze gelegenheid te creëren.

D De voortgezette opleiding

We hebben reeds aangegeven dat **periodieke kennisherbronning** noodzakelijk is geworden zowel door de ontwikkeling van de technische eisen van de betrokken discipline als door de slijtage op de verworven en tot routine geworden kennis. Dit routine-element treedt des te sneller op naarmate de opleiding van de persoon korter was.¹⁸

Al deze bedenkingen doen ons besluiten dat het diploma van de initiële opleiding een noodzakelijke maar onvoldoende voorwaarde is. De ervaring moet permanent geëvalueerd worden om het nut ervan te beoordelen. Deze evaluatie (te voorzien in de meest praktische vorm) moet het mogelijk maken te beoordelen over welke competentie de persoon beschikt na een tijd beroepservaring of als deskundige. Deze evaluatie moet idealiter meetbaar zijn. Ze moet geregeld plaatsvinden, vooral bij personen met een kortere beroepsopleiding.

De sanctie bij vaststelling van incompetentie kan gaan van een eenvoudige waarschuwing in afwachting van een nieuwe geslaagde proef tot het verbod om als deskundige op te treden (tijdelijk of definitief, afhankelijk van de vastgestelde tekortkoming).

2.3 Institutionaliseren van de competentiemetingen

Als laatste aspect van de competentiemeting (voorwerp en modaliteiten van de controle) moet nog worden onderzocht hoe deze controle in praktijk kan worden gebracht.

¹⁷ Wetsvoorstel betreffende de lijsten van deskundigen, op te maken door de rechtbanken van eerste aanleg, de arbeidsrechtbanken en de rechtbanken van koophandel, *Gedr. St.*, Kamer, Sessie 1999/2000, n°51-780/1, p. 7.

¹⁸ Trépos (1992), p. 30.

De moeilijkheid bestaat er precies in te weten hoe men de controle moet organiseren, hoe men kan bevestigen dat een persoon opvorderbaar is en blijft, en competent is en blijft om te voldoen aan de verwachtingen van de strafrechtelijke overheid.

We merken meteen op dat de invoering van een autonoom evaluatiesysteem gemakkelijker is voor de controle van de competenties die aan de interne eisen beantwoorden (vooral de kennis van de rechtspleging, in dit geval in strafzaken) dan voor de meting van competenties voor externe eisen die echter even belangrijk zijn om kwaliteitsvol deskundigenonderzoek te verzorgen. Toch denken we dat bij de controle van de externe eisen maximaal moet worden gesteund op wat de betrokken beroepssector heeft ingevoerd, voor zover dit bestaat.

Daarna zijn controlemodellen met al dan niet dwingend karakter denkbaar. Een opgelegd controlesysteem is ongetwijfeld duidelijker voor alle actoren die zich eraan moeten onderwerpen. Dit kan echter een weerslag hebben op de praktijken. De betrokkenen zouden immers geneigd kunnen zijn enkel nog opdrachten aan te nemen die de voortzetting van hun activiteit garanderen, los van de kwaliteit van het deskundigenonderzoek. Dit zou leiden tot wat sommigen hekelen bij enkele deskundigen, namelijk dat ze zich enkel laten leiden door de tevredenheid van de opvorderende overheid om nieuwe opdrachten veilig te stellen.¹⁹

Een andere optie is een facultatief evaluatiesysteem dat enerzijds de opdrachtgevers een echte waarborg biedt aangaande de kwaliteit van de deskundige en anderzijds de deskundige die zich eraan onderwerpt een reëel voordeel biedt (bv. door prikkels zoals een beschermde titel, een hogere vergoeding, ...).

Hoewel er zeker geen eenparigheid bestaat over de ideale formule, dient toch gezegd dat de meeste geraadpleegde actoren – deskundigen, magistraten, advocaten en politiemensen – de invoering van een meetsysteem voor de kwaliteit van deskundigen, hun identificatie en erkenning noodzakelijk vinden. Elk amateurisme moet uitgesloten worden, maar de noodzaak om de kwaliteit van deskundigen te meten is onderworpen aan voorwaarden (hogere vergoeding voor de deskundigen, mogelijkheid voor de opdrachtgevers altijd iemand te kunnen opvorderen die van meting is vrijgesteld).

Ons land kent reeds initiatieven ter erkenning van deskundigen. Een wetsvoorstel verwijst meer bepaald naar het initiatief van de Beroepsvereniging van Verzekeringsondernemingen (BVVO), in het kader van de RDR (*règlement direct* – directe regeling), die in paritair overleg met de beroepsverenigingen een regeling heeft uitgewerkt voor de erkenning van deskundigen.²⁰

Een ander voorstel stelt dat "rekening moet worden gehouden met het feit dat certificatiesystemen voor dienstverleners in heel Europa opgang maken. Uiteraard betreft het hier geen voorbijgaand verschijnsel. Integendeel, de certificatiesystemen zijn de uiting van een evolutie die op Europees vlak duidelijk gevolgen heeft en waarbij de erkenning van een beroep wordt gekoppeld aan kwaliteitseisen."²¹

¹⁹ Merk op dat deze manke praktijken mogelijk werden door het feit dat de vorderende autoriteiten als enige kunnen bepalen dat iemand opvorderbaar is, bij afwezigheid van enig duidelijk gedefinieerd criterium.

²⁰ De auteur van dit voorstel merkt echter op dat deze erkenning enkel de evaluatieprestaties in het kader van deze conventies dekt. De beroepsverenigingen bekommeren zich voorts niet of weinig om voortgezette opleiding. Wetsvoorstel tot erkenning en bescherming van het beroep van auto-expert en tot oprichting van een Instituut van de auto-experts, *Gedr. St.*, Kamer, Sessie 2003/2004, n°51-799/1, p. 7.

²¹ Wetsvoorstel tot erkenning en bescherming van het beroep van auto-expert en tot oprichting van een Instituut van de auto-experts, *Gedr. St.*, Kamer, Sessie 2003/2004, n°51-799/1, p. 6.

Teneinde het meest geschikte systeem te kiezen, bespreken wij hierna enerzijds de systemen van kwaliteitsnormen (certificatie van personen, erkenning van laboratoria) waarop een toekomstig systeem zou kunnen steunen (of zich minstens inspireren), en anderzijds het systeem van lijsten van deskundigen (erkenningssysteem dat wettelijk al is voorzien en op pretoriaanse wijze in gebruik genomen). Wij zullen afsluitend trachten aan te geven welke overheid uiteindelijk zal moeten instaan voor de beoordeling van competenties.

2.3.1 *Kwaliteitsnormen*

Wat het deskundigenonderzoek betreft, en meer bepaald in strafzaken, kan geen enkele norm de competentie van een 'deskundige' bevestigen als beantwoordend aan de eisen van zijn activiteitsdomein, noch zijn kennis van de procedures, in dit geval strafrechtelijk, waarin zijn activiteit plaatsvindt.

Wij identificeren vandaag twee soorten kwaliteitsnormen die dit tekort kunnen opvullen, namelijk de certificatie van personen en, onrechtstreeks, de kwaliteitsnormen voor de laboratoria.

A Certificatie van personen

De certificatie van personen is de actie waarbij een onpartijdige derde, in casu het certificatieorganisme, bevestigt dat men redelijkerwijs mag verwachten dat de competentie van een bepaalde persoon beantwoordt aan een norm of specificatie betreffende de uitoefening van een welbepaalde activiteit.

Voor de gerechtsdeskundigen lijkt deze piste ernstig genoeg om er een wetsvoorstel aan te wijden.²² Zonder dit voorstel verder te willen analyseren, kan de lezer in de bijlage van dit hoofdstuk een voorbeeld van certificatiesysteem voor deskundigen (natuurlijke personen) raadplegen. Dit voorstel werd uitgewerkt door een vzw (EUROCERTICE) en geniet de steun van bepaalde deskundigen.

Op Europees niveau werd een norm uitgevaardigd (vroeger EN 45013, sinds kort ISO/IEC 17024) voor organismen die aan certificatie van het personeel doen. Op basis van deze norm heeft de European cooperation for Accreditation (E.A.)²³ richtlijnen uitgevaardigd om de toepassing ervan te bevorderen.²⁴

Sommige deskundigen vinden deze norm en de richtlijnen van de E.A. een referentie die ze willen promoten. Meer bepaald op Europees niveau wil de AEXEA (Associatie van Europese erkende deskundigen)²⁵ de toepassing van deze normen veralgemeend zien. Onder invloed

²² Wetsvoorstel van 20 september 2004 houdende verplichte certificatie van deskundigen, *Gedr. St.*, Kamer, Sessie 2003/2004, n°51-1345/1.

²³ E.A., vroeger E.A.C. (European Accreditation of Certification), verenigt de Europese accreditatieorganismen met als doel een geharmoniseerd accreditatiesysteem te creëren voor producten, kwaliteitssystemen, personeel en milieusystemen.

²⁴ EAC/G4, Gids voor toepassing van de norm EN 45013, september 1995, 15 p.

²⁵ De AEXEA, Europese associatie van deskundigen, heeft als doelstellingen en opdrachten:

- de Deontologische Regels van het Europese deskundigenonderzoek promoten; deze essentiële gemeenschappelijke regels, compatibel met de rechtssystemen van elk land, zijn beschikbaar in vijf talen;
- haar leden helpen toegang te krijgen tot de offerteaanvragen van de Europese Commissie en andere Europese en mondiale organisaties;
- de wederzijdse erkenning tussen individuele deskundigen van de verschillende lidstaten vergemakkelijken;
- de plaats van de Deskundige in de wereld van het oplossen van internationale privé- en gerechtelijke conflicten ontwikkelen; bemiddeling, verzoening, arbitrage;

van de AEXEA werd in België het European Certification Institute for Consultants and Experts (Eurocertice) vzw opgericht²⁶.

Dit systeem is in meer dan één opzicht interessant, maar doet een aantal vragen rijzen.

- 1) Vooreerst kan men zich afvragen welke graad van competentiecontrole dergelijk proces kan garanderen. Wat betreft de procedure voor onderzoek van de dossiers van deskundigen die kandidaat zijn voor certificatie, moeten de voorstellen van organismen als Eurocertice vzw worden gelezen in het licht van de nieuwste standpunten van de EA. (European cooperation for Accreditation). Het EA Certification Committee boog zich onlangs over de interpretatie van de norm ISO/IEC 17024 om te zien wat men concreet moet verwachten van het onderzoek van de kandidaturen voor gerechtsdeskundigen. Terwijl Eurocertice vzw de auditie van de kandidaat, met schriftelijke of mondelinge test ter controle van hun technische en talenkennis, slechts als een mogelijkheid beschouwt, ziet de EA dit als een verplichting. De EA vindt immers dat het niet mogelijk is het initiële certificatieproces van een gerechtsdeskundige met het oog op de accreditatienorm 17024 te beperken tot alleen maar controle van de geschiktheid van het diploma voor de discipline waarvoor hij certificatie vraagt. Volgens de EA is een controle nodig van de inhoud van de geleverde documenten betreffende de ervaring. Het onderzoek van de documenten die de kandidaat en/of zijn werkgever voorleggen, kan niet volstaan.²⁷ Wat we uit deze interpretatie moeten onthouden, is dat de geldigheid van het proces vooral afhangt van de effectieve evaluatiegraad van de competentie.²⁸
- 2) Een individueel certificatieorganisme zoals Eurocertice vzw kan het financieel wel rooien voor expertisedisciplines met vele beoefenaars (zoals de autosector), maar het valt te vrezen dat de investering om een adviescomité op te richten voor domeinen met minder beoefenaars (ballistiek, grafologie,...) niet haalbaar is.
- 3) De certificatie van gerechtsdeskundigen moet geografisch absoluut beperkt zijn: de burgerlijke of strafrechtelijke procedures zijn zodanig specifiek voor het rechtssysteem van elke Staat dat de certificatie slechts geldig kan zijn binnen de grenzen van het grondgebied waar het betreffende procesrecht geldt.
- 4) Voor zover "de certificatie niet alleen op de betrokken technieken moet slaan maar ook op geschiktheid om toevertrouwde opdrachten te vervullen volgens de geëiste procedures", kan men zich terecht afvragen welke procedures men gaat evalueren. Wordt certificatie overwogen voor deskundigen zonder meer (ook verzekeringsexperts bijvoorbeeld), of komt er een speciale behandeling voor de gerechtsdeskundigen? In het laatste geval, indien de certificatie slaat op de kennis van de procesregels in het gerechtelijk recht, welke plaats wordt dan toegekend aan het specifieke karakter van de strafrechtspleging?

Kortom, de kernvraag is de geldigheid van een dergelijke certificatie ten aanzien van de verwachtingen van het gerecht, meer bepaald voor strafzaken. Moet de certificatie van deskundige die wordt ingevoerd beantwoorden aan de specifieke eisen van de strafrechtelijke

- de kwalitatieve harmonisering van het Europese deskundigenonderzoek bevorderen via de kwalificatie en de certificatie van de Europese Deskundige (norm EN 45013).

Zie de officiële website: <http://www.aexea.org/>

²⁶ VZW opgericht op 26 november 2002, en waarvan de statuten werden gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad van 7 februari 2003.

²⁷ EA, Certification Committee, Draft Minutes of the 9th Meeting held on Tuesday 15th March 2005, version CC/28/05 rev1, point 9b Certifications schemes, CC 17 05, page 5.

²⁸ Conform meer bepaald punt 6.2 van de BELAC-richtlijnen voor toepassing van de norm ISO 17024 voor gebruik van de certificatieorganismen die overgaan tot certificatie van personen, BELAC 2-305 Rev 1-2004.

context? Kan een kandidaat-deskundige die wil optreden in strafzaken, beschouwd worden als competent, gewoon omdat hij over dergelijke certificatie beschikt?

B Kwaliteitsnormen voor laboratoria

De kwaliteitsnormen van de laboratoria betreffen in de eerste plaats de bruikbare uitrusting voor het uitvoeren van analyses. Deze normen slaan echter op bepalingen met betrekking tot de personen die deze laboratoria gebruiken, en betreffen dus ook de competentie van de deskundigen.

De belangrijkste toepasbare norm is de internationale norm ISO/CEI 17025 voor algemene voorschriften betreffende de competentie van laboratoria voor ijkingen en proeven. Deze norm werd uitgevaardigd door de ISO (International Standardisation Organisation) en de IEC (International Electrotechnical Commission).

De norm is bestemd voor alle laboratoria, ongeacht hun personeelsbestand en ongeacht de uitgestrektheid van het domein van hun proef- en/of ijkingactiviteiten.

Als inleiding voor de eigenlijke norm wordt gepreciseerd dat deze op zichzelf geen bewijs is van de competentie van een laboratorium om technisch geldige gegevens en resultaten te produceren. De norm maakt in de eerste plaats een wederzijdse erkenning van resultaten mogelijk, doordat ze beantwoorden aan een standaard in productieprocedures.

In de technische voorschriften wordt gepreciseerd dat het personeel een belangrijk element is in de factoren die bepalend zijn voor de nauwkeurigheid en de betrouwbaarheid van de proeven en/of ijkingen uitgevoerd in het laboratorium. Er wordt gesteld dat "de laboratoriumdirectie de competentie moet waarborgen van al wie instaat voor de werking van specifieke apparatuur, proeven en/of ijkingen doet, resultaten evalueert en testverslagen en ijkingscertificaten ondertekent."

Er wordt ook een onderscheid gemaakt tussen personeel in opleiding, waarvoor een gepast toezicht moet worden georganiseerd, en personeel dat specifieke opdrachten uitvoert. Dit laatste "moet gekwalificeerd zijn op basis van een aangepast niveau van bewezen studies, opleiding, ervaring en/of competenties, afhankelijk van wat wordt geëist."

Een opmerking betreffende het personeel in de norm 17025 is nuttig als toelichting bij het soort eisen of examens dat moet worden voorzien voor deskundigen: hierin wordt gesteld dat "in sommige technische domeinen (...) kan worden geëist dat het personeel dat bepaalde opdrachten uitvoert, houder is van een personeelcertificatie. Het is aan het laboratorium om te voldoen aan de specifieke eisen voor personeelcertificatie. De eisen aangaande personeelcertificatie kunnen van reglementaire aard zijn, deel uitmaken van de normen aangaande het specifieke technische domein, of geëist worden door de klant." In dit geval zou de klant de gerechtelijke overheid zijn. Deze zou een organisme kunnen machtigen om de kwaliteitseisen voor het rechtsproces voor elk specifiek expertisedomein te vertalen.

Deze norm krijgt bijzondere waarde voor onze uiteenzetting aangezien hij werd 'vertaald' in richtlijnen voor de laboratoria die analyses uitvoeren in het specifieke kader van strafzaken.²⁹ Het organisme dat deze vertaling heeft verzorgd, is ILAC, de internationale koepel van

²⁹ Guidelines for Forensic Science Laboratories, ILAC-G19:2002, 13 p.

laboratoriumaccrediteurs. In deze context verstaan we onder richtlijnen de manier waarop laboratoria die in de context van strafzaken actief zijn de normen, meer bepaald ISO/IEC 17025, moeten interpreteren.

De ENFSI heeft beslist dat al zijn leden aan deze normen moeten voldoen.

Ongeacht de bijdrage van de kwaliteitsnorm kan de invoering van deze normen niet worden overwogen zonder band met de bestaande strafrechtelijke instellingen. Er moet rekening worden gehouden met bestaande spanningen tussen de kwaliteitsnormen die men wil in acht nemen en andere realiteiten van het gerechtelijk systeem³⁰ zoals de budgettaire beperkingen, de noodzakelijke onafhankelijkheid van de deskundige, ...

2.3.2 Lijsten van deskundigen

De niet-toepassing van artikel 991 van het Gerechtelijk Wetboek zou gerechtvaardigd worden door het feit dat "de auteur van het Gerechtelijk Wetboek oordeelde dat de aanleg van dergelijke lijsten teveel ongemakken zou inhouden. De deskundigen op de lijst zouden duidelijk bevoordeeld zijn tegenover degenen die erop ontbreken."³¹ Volgens sommigen is de situatie intussen veranderd: de informatica biedt een praktische kans om de werking van het gerecht te moderniseren, als bijzonder geschikt instrument om de lijsten ter beschikking te stellen. Het is gepast te strijden tegen elke vorm van favoritisme of tegen alles wat erop zou kunnen lijken. Het huidige systeem (officieuze of géén lijsten) bevordert dit nochtans.³² Het opstellen van lijsten van deskundigen wordt ook gezien als een waarborg voor de kwaliteit van de deskundige.³³

Hoe zou men artikel 991 van het Gerechtelijk Wetboek moeten toepassen?

A Het opstellen van de lijst van deskundigen

De politieke beslissingnemer heeft meerdere opties bij de keuze van het organisme dat de lijst van deskundigen moet opstellen.

➤ **De rechterlijke macht**

Een van de nauwkeurigste en volledigste wetvoorstellen voor de invoering van artikel 991 van het Gerechtelijk Wetboek stelt wat dit betreft:

"De kandidaten moeten hun aanvraag richten tot het openbaar ministerie, na 1 mei en vóór 1 september van het jaar vóór hun eventuele opname op de lijst (§ 5)."

Een artikel bepaalt vervolgens welke documenten de kandidaten bij hun aanvraag tot opneming op de lijst moeten voegen (§6). Het openbaar ministerie onderzoekt de aanvraag, wint alle dienstige inlichtingen in en maakt een modellijst op, met de namen van alle kandidaten. Op deze modellijst duidt het openbaar ministerie aan welke kandidaten naar zijn mening niet in aanmerking komen om op de lijst opgenomen te worden (§ 8). Nieuwe kandidaten, namelijk kandidaten die door de

³⁰ Sibony (2002), p. 128.

³¹ VAN REEPINGHEN Ch., *Verslag over gerechtelijke hervorming*, I, 1964, p. 385.

³² Wetsvoorstel betreffende de lijsten van deskundigen, op te maken door de rechtbanken van eerste aanleg, de arbeidsrechtbanken en de rechtbanken van koophandel, *Gedr. St.*, Kamer, Sessie 1999/2000, n°780/1, p. 4.

³³ Wetsvoorstel van december 2004 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek in verband met het deskundigenonderzoek, *Gedr. St.*, Kamer, Sessie 2004/2005, n°1535/1, p.4.

rechtbank nog nooit werden opgenomen op haar lijst van deskundigen, worden gehoord door een commissie *ad hoc* (§ 9).

De algemene vergadering van de rechtbank beslist bij geheime stemming over haar lijst van deskundigen. Tegen deze beslissing staat alleen voorziening in cassatie open (§ 10)."³⁴

De meeste wetsvoorstellen bepalen inderdaad dat het opstellen van lijsten van deskundigen aan de overheid toekomt. Het openbaar ministerie wordt in zekere zin belast met het onderzoek van de kandidaatsdossiers, terwijl de algemene vergadering van de rechtbank beslist.

➤ Een beroepsorde

Bepaalde wettelijk georganiseerde beroepsordes hebben reeds lijsten van geëvalueerde leden laten opstellen door een instantie van die beroepsorde. Een voorstel aangaande het beroep van auto-expert bevestigt dit:

"Beroepen zoals dat van geneesheer, landmeter, boekhouder, vastgoedexpert zijn reeds bij wet georganiseerd en verlenen de professionals zélf, binnen de grenzen van het wettelijk geïnstalleerde kader, de zorg tot definiëren en reguleren van de competentie van hun leden. Behalve de essentiële stap van het wettelijke diploma, kunnen enkel de personen die door de beroepsorganisatie worden erkend, dit beroep uitoefenen. De ledenlijst van deze beroepen vormt op zichzelf een eerstelijnslijst voor de rechterlijke macht."

Tot de opdrachten die een wetsvoorstel zou willen toekennen aan het Instituut van de auto-experts, dat het wenst op te richten, behoort de opdracht: "de lijst opstellen en bijhouden van de erkende beoefenaars, alsmede van de lijst van de stagiairs en van al wie erelid is geworden, volgens de door dat Instituut vastgelegde voorwaarden;"³⁵

➤ Een ad hoc gecreëerd gespecialiseerd orgaan

Vele actoren, vooral de rechtsactoren zélf, beklemtonen de noodzaak te worden ontheven van een opdracht waarvoor ze niet bekwaam zijn, namelijk te oordelen over de bekwaamheid van deskundigen. Zij pleiten er vaak voor de lijsten te laten onderhouden door een orgaan van de uitvoerende macht dat beschikt over middelen om de competentie van de deskundigen vast te stellen. De rechterlijke instanties beperken zich in die optiek tot een voorafgaand advies.

De optie de interventie van de rechterlijke instanties te beperken tot het formuleren van een voorafgaand advies werd reeds gevolgd voor de organisatie van bepaalde expertisedomeinen. Wat de erkenning van de laboratoria voor bloedanalyse betreft, stipuleert artikel 11 van het koninklijk besluit van 10 juni 1959 betreffende de bloedproef met het oog op het bepalen van het alcoholgehalte, én van het koninklijk besluit van 4 juni 1999 betreffende de bloedproef met het oog op het bepalen van het gehalte van andere stoffen dan alcohol die de rijvaardigheid beïnvloeden: *"De erkenning van de laboratoria bepaald in artikel 44bis van het Wetboek van Strafvordering en in artikel 4ter van de wet van 1 augustus 1899, geschiedt door Ons, onder de voorwaarden bepaald in 12, op advies van de procureur-generaal bij het Hof van Beroep in wiens rechtsgebied het laboratorium is gevestigd."*

³⁴ Wetsvoorstel betreffende de lijsten van deskundigen, op te maken door de rechtbanken van eerste aanleg, de arbeidsrechtbanken en de rechtbanken van koophandel, *Gedr. St.*, Kamer, Sessie 1999/2000, n°780/1, p. 7.

³⁵ Wetsvoorstel tot erkenning en bescherming van het beroep van auto-expert en tot oprichting van een Instituut van de auto-experts, *Gedr. St.*, Kamer, Sessie 2003/2004, n°51-799/1, p. 8.

➤ Besluit

De drie aangehaalde denksporen sluiten elkaar niet noodzakelijk uit: de rechterlijke instanties kunnen worden gehouden een voorafgaand advies uit te brengen, al belasten ze een orgaan ad hoc met het opstellen van de lijst. Wat de wettelijk georganiseerde beroepen betreft, zou dit orgaan bij zijn beslissing vooral steunen op de inlichtingen van het beroepsorganisme dat instaat voor de lijsten van beroepsmensen in die sector, indien het bestaat.

Waar het hier op aankomt, is te voorzien in een onderscheid in de opdrachten. Door de opdracht van lijstsamenstelling integraal toe te vertrouwen aan de rechterlijke instanties, zou men een belangrijke vaststelling van vele rechtsactoren zélf negeren, namelijk dat ze niet alleen niet beschikken over middelen en beschikbaarheid (zij beschouwen deze opdracht vaak als minder prioritair) maar ook dat ze hiervoor niet bekwaam zijn.

De kwestie is dus niet zozeer 'wie zal de lijsten opstellen', maar 'wie zal oordelen over de diverse te beoordelen competenties om de kwaliteit te garanderen van de personen die de functie van gerechtsdeskundige in strafzaken moeten vervullen'. We komen hier verder op terug.

B Updating

Het opstellen van lijsten van deskundigen zonder de voortdurende updating ervan te waarborgen, ontnemt alle bestaansrecht aan de initiële lijst. De opdracht om deze lijst voortdurend actueel te houden, mag echter niet onderschat worden. Zoals in elke andere functie staken sommigen hun beroepsactiviteit, uit eigen keuze of uit noodzaak (leeftijd, ziekte, ...) terwijl anderen overlijden. Bovendien steunt de opstelling van de lijst op een reële competentiecontrole. Er moet dan ook in een sanctie worden voorzien bij vaststelling van incompetentie. Deze vaststelling tijdens de uitoefening van de functie zou vooral moeten gelden op het vlak van knowhow en attitude.

Sommige voorstellen, die deze opdracht willen toevertrouwen aan de gerechtelijke instanties, voorzien in de volgende bepalingen:

"De rechtbank kan op ieder ogenblik een deskundige van haar lijst weglaten, wanneer hij zijn taak niet meer naar behoren kan uitoefenen, of hem schrappen in geval van tekortkomingen, wanneer daar redenen voor zijn.

Een deskundige kan, op het verslag van één of meer rechters of op vordering van een benadeelde partij of van het openbaar ministerie, op ieder ogenblik van de lijst worden weggelaten of van deze lijst worden geschrapt, door de rechtbank die hem op haar lijst van deskundigen heeft opgenomen, op advies van het openbaar ministerie, de betrokkene gehoord of behoorlijk opgeroepen. In dit geval bestaat de rechtbank uit het aantal rechters voorgeschreven door artikel 93 en wordt zij voorgezeten door de voorzitter van de rechtbank, of, indien hij wettelijk verhinderd is, door de rechter die hem vervangt.

De weglating wordt uitgesproken wanneer de deskundige wegens ziekte of wegens enige andere reden niet meer in staat is om als deskundige op te treden.

De schrapping wordt uitgesproken wanneer de deskundige de hem toevertrouwde onderzoeken verwaarloost of zich schuldig heeft gemaakt aan niet te dulden ambtsverzuim. (artikel 9, § 11)."

Bovendien wordt bepaald: "Tegen dit vonnis staat voorziening in cassatie open. De voorzitter van de rechtbank kan een deskundige voorlopig schorsen gedurende ten hoogste drie maanden, maar deze beslissing moet worden genomen door een kamer met vijf rechters (§ 11)."³⁶

Dergelijke voorstellen onderstrepen de noodzaak om een duidelijke procedure uit te werken voor de mogelijke soorten beslissingen (schorsing of definitieve schrapping als sanctie, tijdelijke intrekking met de voorwaarde het bewijs te leveren van de in twijfel getrokken competentie, ...) en de wijze van behandeling van de dossiers die het voorwerp uitmaken van een klacht over incompetentie of tekortkoming.

Deze procedure wordt uiteraard aangepast aan voorafgaande keuzes van de beslissende overheid. Het toevertrouwen van al deze beslissingen aan een orgaan van de uitvoerende macht zou ze de hoedanigheid van administratief besluit geven, met het risico het voordeel van rechterlijke behandeling te verliezen.

C Tijdelijke en geografische geldigheid

De aanwezigheid op een lijst van deskundigen heeft noodzakelijk beperkte effecten. Deze moeten worden vastgelegd.

Wat het tijdsaspect betreft, moet de duur steunen op de noodzakelijke regelmaat in de evaluatie van competenties. Hoelang een deskundige op een lijst kan figureren, hangt dus altijd af van de volgende evaluatievervaldag.

Geografisch gezien dienen zich opnieuw meerdere opties aan. Zijn er lijsten per arrondissement nodig, per rechtsgebied van het Hof van Beroep, of op nationaal niveau?³⁷

Twee vragen moeten deze keuze leiden.³⁸

Enerzijds is de taal waarin de deskundige in staat is te werken en de resultaten van zijn opdracht kan leveren doorslaggevend. Toch zou de taal gewoon vermeld kunnen worden in plaats van de lijst van deskundigen op die basis op te splitsen. Dat is de optie waarvoor dit voorstel gekozen heeft: "De nationale lijst geeft aan welke taal of talen de deskundige machtig is, door vermelding, naast zijn naam van '(D)' voor de Duitstaligen, '(F)' voor de Franstaligen en '(N)' voor de Nederlandstaligen. (artikel 9, § 13)."³⁹

Anderzijds is er het al dan niet afbakenen van de praktijk van elke deskundige tot een min of meer beperkt territorium, met het risico dat geografisch te beperkte lijsten tot praktijken leiden die niet langer de onafhankelijkheid in het expertisewerk garanderen.

³⁶ Wetsvoorstel betreffende de lijsten van deskundigen, op te maken door de rechtbanken van eerste aanleg, de arbeidsrechtbanken en de rechtbanken van koophandel, *Gedr. St.*, Kamer, Sessie 1999/2000, n°780/1, pp. 7,8 en 16.

³⁷ Bijvoorbeeld: "De procureur-generaal voegt de namen op de lijsten van de rechtbanken van zijn rechtsgebied samen tot één enkele lijst van deskundigen. Deze vijf lijsten worden op hun beurt samengevoegd tot een nationale lijst (§ 15)." Wetsvoorstel betreffende de lijsten van deskundigen, op te maken door de rechtbanken van eerste aanleg, de arbeidsrechtbanken en de rechtbanken van koophandel, *Gedr. St.*, Kamer, Sessie 1999/2000, n°780/1, p. 8.

³⁸ Merk op dat de onderzoeksgegevens in dit verband nagenoeg onbestaand zijn - wij hebben deze keuze gemotiveerd – en weinig licht op de zaak werpen.

³⁹ Wetsvoorstel betreffende de lijsten van deskundigen, op te maken door de rechtbanken van eerste aanleg, de arbeidsrechtbanken en de rechtbanken van koophandel, *Gedr. St.*, Kamer, Sessie 1999/2000, n°780/1, p. 16.

D Verspreiding

Een lijst die niet wordt verspreid bij alle belanghebbenden, heeft geen zin. In navolging van bepaalde voorstellen moet worden voorzien in de vereiste graad van bekendmaking en nood aan verspreidingsmiddelen om de doeltreffendheid van de lijsten te garanderen.⁴⁰

E Dwingend karakter

Als er één punt is waarvoor de vragende gerechtelijke overheden gevoelig zijn, dan is het wel het dwingend karakter van de lijst van deskundigen.

Een argument pleit voor de vrijheid van de magistraten om een persoon te kiezen die niet op de lijsten staat, namelijk de onhaalbare volledigheid van de lijsten. Dat wordt in dit voorstel verwoord als : "Het is onmogelijk alle specialismen in een exhaustieve lijst te vatten. Daarom lijkt het ons wijs nog steeds de rechter de mogelijkheid te geven een expert buiten de lijst aan te stellen."⁴¹

Om echter geen afbreuk te doen aan het doel dat wordt beoogd door het gebruik van een lijst (de kwaliteit van de optredende deskundigen garanderen), mag de lijst evenmin als louter indicatief worden aangeboden. Er zijn maatregelen nodig als tegengewicht voor de mogelijkheid ervan af te wijken. Het nagestreefde evenwicht wordt volgens ons het best gegarandeerd door de invoering van een niet-afwijkingsprincipe waarop uitzonderingen mogelijk zijn.

In geval van afwijking zijn meerdere formules mogelijk:

- Waakzaamheid opleggen aangaande de kwaliteit van de deskundige die buiten de lijst wordt gekozen⁴² ;
- Verplichte motivering bij afwijking van de lijst⁴³, met als enige mogelijke motivering dat de lijsten geen deskundige met de gepaste competenties bevatten⁴⁴ ;
- Voorzien in bekendmaking van de afwijkingen. Zo wordt in dit voorstel bepaald: "De identiteit van de deskundigen die werden aangesteld buiten enige lijst wordt jaarlijks bekendgemaakt in het Belgisch Staatsblad. Aldus wordt een controle van het publiek op de benoeming van deskundigen mogelijk."⁴⁵

⁴⁰ "De krachtens dit artikel opgemaakte lijsten zijn openbaar. De nationale lijst wordt gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad en verspreid via het internet (§ 15)." Wetsvoorstel betreffende de lijsten van deskundigen, op te maken door de rechtbanken van eerste aanleg, de arbeidsrechtbanken en de rechtbanken van koophandel, *Gedr. St.*, Kamer, Sessie 1999/2000, n°780/1, p. 8.

⁴¹ Wetsvoorstel van december 2004 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek met betrekking tot de expertise, *Gedr. St.*, Kamer, Sessie 2004/2005, n°1535/1, p.6.

⁴² "De rechter moet blijven waken over de kwaliteit van de deskundige." Wetsvoorstel van 28 december 2004 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek met betrekking tot de expertise, *Gedr. St.*, Kamer, Sessie 2004/2005, n°1535/1, p.6.

⁴³ Merk op dat deze oplossing niet eenparig wordt gesteund. Sommigen stellen "Bij de hoven moet de afwijking niet gemotiveerd worden." Wetsvoorstel betreffende de lijsten van deskundigen, op te maken door de rechtbanken van eerste aanleg, de arbeidsrechtbanken en de rechtbanken van koophandel, *Gedr. St.*, Kamer, Sessie 1999/2000, n°780/1, p. 8.

⁴⁴ Wetsvoorstel van december 2004 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek met betrekking tot de expertise, *Gedr. St.*, Kamer, Sessie 2004/2005, n°1535/1, p.6.

⁴⁵ Wetsvoorstel betreffende de lijsten van deskundigen, op te maken door de rechtbanken van eerste aanleg, de arbeidsrechtbanken en de rechtbanken van koophandel, *Gedr. St.*, Kamer, Sessie 1999/2000, n°780/1, p. 8.

Ten slotte moet worden vastgesteld voor wie het al dan niet verplichtend karakter van de lijst geldt: alleen voor de rechters (onderzoeks- en feitenrechters) of ook voor de parketmagistraten, of zelfs voor de andere partijen?

Ook hier moet een standpunt worden ingenomen dat de nagestreefde kwaliteitsdoelstelling niet volledig ondergraaft.

F De lijstgebonden effecten

Het feit opgenomen te zijn op de lijst van deskundigen kan de mogelijkheid opvorderbaar te zijn voor deskundigenonderzoek overschrijden en specifieke juridische effecten opleveren.

➤ **Titel**

Volgens de voorstellen hebben we te maken met verschillende standpunten wat betreft het al dan niet toekennen van een titel aan wie op de lijst van deskundigen staat. Deze diversiteit kan als volgt worden samengevat:

1. De deskundigen op de lijsten mogen geen enkele titel dragen.
2. Ze mogen enkel de volgende vermelding aanbrengen op hun briefpapier of naambord: "ingeschreven op de nationale lijst van deskundigen (artikel 991 van het Gerechtelijk Wetboek)" (§ 16).⁴⁶
3. Zij ontvangen de titel die met de functie verbonden is, en mogen die gebruiken.

De toewijzing van een titel moet in elk geval afhankelijk zijn van wat die toewijzing inhoudt. Indien de inschrijving op de lijst geen enkele voorafgaande evaluatie vraagt, behalve het indienen van enkele administratieve documenten (zoals nu het geval is), heeft die titel weinig waarde en dus geen bestaansreden. Indien integendeel een evaluatieprocedure wordt ingevoerd voor externe én voor interne competenties, met effectief onderzoek van de criteria voor deze competenties, is de titel voor wie aan die eisen voldoet **een uitdrukking van erkenning, zelfs een vorm van valorisering**.

Als de lijst beperkt blijft tot de deskundigen die optreden bij strafzaken, moet de formulering van de titel duidelijk vermelden wat hij erkent, wat niet het geval zou zijn bij formules als 'gerechtsdeskundige' of 'erkend deskundige bij de rechtbanken'.

Als de hervorming van de gerechtsdeskundigen in strafzaken zou leiden tot het verlenen van een echt statuut, met toekenning van een hulpfunctie bij het gerecht die een aantal privileges meebrengt (verbreking van zegels, deelname aan verhoren of huiszoekingen, ...), zou de titel een nuttig identificatiemiddel kunnen zijn tegenover andere actoren in het rechtssysteem en tegenover de rechtzoekende.

Het verlenen van een beschermde titel maakt ten slotte reële beschermingsmaatregelen noodzakelijk, zoals het verbod op het individueel dragen van de titel en een sanctie bij niet-naleving.⁴⁷

⁴⁶ Bijvoorbeeld, het wetsvoorstel betreffende de lijsten van deskundigen, op te maken door de rechtbanken van eerste aanleg, de arbeidsrechtbanken en de rechtbanken van koophandel, *Gedr. St.*, Kamer, Sessie 1999/2000, n°780/1, p. 8.

⁴⁷ Bijvoorbeeld door invoering van een maatregel zoals: "Het in dit artikel voorgestelde artikel 227quater van het Strafwetboek voorziet in een geldboete voor diegenen die zich wederrechtelijk de titel toe-eigenen van gerechtelijk deskundige." Wetsvoorstel betreffende de lijsten van deskundigen, op te maken door de rechtbanken van eerste aanleg, de arbeidsrechtbanken en de rechtbanken van koophandel, *Gedr. St.*, Kamer, Sessie 1999/2000, n°780/1, p. 8.

➤ **Strafverzwaring**

De proeven waarmee tijdens het erkenningsproces van de deskundige wordt geoordeeld over zijn competenties, en het opleidingssysteem dat ermee gepaard zou moeten gaan, zijn wegen naar responsabilisering in de expertisepraktijken. De deskundige op de lijsten, die competent wordt genoemd in zijn 'kennis' maar ook in zijn 'knowhow' en zijn 'gedrag', en aan wie voorts prerogatieven zouden worden toegekend als hulppersoon van het gerecht, zou als tegenprestatie onderworpen worden aan legitieme verwachtingen van het gerechtelijk apparaat. Een aantal ongepaste gedragingen kan dan ook gesanctioneerd worden, eventueel met strengere straffen dan voor de burger die deze erkenning niet geniet.⁴⁸

➤ **Procedurevereenvoudigende maatregelen**

De duidelijke identificatie van deskundigen door opname in de lijst zou organisatorische maatregelen mogelijk maken die de expertiseprocedures vereenvoudigen. Sommigen stellen bijvoorbeeld voor "dat de deskundigen, vooraleer op de lijsten te worden ingeschreven, op straffe van nietigheid de eed afleggen die hen vrijstelt van vermelding van de eedformule op elk van hun eindverslagen. Dit zou een aantal betwistingen vermijden."⁴⁹

G Overgangsbepalingen voor de reeds praktiserende deskundigen.

De invoering van een lijst van erkende deskundigen zou idealiter rekening moeten houden met de specifieke situatie van mensen die reeds in deze hoedanigheid opereren. Wil dit zeggen dat zij zomaar vrijstelling van evaluatie verdienen? De eerdere uiteenzettingen over de noodzaak van een geregelde evaluatie tonen aan dat niemand mag denken verheven te zijn boven een evaluatie van al zijn competenties, vooral in vergelijking met de huidige situatie die wordt gekenmerkt door de totale afwezigheid van evaluatie.⁵⁰

De overgangsmaatregelen voor wie nu al deskundige is voor strafzaken moeten rekening houden met de verworven ervaring, door te trachten de effectiviteit van die ervaring te evalueren (niet alleen het aantal jaren maar ook het aantal vorderingen per jaar). Dit zou kunnen resulteren in een vrijstelling van stage indien die maatregel zou worden ingevoerd.

Waakzaamheid lijkt ook geboden voor de situatie van de deskundigen in laboratoria die momenteel het voorwerp uitmaken van een erkenning om bijzondere deskundigenonderzoeken voor de strafrechtbanken uit te voeren (DNA, alcoholgehalte, ...). Hoewel het feit dat ze in dergelijke laboratoria werkzaam zijn in zekere zin de bewijsvoering

⁴⁸ Zoals dit voorstel dat bepaalt: "Artikel 221 van het Strafwetboek bepaalt de straffen voor de deskundige die valse verklaringen aflegt in zijn deskundig verslag. Voor de deskundige die werd opgenomen in de lijst worden deze straffen gevoelig verhoogd." Wetsvoorstel betreffende de lijsten van deskundigen, op te maken door de rechtbanken van eerste aanleg, de arbeidsrechtbanken en de rechtbanken van koophandel, *Gedr. St.*, Kamer, Sessie 1999/2000, n°780/1, p. 8.

⁴⁹ Wetsvoorstel van december 2004 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek met betrekking tot het deskundigenonderzoek, *Gedr. St.*, Kamer, Sessie 2004/2005, n°1535/1, p.6.

⁵⁰ Bepaalde magistraten bekennen deemoedig dat zij zich verscheidene jaren hebben laten om de tuin leiden door een volslagen onbekwame deskundige ("hij kwam goed over, legde perfect uitgewerkte en geargumenteerde, glasheldere verslagen voor, en aarzelde niet direct in contact te treden met ons"). Alleen de doorgedreven tegenspraak in een zaak leidde tot de ontmaskering van de man die diezelfde magistraten vandaag als bedrieger kwalificeren. Dit voorbeeld toont aan dat "niemand mag denken verheven te zijn boven een evaluatie van al zijn competenties" en dat dit ook geldt voor wie meestal wordt afgeschilderd als de beste in zijn domein.

van hun ervaring vergemakkelijkt, zou de coherentie van het uit te werken evaluatieproces niet toelaten dat ze zonder meer vrijgesteld zouden worden van een individuele erkenning.⁵¹

2.3.3 De overheid die de competenties zal beoordelen

Uiteindelijk is het zo dat de concrete invoering van eender welk systeem om de kwaliteit van de deskundigen te garanderen, altijd neerkomt op een praktisch systeem om de lijst van deskundigen samen te stellen. Wat werkelijk telt, is de wijze waarop de personen op de lijst worden geselecteerd.

De noodzaak van een competentiecontrole is aangetoond. Wat echter de invoering van een specifieke kwaliteitscontrole betreft, zal men hiervoor een eigen systeem ontwerpen, of kan de controle van andere, reeds geïnstalleerde organen dienen voor het nagestreefde doel? Anders gezegd: gaat men steunen op bestaande systemen voor persoonecertificatie en/of kwaliteitsnormen, of wordt hier enkel inspiratie gezocht voor een nieuw specifiek systeem?

De enige gemeenschappelijke noemer van de personen waarvan de competenties beoordeeld moeten worden, is dat ze optreden als gerechtsdeskundige in een strafrechtelijk geschil. De interne eisen van het strafrechtelijk systeem die eruit voortvloeien (in hoofdzaak een minimale en praktische kennis van de gerechtelijke en strafrechtelijke procedures), zijn makkelijk te bepalen door de rechterlijke instanties zelf (door zich te omringen met alle betrokken actoren zoals de balies, politiediensten, ...). Maar omdat momenteel geen enkel systeem bestaat dat de naleving van die eisen meet, moet dit gemeenschappelijk pakket van eisen voor de deskundigen integraal georganiseerd worden. De te maken keuzes kunnen in het algemeen in handen van de rechterlijke instanties blijven, die dus zelf het gewenste kennisniveau kunnen bepalen en de manier om dit in de praktijk te controleren.

Voor externe eisen is de uitdaging heel wat moeilijker. Elk expertisedomein is specifiek en moet dus afzonderlijk worden bekeken. De systemen voor certificatie van personen en de kwaliteitsnormen zijn in meer dan één opzicht interessant, maar kan men ook genoeg nemen met de controles die deze systemen voorstellen en met het label dat zij afleveren? Twee overwegingen helpen deze vraag te beantwoorden:

- 1) **De bestaande systemen moeten bevredigend zijn wat de nagestreefde doelen betreft, om te rechtvaardigen dat men er integraal op vertrouwt.**

In verband met de certificatie van personen hebben we gemerkt dat het officiële orgaan voor controle van de kwaliteit van het certificatieproces zeer waakzaam is en toeziet op een effectieve evaluatie van de competentie. Behalve dat BELAC tot op vandaag geen enkel organisme voor certificatie van deskundigen positief heeft beoordeeld, toont het voorbeeld in ons onderzoek dat slechts enkele expertisedomeinen in aanmerking werden genomen.

⁵¹ Zoals dit voorstel dat voorziet: "de deskundigen die momenteel in functie zijn en beschikken over ervaring en een erkende praktijk, zouden worden gelijkgesteld met de gediplomeerde deskundigen:

'De arts of de tandarts die door de rechter met een medisch-gerechtelijk deskundigenonderzoek wordt belast, moet beschikken over een door een Belgische universiteit uitgereikt diploma expertisegeneeskunde of over een gelijkwaardig diploma.

De arts of de tandarts die kan bogen op de nodige ervaring en op de nodige praktijk inzake medisch-gerechtelijk deskundigenonderzoek, kan evenwel, onder de door de Koning vastgestelde voorwaarden, worden gelijkgesteld met de in het vorige lid bedoelde arts.' Ook als ze effectief worden gelijkgesteld, stelt het hen niet vrij van bewijsvoering van hun ervaring en praktijk. Wetsvoorstel van 1 april 2004 tot wijziging van artikel 962 van het Gerechtelijk Wetboek betreffende de kwalificatie van de geneesheren deskundigen, *Gedr. St.*, Kamer, Sessie 1999/2000, n°51-991/1, p. 4.

Wat de kwaliteitsnormen voor de laboratoria aangaat: hoewel ze reeds bijzonder relevant zijn gebleken voor de vaststelling van laboratoria die optreden in enkele afgebakende domeinen voor de strafrechtbanken (alcoholgehalte, genetica), maken ze het niet mogelijk de competenties eigen aan een persoon te beoordelen. Sommige van hun criteria kunnen dus enkel dienen als inspiratiebron voor de invoering van een nog te ontwerpen systeem.

Het lijkt erop dat in het huidige institutionele landschap alleen de wettelijk georganiseerde beroepsordes voldoende garanties bieden om een evaluatie te waarborgen van de specifieke competenties voor de expertisedomeinen van hun beroep. Die domeinen zijn echter beperkt. Wij denken vooral aan artsen, aan boekhouders en bedrijfsrevisoren, en ook aan architecten.

2) Er is geen ontkomen aan de enorme opdracht om de eisen eigen aan elk expertisedomein vast te leggen.

Voor de meeste expertisedomeinen bestaan er vandaag officieel geen vastgelegde criteria om kwaliteitswerk te garanderen, steunend op bewezen externe competenties. Zelfs in het geval van de wettelijk georganiseerde beroepssectoren slaan de criteria op het geheel van een beroep, onafhankelijk van de bijzonderheden van een te specifieke toepassing. Het kan dan ook gerechtvaardigd zijn om elk criterium te beoordelen op de courante toepassingen van een beroep in de strafrechtelijk sector.

Het lijkt echter vast te staan dat we ook in de best georganiseerde beroepssectoren in geen geval zullen ontkomen aan de enorme opdracht om de eisen eigen aan elk expertisedomein te definiëren.

Besluit

□ Wat betreft de definitie van de competenties

Voor de externe competenties is het nodig om de eisen eigen aan elk expertisedomein te definiëren. Geen enkele bestaande instelling is vandaag in staat (zowel wat competenties als wat middelen aangaat) om dit enorme definiëringswerk uit te voeren.

Voor de interne competenties zou de gerechtelijke overheid zich hiermee op geldige wijze kunnen belasten, met raadpleging van alle betrokken actoren.

□ Wat betreft de invoering van een evaluatiesysteem

Voor de enkele domeinen waarvoor een evaluatiesysteem bestaat, moet dit opnieuw worden bekeken om zich ervan te vergewissen dat het tegemoetkomt aan alle vereisten. Voor alle andere domeinen moet een evaluatiesysteem ad hoc worden uitgewerkt.

We zien bovendien niet goed in hoe de eigenlijke organisatie van de controle van interne en externe eisen kan worden geregeld zonder oprichting van een instelling die specifiek daarmee wordt belast.

Tot slot moet de uiteindelijke beslissing om een persoon te erkennen afhangen van de resultaten van de controle op externe én interne competenties. Deze administratieve beslissing moet ook gemotiveerd worden. Omwille van de coherentie zou de beslissing

moeten worden genomen door het organisme dat ook belast is met de organisatie en uitvoering van de controles en dat instaat voor het definiëren van de externe eisen per expertisedomein. Een dergelijk organisme kan slechts optimaal functioneren als zowel de gerechtelijke instanties als alle types gerechtelijke actoren er geldig in vertegenwoordigd zijn.

Hoofdstuk 7: Voor de uitwerking van een statuut van deskundige in strafzaken

Het onderzoek naar het statuut voor de deskundige in strafzaken bestond uit een empirische kennisvergaring van de nu geldende normatieve teksten, de socioprofessionele toestand van de deskundigen die momenteel worden aangezocht voor strafzaken, en tot slot de huidige relatieaspecten tussen deskundigen en gerechtelijk systeem. Hierdoor leerden we vele facetten kennen van het huidige statuut van de deskundigen, niet alleen als corpus van teksten dat de gerechtsdeskundigen in strafzaken omringt, maar ook als huidige positie en feitelijke situatie zoals ze die beleven in de praktijk.

De onderzoeksresultaten hebben tot de volgende diagnose geleid. Enerzijds verkeert de deskundige, als houder van een geheel van competenties die zeer nuttig zijn voor de strafrechtelijke instanties, in een toestand waarin die competenties slecht geïdentificeerd en niet omkaderd zijn. Anderzijds beweegt de deskundige zich, als iemand die aan een beslissende instantie een verhelderend advies moet uitbrengen waarop deze instantie haar beslissing kan baseren, in een onvolledig normatief kader, bestaande uit een losse verzameling van bronnen en ontdaan van elke structuur en coherentie. Zijn interventie, uitgevoerd in weinig geruststellende voorwaarden, wordt mogelijk gemaakt door de vele initiatieven van de gerechtelijke actoren en een collectieve goede wil, die echter de deur wijd openzetten voor berekend misbruik en bedroevende kwaliteit van deskundigenonderzoeken.

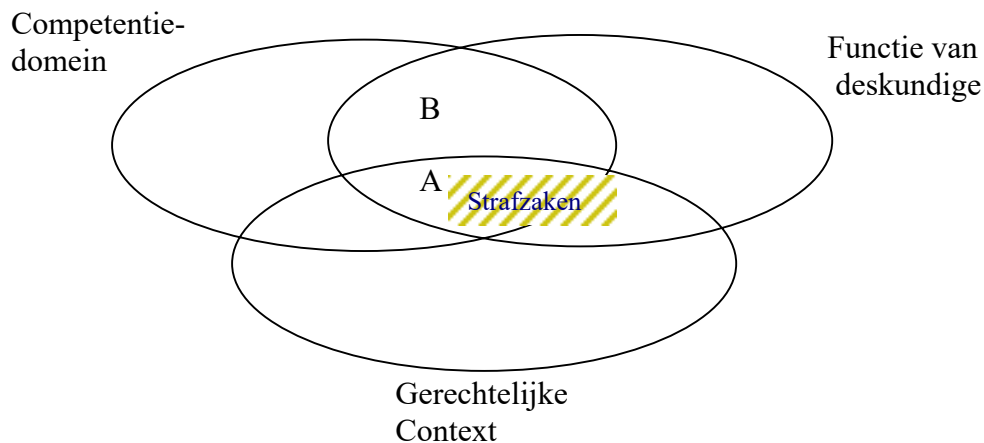
Deze toestand is ongetwijfeld het resultaat van een verouderd Wetboek van strafvordering dat inderdaad aan herziening toe is, en van een lange desinteresse op gerechtelijk én politiek gebied voor een functie die nog weinig achting geniet binnen de gerechtsgebouwen.

Met deze inderdaad strenge vaststelling pleiten we resoluut voor de goedkeuring van een normatief statuut dat de deskundigen – maar ook andere rechtsactoren die met het deskundigenonderzoek meewerken of die samenwerken met de deskundige – niet alleen juridische zekerheid biedt voor hun werk maar ook de voorwaarden verschaft voor een kwalitatief hoogstaande justitie (uitnemendheid in de wijze waarop de expertiseresultaten worden opgesteld, redelijke termijnen, ...).

De vooruitgang van de wetenschap en de aanzienlijke bijdrage van de informatietechnologieën hebben aan enkele expertisedomeinen (met name de moleculaire biologie) toepassingskansen in de strafrechtelijke context gegeven die (bijna) unaniem worden toegejuicht. Enkele bijzondere bepalingen hebben het mogelijk gemaakt bepaalde specifieke domeinen te omkaderen, zonder dat deze sectorale benadering de tekorten van het globale kader opvult, maar integendeel het versnipperde karakter handhaaft. De hernieuwde belangstelling die dit voor het gerechtelijk deskundigenonderzoek in het algemeen heeft opgeleverd, heeft geleid tot talrijke wetgevende initiatieven, voortgestuwd door de eisen van de corporatistische deskundigengroeperingen. Tot dusver is er echter nog niets concreets uit de bus gekomen. De recente evoluties in de rechtspraak, aangaande het tegensprekelijk karakter van het strafrechtelijk deskundigenonderzoek, hebben de aandacht toegespitst op de kwestie van het strafrechtelijk deskundigenonderzoek en de plaats van de deskundige.

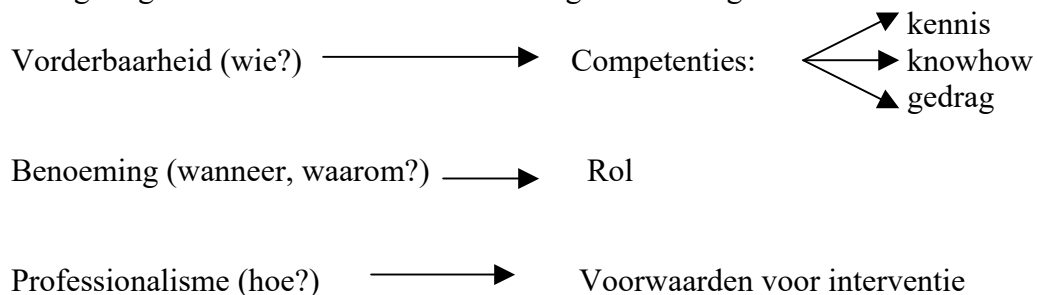
Dit algemene streven naar hervorming bevat echter een belangrijk aspect dat men slechts kan vatten als men zich rekenschap geeft van het bestaan van drie dimensies in het deskundigenonderzoek in strafzaken. De activiteit van deskundigenonderzoek in strafzaken is driedimensionaal, in de zin dat ze (1) het resultaat is van de beoefening van een functie van deskundige, (2) een afgebakend domein van professionele deskundigheden inschakelt, en (3) wordt toegepast in de specifiek gerechtelijke, in dit geval strafrechtelijke context.

De 3 dimensies van het deskundigheidsonderzoek in strafzaken

Deze drie dimensies komen zelden alle drie aan bod in de eisen van de groeperingen van deskundigen (die het specifieke karakter van het gerechtelijk deskundigenonderzoek vaak wegmoffelen) en wetsvoorstellen (die het gerechtelijk deskundigenonderzoek globaal aansnijden zonder het specifieke karakter van strafzaken in overweging te nemen, en zonder enige reële evaluatie van de professionele competenties). De hervorming van het Wetboek van strafvordering van haar kant, staat effectief stil bij alle vereiste dimensies, maar bekijkt het deskundigenonderzoek terecht in het kader van een bredere hervorming. Deze context biedt geen ruimte voor een systematische en volledige regeling van alle aspecten van de kwestie van de deskundige, meer bepaald wat de bepaling van de opvorderbare personen betreft.

Het uitwerken van een statuut voor de gerechtsdeskundige betreft uitgerekend de bepaling van de personen aan wie men een deskundigenonderzoek kan opdragen, al blijft het natuurlijk niet beperkt tot dat ene element. De analyse van de empirische elementen leert dat de regeling van het statuut van de deskundige drievoudig is:

Een algemene hervorming van het statuut vereist niet alleen dat men kwaliteiten van de opvorderbare persoon in overweging neemt (wie benoemen?) maar ook de definitie van zijn rol (wanneer en waarom de deskundige benoemen?) en de vaststelling van de voorwaarden voor zijn interventie (hoe treedt de deskundige op?).

Deze structuur zal als leidraad dienen voor de formulering van de aanbevelingen uit het onderzoek. Eerst formuleren we echter twee voorafgaande overwegingen aangaande de te volgen aanpak voor de uitwerking van een statuut van de deskundige.

- 1) In de context die ons bezighoudt, wordt de functie van deskundige uitgeoefend op het snijvlak van een specifiek domein van professionele bekwaamheden (genetica, ballistiek, psychiatrie, wetgeving, ...) en de strafrechtelijke context. Zodra de bepalingen van het statuut worden uitgewerkt, moet elk element bekeken worden vanuit het oogpunt van een functie van deskundige die moet beantwoorden aan de interne eisen van het strafrechtelijk systeem, maar ook aan de externe eisen (van professionele aard).
- 2) Men moet ook rekening houden met de besluiten van vroeger onderzoek dat tot een eerste in kaart brengen van de praktijken heeft geleid. Bij het uitwerken van een statuut voor gerechtsdeskundigen moet ook worden gedacht aan de situatie van alle andere interveniënten die geregeld daden verrichten in het deskundigenonderzoek, zonder tot het gerechtelijk deskundigenonderzoek in strikte zin te behoren (technische adviseurs, speciale politie, ...), of die actief zijn in een andere fase van het strafrechtelijk proces (deskundigenonderzoek in de fase van uitvoering van maatregelen en straffen). Op die manier kan een eventueel algemeen reglement voor vergelijkbare activiteiten worden overwogen, wanneer dat opportuun is.
- 3) De kwestie van de kwaliteit van de deskundigenonderzoeken staat los van de institutionele positie van de deskundige. Of hij tot de privé- of tot de openbare sector behoort, politiemans is of burger: dezelfde toegangseisen moeten gelden voor de functie van deskundige.

1 *Wie komt in aanmerking?*

Zowel de eerdere analyse van de gegevens van de Dienst Gerechtskosten als die van de resultaten van het vragenlijstonderzoek tonen aan dat een klein aantal deskundigen een groot gedeelte van de deskundigenonderzoeken in strafzaken verricht. Ook blijkt dat deze "gelokaliseerde professionals" (zoals Trépos ze graag noemt) zich in het algemeen beter aanpassen aan de behoeften van de strafrechtspraak (kennis van de gerechtelijke context waarin ze zich bewegen, identificatie van de verwachtingen van de klassieke rechtsactoren, opleiding in gerechtelijk recht, ...). Aan de andere kant worden heel wat interveniënten vandaag eveneens gerechtsdeskundige genoemd, hoewel ze louter occasioneel worden opgeroepen om een louter technische handeling te stellen, zoals een gewone bloedafname. Deze personen, hoofdzakelijk huisartsen, hebben niet het gevoel dat ze een functie van deskundige vervullen. Terecht, overigens, in de mate dat hun interventie niet alle dimensies van die functie vereist.

De tegenstelling tussen deze twee "profielen van deskundige", met alle mogelijke varianten ertussen, pleit voor de creatie van twee verschillende stelsels.

Het typisch juridische onderscheid dat traditioneel wordt gebruikt tussen gerechtsdeskundige in enge zin (deskundige opgevorderd door een rechtbank of rechter) en technisch adviseur (persoon die een partij, zoals burgerlijke partij, in verdenking gestelde of openbaar ministerie oproept) moet bovendien opnieuw bekeken worden om de bepalingen van het uit te bouwen statuut operationeel en effectief te maken.

Het strafrecht heeft bekwame en kwaliteitsvolle deskundigen nodig, ongeacht de hoedanigheid van de verzoeker. De praktijk toont aan dat er slechts weinig verschil is tussen de personen die door een rechtbank worden gevorderd (en hun opdrachten), namelijk de gerechtsdeskundigen in enge zin, en die door de magistraten van het openbaar ministerie worden aangezocht, zelfs buiten de heterdaad (de technisch adviseurs van het parket).

Daarom stellen wij voor een nieuw en duidelijk onderscheid tussen **twee afzonderlijke stelsels** in te voeren binnen de groep van personen die vandaag 'deskundige' worden genoemd. Hiertoe raden wij aan dat:

- 1) een hoofdstelsel van "erkende deskundigen" wordt opgericht, waaraan elk verzoek van een magistraat verplicht onderworpen zou worden, ongeacht of hij tot de zittende magistratuur of tot het openbaar ministerie behoort. Dit stelsel, dat bijna alle huidige gerechtsdeskundigen in enge zin en technische adviseurs van de parketten zou omvatten, zou steunen op het opleggen van strenge voorwaarden voor toegang, follow-up en controle, met als tegenprestatie een erkenning van de functie (hulp aan het gerecht, beschermde titel, opgewaardeerde vergoeding). Dit hoofdstelsel staat centraal in onze voorstellen.
- 2) een "vereenvoudigd stelsel" wordt gereserveerd voor wie louter technische daden stelt. Dit stelsel zou slechts voorzien in minimumvoorwaarden, noodzakelijk voor een correcte uitvoering van de gevraagde handelingen. Hier moeten meer bepaald enkel de professionele kwalificaties worden geëist die de uitvoering van de gevraagde handeling waarborgen. Interne vereisten (zoals "kennis van de strafrechtspleging") zijn voor deze interveniënten niet van toepassing. We gaan niet dieper in op dit tweede stelsel.

Aangaande het **hoofdstelsel van de "erkende deskundigen"**

- 1) Wij raden aan toegangs- en handavingsvoorwaarden voor erkende deskundigen op te stellen om het effectieve bestaan van competenties van kennis, knowhow en gedrag te garanderen.
 - De kennis dekt de kennis die enerzijds van professionele, anderzijds van gerechtelijke aard is.
 - De knowhow staat voor een beproefde kennis, een nuttige ervaring voor de functie van deskundige, eveneens op professioneel én op gerechtelijk vlak.
 - Het gedrag betreft het respecteren van handelwijzen die alle garanties bieden voor kwaliteitsvol deskundigenonderzoek zonder schade te berokkenen aan het mogelijke gebruik ervan in het kader van een strafproces.

2) Wij raden aan de erkenning van deskundigen strikt te organiseren via een duidelijke procedure, teneinde een reële **evaluatie** van de drie competentietypes (kennis, knowhow, gedrag) mogelijk te maken.

a. Betreffende de evaluatie ten gronde

- De appreciatie van de **professionele competenties** is slechts mogelijk op basis van criteria die eigen zijn aan de beroepssector of het expertisedomein in kwestie. Het onderzoek toont aan dat afwezigheid van beroepservaring, voorafgaand aan de functie van deskundige, vandaag een realiteit is (een kwart had minder dan 5 jaar ervaring bij zijn eerste interventie). Er moet een verplichte minimumervaring (wij suggereren 5 jaar) worden opgelegd.
- De **gerechtelijke competenties** werden tot vandaag nooit geëvalueerd. Er zijn maatregelen nodig om de mogelijkheid te bieden deze te verwerven en vervolgens te evalueren.
 - Vooral wat **kennis en knowhow** betreft (maar deels ook voor gedrag), raden wij de invoering aan van een opleidingsprogramma voor strafrechtelijk deskundigenonderzoek (dat enerzijds kan steunen op corporatieve netwerken die het volgen van deze opleidingen bevorderen, en anderzijds op de gewone opleidingen die de universiteiten momenteel aanbieden);
 - Wat het **gedrag** aangaat, met name voor de ervaring als gerechtelijk deskundige in strafzaken, bevelen wij de uitwerking en invoering aan van een systeem van stage of tutoraat (voor een periode van twee jaar), waarin de persoon die erkend maar nog niet ervaren is in de hoedanigheid van strafrechtelijk deskundige, begeleiding krijgt in zijn eerste stappen en de vereiste ervaring opdoet.

b. Wat de evaluatieprocedure betreft

- Om zinvol te zijn, moet de evaluatie worden uitgevoerd en een positief resultaat opleveren alvorens de persoon tot het korps van deskundigen wordt toegelaten, maar ook op regelmatige basis worden herhaald (bijvoorbeeld 2 jaar na de opname van de persoon in het korps, en daarna om de 5 jaar).
- De evaluatie wordt idealiter uitgevoerd door een onafhankelijke overheidsinstelling.
 - Deze instantie, voortkomend uit bestaande instellingen ofwel op te richten, moet in staat zijn de competenties van kennis, knowhow en gedrag te meten, zowel op professioneel als op gerechtelijk vlak. Dit rechtvaardigt dat, hoewel de rechterlijke instanties uiteraard een advies uit te brengen hebben, ze niet eigenmachtig de evaluatie mogen voeren of mogen beslissen.

We hebben in het onderzoek het belang beklemtoond dat de wettelijke organisatie van bepaalde beroepen of expertisesectoren kan hebben voor de follow-up van de kwaliteit van de personen die ervan afhangen.

- Aangaande de personen die reeds afhangen van een sectorale beroepsorganisatie, moet de evaluatie- en beslissingsinstantie maximaal steunen op de bestaande systemen voor (professionele, kwalitatieve, ...) evaluatie en controle, en tegelijk toezien op de consistentie van de evaluatiecriteria die deze instanties gebruiken.

- Aangaande de personen die niet afhangen van enige gestructureerde organisatie met een bevredigend systeem voor follow-up en evaluatie, moet de instantie dit zelf ontwerpen en organiseren.
 - De (initiële en regelmatige) evaluatie- en beslissingsprocedures vereisen een zodanige organisatie dat ze alle mogelijke willekeur bij de beslissingsinstantie beperken, en dat ze de kandidaten voor de functie of de geëvalueerde personen in functie de nodige juridische zekerheid verschaffen (evaluatiecriteria, toegelaten documenten om het antwoord op de voorwaarden te bewijzen, beroep, ...).
 - De kandidaat-expert of de erkende expert moet zich onderwerpen aan de evaluatieprocedures, opleidingen volgen en elk document leveren dat nuttig is voor de evaluatie (volgens het onderzoek heeft een kwart van de huidige deskundigen stappen gezet om toegelaten te worden). In overeenstemming met het Franse systeem zou de overhandiging van een jaarlijks activiteitenverslag van de deskundige kunnen worden ingevoerd. De procedure moet de evaluatie van de naleving van vele voorwaarden mogelijk maken. Op basis van de onderzoeksresultaten stellen wij louter indicatief een lijst van criteria voor:
 - minstens 5 jaar beroepservaring;
 - minstens 2 jaar gerechtservaring; als deze ontbreekt, krijgt de deskundige voor de duur van de ontbrekende ervaring een stagestatuut;
 - minimum- en maximumfrequentie voor interventies als deskundige (om de lijst te vrijwaren van zowel 'spookdeskundigen' als gevallen van 'monopolie' die de kwaliteit kunnen schaden);
 - opleiding in gerechtelijk recht en deskundigenonderzoek (het eerste jaar en minstens om de 5 jaar);
 - bewijs van voortgezette opleiding in het beroepsdomein van deskundigenonderzoek;
 - afwezigheid van veroordeling of verbod;
 - positief advies van de gerechtelijke instanties en de balie;
 - afwezigheid van sanctie van een beroepsorde waarbij de deskundige aangesloten zou zijn;
 - afwezigheid van onverenigbaarheid (verzekeringssector?);
 - leeftijd (minstens 18 jaar – maximaal 70 jaar, tenzij afwijking);
 - mobiliteit (rekening houdend met de taal);
 - beschikbaarheid (wachtdienst en permanentie);
 - snelheid in de uitvoering van deskundigenonderzoek.
- 3) Wij raden aan de erkende deskundigen op te nemen in een **openbare lijst**. Wat deze lijst betreft, formuleren wij de volgende aanbevelingen.

a. Geografisch rechtsgebied

De onderzoeksresultaten hebben drie factoren aangetoond die, vooral wanneer ze elkaar aanvullen, bevorderlijk zijn voor monopolie- en collusietoestanden. Het gaat om sterke geografische nabijheid, schaarste aan beschikbare deskundigen in een expertisedomein en een groot aantal verzoeken voor eenzelfde deskundige.

- Het verdient daarom aanbeveling één enkele nationale lijst op te stellen zodat elke persoon die erop voorkomt in het hele land opvorderbaar is, wat aanvragers een reële mogelijkheid biedt af te wisselen in de deskundigen die hij inschakelt.
- Teneinde de taalregels te respecteren moet voor elke persoon worden opgegeven welke landstaal hij beheerst (ofwel door een eenvoudige vermelding op de nationale lijst, ofwel door afzonderlijke lijsten per taal op te stellen).
- Voor een praktisch beheer van de deskundigen zijn lijsten per rechtsgebied van een Hof van Beroep nuttig: dit biedt de deskundige de mogelijkheid aan te geven of hij zijn interventies beperkt tot een kleiner geografisch gebied dan het hele land of het taalgebied waartoe hij behoort. Lijsten zouden in geen geval op een kleinere schaal dan het rechtsgebied van het Hof van Beroep mogen worden gevormd.

b. Verplichte lijsten voor de magistraten, indicatief voor de andere gebruikers

Gerechtelijke instanties zouden voor deskundigenonderzoek a priori alleen de erkende deskundigen mogen opvorderen. Er werd herhaaldelijk gewezen op de noodzaak ook mensen buiten de lijst te kunnen opvorderen. De gerechtelijke instantie die een persoon buiten de lijst van deze deskundigen vraagt, zou dit dan moeten rechtvaardigen en motiveren. Een regelde evaluatie van deze opvragingen buiten de lijst is nodig.

De deskundigen zouden de mogelijkheid hebben zich te omringen met taxateurs buiten de lijst van erkende deskundigen (altijd met toestemming van de magistratuur).

Andere partijen (burgerlijke partij en in verdenking gestelde) zouden vrij zijn een beroep te doen op andere personen dan de erkende deskundigen. Het komt echter aan de rechtbank toe het gewicht te beoordelen van het advies van een persoon over wie men geen enkele informatie heeft wat betreft zijn ervaring, competenties, opleiding, ...

c. Beschermd titel en andere voordelen voor de gerechtsdeskundige

Het opleggen van extra voorwaarden aan de deskundigen, wat de opvorderende overheden waarborgen geeft aangaande een aantal gemeten en gecontroleerde competenties, kan de deskundigen zwaar vallen en kandidaten afschrikken. Hun toelating tot de lijst van erkende deskundigen moet dus ook worden gekoppeld aan een aantal positieve effecten om de functie voldoende aantrekkelijk te maken.

- Alleen wie positief geëvalueerd en op de lijst van erkende deskundigen geplaatst is, zou de titel van deskundige voor de rechtbanken mogen dragen. Deze titel zou voortaan beschermd zijn (met sanctie bij ongegrond of onrechtmatig gebruik).
- Bij de toekenning van de titel zou de specifiek opgeleide en ervaren deskundige geïnformeerd worden over de rechten en plichten van de functie. Tot de rechten behoren o.a. de zegels van bewijsmateriaal mogen breken, verhoren bijwonen, deelnemen aan een huiszoeking of plaatsopneming, ... Een eenmalige voorafgaande eed zou worden afgenomen als waarborg tot naleving van de regels die aan deze privileges zijn gekoppeld. Dit zou ruimschoots bijdragen tot de creatie van een reëel statuut van gerechtelijk helper voor de erkende deskundige. De titel maakt het mogelijk een erkenning te officialiseren, zowel tegenover andere rechtsactoren als tegenover de rechtzoekenden.
- De vergoeding van erkende deskundigen zou kunnen worden aangepast om te garanderen dat de vergoeding voor activiteiten van deskundigenonderzoek in elk expertisedomein evenwaardig is aan dat van andere beroepsactiviteiten in eenzelfde discipline (het onderzoek toont aan dat ze vandaag niet gelijk zijn op dat vlak). Deze

herwaardering is des te noodzakelijker als men een belangrijke frequentie van activiteiten voor elke deskundige wil aanmoedigen (ook hier blijkt uit het onderzoek dat het gewicht van het inkomenstekort nu des te belangrijker is naarmate de persoon frequent optreedt als deskundige in strafzaken).

- Eventuele financiële prikkels dienen te worden overwogen om de tijdsperiodes te vergoeden die onmisbaar zijn voor het volgen van opleidingen, en overhandiging van verslagen voor de erkenning (jaarverslagen en vraag tot toelating of verlenging).

Naast de organisatie van het stelsel van erkende deskundigen raden wij tot slot aan, op basis van gesprekken en groepsanalyses, ernstig te overwegen (via een studie rond belangstelling, opportuniteit en haalbaarheid) om teams van permanent aanwezige deskundigen toe te voegen aan de FOD Justitie, voor een snellere beschikbaarheid in domeinen die dringende interventies vragen (auto, medisch-legaal, brand). Verder hebben we kunnen vaststellen dat vele deskundigen in financiële zaken ook vragende partij zijn om te worden opgenomen in een pool van deskundigen die direct verbonden zijn met de FOD Justitie.

2 *Wanneer en waarom moet een deskundigenonderzoek plaatsvinden?*

2.1 Definitie van het deskundigenonderzoek

Het gebrek aan duidelijkheid omtrent de rol van deskundige, ook bij een gedeelte van de per vragenlijst ondervraagde deskundigen, volgt uit een gebrek aan opleiding voor deskundigen in de functie van de gerechtsdeskundige in strafzaken, en uit de afwezigheid van wettelijke bepalingen die duidelijkheid verschaffen over het wat, waarom en wanneer van het deskundigenonderzoek.

We onderstrepen overigens dat dit soort van bepalingen, die de vraag zouden beantwoorden wanneer en waarom een deskundigenonderzoek moet plaatsvinden, niet alleen voordelig is voor de opgevorderde deskundigen maar ook voor de opvorderende magistraten. Het statuut van deskundige kan enkel juridische zekerheid verschaffen aan de mensen die hiervoor worden opgevorderd indien de goedgekeurde regels duidelijke aanwijzingen geven aan de magistraten die belast zijn met de opvordering en omkadering van de deskundigen en het gebruik van de resultaten van hun interventie.

In dit perspectief raden wij aan eerst een wettige definitie van het deskundigenonderzoek goed te keuren, in de zin van de voorstellen van het ontwerp tot hervorming van het Wetboek van strafvordering of volgens de formulering die nu geldt in het Franse recht.

2.2 Voorafgaande evaluatie van het deskundigenonderzoek

De trend tot overconsumptie van deskundigenonderzoeken werd door de rechtsactoren zelf aangehaald, naast de beperktheid van de beschikbare budgettaire middelen. Wij raden aan de evaluatie van het door de magistratuur beoogde deskundigenonderzoek aan te moedigen, zowel wat subsidiariteit als wat proportionaliteit (en dus ook kostprijs) aangaat. Deze aanmoediging is mogelijk via een wettelijke bepaling die de reflex van voorafgaande evaluatie wil stimuleren, of via het aanreiken van (nog te bedenken) evaluatie-instrumenten aan de magistraten. Benadrukt wordt ook dat de bloedproefpraktijken die vooral plaatsvinden in de laboratoria van de technische en wetenschappelijke politie, veel invloed hebben op het aantal

aangevraagde deskundigenonderzoeken. We raden aan ook op dat niveau een evaluatie en kritisch oordeel te laten plaatsvinden.

2.3 Keuze van het domein van deskundigenonderzoek en van de deskundige

Voor een goed gebruik van het deskundigenonderzoek (wanneer en waarom) moet men over correcte en complete informatie beschikken over de expertisemogelijkheden, over de vereiste competenties om op specifieke vragen te antwoorden, en over het bestaan van de effectief beschikbare competenties. Uit de gesprekken en groepsanalyses met de actoren blijkt dat het de vragende magistraten, politiemensen en advocaten (allemaal gebruikers van de resultaten van deskundigenonderzoek) momenteel ontbreekt aan deze vooral wetenschappelijke informatie.

Wij raden aan de beschikbaarheid van deze informatie te garanderen, zowel via lijsten van erkende deskundigen (met uitleg over hun competenties) als via opleidingen voor de expertisedomeinen, en zelfs de oprichting van een plaats waar de aanvragers van wetenschappelijke ondersteuning kunnen krijgen.

Wat de kwestie van de keuze van de deskundige aangaat, zijn ondanks alles bepaalde regels nodig. We denken dat de aanvragers moeten worden herinnerd aan hun keuzevrijheid, weliswaar onderworpen aan een motivering indien zij niet voor een erkende deskundige kiezen.

We merken tot slot op dat er initiatieven nodig zijn (vooral inzake opleiding, maar ook – waarom niet? – het beschikbaar stellen van vorderingsformules) om een grotere duidelijkheid in de opvorderingen aan te moedigen. Bij lezing van de vordering moet de opgeroepen gerechtsdeskundige in een strafdossier goed begrijpen welke functie hij te vervullen heeft, welke opdracht hij moet uitvoeren en welke handelingen hij daartoe kan stellen.

3 *Hoe moet de interventie van de deskundige verlopen?*

De uitwerking van een volledig statuut voor het verloop van de interventie van de deskundige zou zeer vele aspecten moeten behandelen, zoals blijkt uit onderstaande lijst:

- de wijze van opvordering;
- de definitie van de opdracht;
- de uitvoeringstermijn;
- de vervanging van de deskundige bij niet-uitvoering van de opdracht of nadelige vertraging in de dossierverwerking binnen een redelijke termijn;
- de wraking van de deskundige;
- de tegenspraak;
- de samenwerking (uitsluiting van onderaanneming, mogelijkheid de hulp van ofwel een medewerker ofwel een taxateur in te roepen bij de uitvoering van de opdracht);
- de inhoud en de vorm van het deskundigenverslag (gebruikte methode, expliciete uiteenzetting van de argumentatie, ...);
- de eed (definitief afgelegd op het ogenblik van toelating als erkend deskundige);
- het verhoor van de deskundige;
- de prerogatieven (verbreken van zegels, deelname aan verhoor of huiszoeking);
- het beroepsgeheim;

- de modaliteiten van afzonderlijke toepassingen voor deskundigen buiten de lijst.

Vele onderzoeksresultaten kunnen de zin van de in te voeren reglementering verduidelijken voor elk van deze elementen, maar wij beperken ons hier vooral tot onze aanbevelingen aangaande de tegenspraak. Wij menen dat de bepalingen, voorgesteld in het kader van het hervormingsplan voor het Wetboek van strafvordering, een vooruitgang zijn die aansluit op de toestand in verschillende andere Europese landen, en die tegelijk tegemoetkomt aan het recente arrest-COTTIN van het Europees Hof voor de rechten van de Mens. Als dit niet de nagestreefde oplossing zou zijn (principiële tegenspraak), denken we dat een vertaling van de huidige positie van de rechtspraak in de wet minstens een niet te missen kans zou vormen om een tegenspraakreflex te bevorderen bij de magistraten die in staat zijn hiertoe te beslissen in hun dossiers.

We hebben ook herhaaldelijk gewezen, vooral op basis van de groepsanalyses met actoren, op het belang van meer overleg tussen deskundigen en opvorderende magistraten. Het vragenlijstonderzoek geeft nog meer krediet aan het overlegement dat, volgens ons, richtinggevend moet zijn voor de reglementering die moet worden geformuleerd voor vele elementen die het verloop van het deskundigenonderzoek preciseren. Dat is met name het geval voor het ogenblik waarop beslist wordt tot de expertiseopdracht en de opstelling van de vordering. Dit overleg moet overigens worden voortgezet om aanpassing mogelijk te maken van het lopende deskundigenonderzoek of om aanvullende deskundigenonderzoeken te vragen. Wij raden aan dat de politieke en gerechtelijke autoriteiten niet alleen expliciete teksten ter bevordering van de communicatie tussen actoren opstellen maar ook initiatieven nemen om gunstige plaatsen of momenten te creëren voor overleg tussen de rechtsactoren tijdens de behandeling van dossiers.

4 De praktische toepassing van een statuut van deskundige

De analyse van het verleden en van de evolutie van de vele initiatieven tot (gedeeltelijke en volledige) hervorming getuigt van een gebrek aan belangstelling en betrokkenheid van de politieke en gerechtelijke overheden, en zelfs van andere rechtsactoren, zowel voor een omkadering van de kwaliteit van de deskundigen en de deskundigenonderzoeken (geen opleidingen, geen structuur voor klachtenbehandeling) als voor het streven om een herziening van het kader voor het strafrechtelijk deskundigenonderzoek te doen slagen.

De uitwerking van het statuut dat wij aanbevelen, moet gestructureerd en coherent verlopen. De goedkeuring van normen heeft slechts zin als deze de personen voor wie ze bestemd zijn nuttig kunnen helpen en hun handelingen sturen. De huidige versnippering van regels werd versterkt door een sectorale aanpak om specifieke situaties te regelen, los van de coherentie van het geheel, zodat zelfs de betrokken actoren zich er niet meer in terugvinden.

Wat het deskundigenonderzoek in strafzaken aangaat, is de lopende hervorming van het wetboek van strafvordering een ideale kans om in grote trekken te definiëren wie benoemd wordt in welk geval en hoe het deskundigenonderzoek moet verlopen. Dit ontwerp bevat bepalingen voor het deskundigenonderzoek die kunnen bijdragen om de basis te definiëren voor een globaal statuut, de algemene noemer van alle deskundigenonderzoeken die de huidige sectorale aanpak overstijgt. Deze bepalingen kunnen echter niet meer dan een ruggengraat vormen, die vandaag ontbreekt, voor een noodzakelijk breder geheel. Wij denken dat de sectorale aanpak die wij hekelen, de meest pertinente aanpak blijft zodra (en

niet voordat) de basisstructuur is goedgekeurd. Deze sectorale aanpak moet het mogelijk maken alles te definiëren wat niet gemeenschappelijk is voor alle deskundigenonderzoeken, en wat voornamelijk voortkomt uit de specifieke beroepseisen van elk domein (externe vereisten). Zonder sectorale aanvulling op de gemeenschappelijke stam zal de erkenning van deskundigen oppervlakkig en inhoudsloos blijven.

De aan te brengen verbeteringen aan de huidige situatie zullen mogelijk niet uitmonden in de uitwerking van een statuut van strafrecht deskundige, maar vereisen niettemin zeer concrete initiatieven. De FOD Justitie wordt dan ook opgeroepen om in samenwerking met alle gerechtelijke actoren en overheden te investeren in de volgende acties:

1) Samenstelling en follow-up van het korps van deskundigen

Voor zover het voorgestelde erkenningsysteem voor deskundigen wordt gevolgd, vraagt de invoering ervan de voorafgaande invoering van een **bevoegde en uitgeruste structuur**. Wij hebben melding gemaakt van de vele te controleren criteria en de uit te voeren controles op de deskundigen en hun activiteit, maar ook van het hele voorafgaande werk van definiëring van de competenties, zowel algemene als specifieke voor elk domein. Deze investering is nodig om de kwaliteit van het deskundigenonderzoek en professionele interventies van de deskundige te waarborgen.

Momenteel ontbreekt een unieke plaats voor om de informatie over elke deskundige te centraliseren, los van zijn interventieterrein, zoals genoegzaam werd onderstreept door de ontmoete of geraadpleegde actoren. Deze structuur zou dus **centraal en uniek** moeten zijn.

Dit werk impliceert de invoering van een **individueel identificatiesysteem** van de deskundigen. Het onderzoek heeft vastgesteld dat dit ontbreekt. Een dergelijk systeem moet het nochtans mogelijk maken enerzijds elke deskundige individueel te volgen en financiële controles uit te voeren op de betalingen die hij ontvangt (wat het huidige betaalsysteem niet toelaat), en anderzijds kostenanalyses uit te voeren en de weg te openen voor nieuwe opportuniteiten voor het wetenschappelijk onderzoek.

2) Concrete uitwerking van de lijst van deskundigen

Het korps van erkende deskundigen heeft slechts nut indien de lijst van deze deskundigen wordt opgesteld, alle **relevante informatie** bevat en **verspreid** wordt bij de gerechtelijke actoren en de rechtzoekenden.

Met de huidige technische en informaticamiddelen is een snelle en up-to-date verspreiding (via internet) gemakkelijk mogelijk. De opvorderende magistraten zouden daarmee beschikken over een verrijkt instrument met kostbare informatie, namelijk de beschikbaarheid van elke deskundige wat betreft het werkgedeelte dat hij aan strafrechtelijk deskundigenonderzoek besteedt en het aantal opvorderingen dat hij nog moet beantwoorden.

3) Behandeling van klachten over de deskundigen

Behalve de algemene bevoegdheid van de Hoge Raad voor de Justitie om klachten over de werking van het gerecht te behandelen, is geen enkel precies en gespecialiseerd orgaan in staat eventuele klachten over gerechtsdeskundigen te behandelen. Bij de organisatie van het voorgestelde evaluatiesysteem is de invoering van dergelijk (openbaar en onafhankelijk)

orgaan nodig waar klachten tegen een deskundige worden geregistreerd en **in aanmerking genomen in zijn evaluatie**, rekening houdend met de antwoorden die de deskundige heeft kunnen formuleren.

- 4) Organisatie van opleidingen voor de gerechtelijke actoren die bij het deskundigenonderzoek betrokken zijn

De noodzaak om opleidingen te organiseren werd herhaaldelijk onderstreept. Wij raden aan opleidingsprogramma's op te stellen, niet alleen voor de deskundigen maar ook voor de magistraten en politiemensen.

Wat de **deskundigen** betreft, zouden deze opleidingen met voorrang moeten slaan op de interne eisen van het strafrechtelijk systeem, de geldende wettelijke toestand en de praktische implicaties van deze rechtstoestand. Wat de externe eisen betreft, hebben we gesteld dat het aangewezen is maximaal te steunen op de voortgezette opleiding die de beroepsverenigingen aanbieden. Alleen voor expertisedomeinen die te specifiek tot de strafrechtelijke context behoren (ballistiek, verkeersongevallenleer, brand, ...), zou de opleiding in zijn geheel ten laste moeten worden genomen.

Het verplichte karakter van deze opleidingen dringt zich op gezien de vaststelling (tijdens het onderzoek rond hun beroepsstatuut) dat meer dan de helft van de deskundigen als zelfstandige werkt.

De opleidingen voor de **magistraten** zou vooral gericht moeten zijn op het huidige potentieel van de beschikbare competenties, maar ook op de kosten van de deskundigenonderzoeken, de risico's van overinvestering in deskundigenonderzoek in het gerechtelijk onderzoek, en de noodzaak om vooraf de subsidiariteit en de proportionaliteit van het beoogde deskundigenonderzoek te overwegen.

De eerstelijnsactoren die het best in staat zijn de magistraten te adviseren over de relevantie van de te vorderen deskundigenonderzoeken in een dossier, zijn vaak de **politiemensen**. Meerdere elementen tonen dat de aanwezigheid, binnen een Arrondissementele Gerechtelijke Dienst, van politiemensen met specialisatie in een of ander expertisedomein leidt tot een gepaster beroep op dat soort deskundigenonderzoek. Wetenschappelijke opleiding van politiemensen (vooral in de laboratoria van Technische en Wetenschappelijke Politie – wat een personeelsversterking zou impliceren) zou het mogelijk maken zowel de onderzoeksteams als de magistraten een wetenschappelijk aanknopingspunt te bieden.

Een gemeenschappelijke opleiding voor de drie doelpublieken (deskundigen – magistraten – politiemensen) zou moeten slaan op de **overleg- en communicatiepraktijken** in het kader van het deskundigenonderzoek, die een gelegenheid zijn om elkaar in te lichten over de soms zeer concrete initiatieven in sommige arrondissementen.

Al deze acties kunnen de kern vormen van de opdrachten die worden toevertrouwd aan een **centraal orgaan voor beheer van deskundigenonderzoek**. Zoals aangegeven in het kader van de evaluatie van de deskundigen, zou het een onafhankelijke overheidsinstantie betreffen die voortkomt uit bestaande instellingen of nog op te richten is.

Gezien de aard van sommige van de genoemde opdrachten (zoals de financiële controle) lijkt het ons niet aangewezen deze instantie ook te belasten met de betaling van de deskundigenonderzoeken.

Met dergelijke instantie beschikt men meteen over een plaats en mensen die in staat zijn **adviezen te formuleren voor de beslissingnemers inzake strafrechtelijk beleid** over de eventuele evoluties in het statuut van deskundigen of andere rechtspunten betreffende het deskundigenonderzoek. Deze adviesfunctie is in te vullen met de steun van een adviesraad met daarin politieke vertegenwoordigers, rechterlijke overheden, verenigingen van deskundigen, balies, politiediensten (met name de wetenschappelijke politie), ... en vooral wetenschappers (van universiteiten of, voor een meer gespecialiseerde verduidelijking, van het NICC).

Dit orgaan zou ten slotte een operationeel **steunpunt** kunnen zijn voor de gerechtelijke actoren in het kader van de dossiers die zij behandelen.

Voor de deskundigen zou dit een contactpunt kunnen zijn voor een eerste juridische informatie (vooral over het gerechtelijk recht en de strafrechtspleging) die ze nodig kunnen hebben om hun opdracht van deskundigenonderzoek zo goed mogelijk uit te voeren, maar ook voor de toestand van de analysemethodes in hun expertisedomein.

De magistraten zouden er wetenschappelijk advies kunnen krijgen, oriëntatie in de keuze van de expertisediscipline en de deskundigen, of steun bij de implementatie van instrumenten voor praktisch beheer, om bijvoorbeeld de uitvoeringstijd van de expertises te beheren.

5 **Aanvullende aanbevelingen**

Wij zijn van oordeel dat we nog twee aanvullende aanbevelingen moeten formuleren:

- De BTW-plicht voor het deskundigenonderzoek (of toch voor een aantal deskundigen, afhankelijk van hun statuut) vormt een verlies aan financiële middelen voor het gerecht, die terugkeren naar de schatkist. Het strafrechtelijk deskundigenonderzoek schijnt als enige gerechtelijke activiteit onderworpen te zijn aan de BTW (informatie die we niet hebben kunnen verifiëren: advocaten, deurwaarders, vertalers zouden niet onderworpen zijn). Door de expertiseactiviteiten te ontslaan van de BTW-plicht, zou men extra budgettaire middelen vrijmaken.
- Divers wetenschappelijk onderzoek zou kunnen worden overwogen als aanvulling op het onderzoek naar het statuut van de deskundige in strafzaken. Naast het reeds aanbevolen evaluerende onderzoek (naar de institutionele positie van de deskundige, zoals de oprichting van permanente teams van deskundigen, rechtstreeks verbonden met de FOD Justitie, over bloedafnamepraktijken in de laboratoria van de technische en wetenschappelijke politie, over vorderingen buiten de lijst) denken we vooral aan onderzoek naar de expertisestructuren en expertisecentra. Verschillen de interventievoorwaarden van de deskundige niet naarmate hij alleen of in team werkt, als zijn interventie het gebruik van meetinstrumenten eist, als zijn analyseprocedure moet beantwoorden aan strenge kwaliteitsnormen, ... ? Al die aspecten zijn tot nu toe nog niet geëvalueerd, evenmin als de gevolgen van de mogelijke benoeming van rechtspersonen zoals in sommige landen gebeurt.

Afsluitend: het is duidelijk dat een statuut van de deskundigen noodzakelijk is (statuut in de zin van een geheel van gestructureerde regels die de toestand van een groep mensen regelen), maar het blijkt dat die noodzaak zowel de deskundigen zelf betreft als de andere gerechtelijke actoren met in de eerste plaats de magistraten.

De goedkeuring van de teksten die het statuut reglementeren lost niet alles op. Heel wat problemen die in het onderzoek aan bod kwamen, werden grotendeels verklaard door gebrek aan overleg tussen de actoren of aan beschikbare informatie. Deze informatie is ofwel algemeen (de stand van de wetenschap, het aanbod aan expertise en beschikbare competenties, rechten en plichten van de deskundige, ...) ofwel specifiek voor het betrokken dossier (onderzoekselementen geleverd aan de deskundige, feedback, ...). Alleen de investering in de beschikbaarstelling van algemene informatie of in opleidingen over de middelen om het overleg te organiseren binnen een dossier, kunnen bijdragen tot oplossing van de problemen die tijdens het onderzoek werden gediagnosticeerd. In dat verband verdient de opleiding van alle actoren, ieder volgens zijn behoeften, ongetwijfeld prioriteit.

Inhoudstafel

<i>Waarschuwing</i> -----	1
<u>Inleiding</u> -----	2
 <u>Deel I – De uitdagingen en de methodes van het onderzoek</u> -----	5
 <u>Hoofdstuk 1: Probleemstelling betreffende het statuut van deskundige</u> -----	6
1 <i>Problematiek</i> -----	6
1.1 Het deskundigenonderzoek en de deskundige-----	8
1.2 Het statuut en zijn verschillende aspecten -----	9
1.3 Implicaties voor het onderzoek-----	10
2 <i>Analyseveld</i> -----	11
3 <i>Onderzoeksaanpak</i> -----	12
 <u>Hoofdstuk 2: Onderzoeksaanpak</u> -----	14
1 <i>Inleiding</i> -----	14
2 <i>Vragenlijst</i> -----	15
3 <i>De raadpleging van de gerechtelijke autoriteiten</i> -----	15
4 <i>Criminologische en juridische documentanalyse</i> -----	15
5 <i>De individuele gesprekken</i> -----	15
6 <i>De groepsanalyses van actoren en onderzoekers</i> -----	15
7 <i>Middelen en timing van de realisaties</i> -----	15
 <u>Besluiten en aanbevelingen van deel I (Hoofdstukken 1 & 2)</u> -----	16

Deel II – Empirische stand van zaken-----18

Hoofdstuk 3 – Het huidige statuut van de gerechtsdeskundigen -----19

1	<i>Het huidige stelsel</i>	20
1.1	Wie is deskundige?	20
1.2	Definitie van hun opdracht	20
1.3	Definitie van hun interventiewijze	20
1.4	Definitie van de vergoeding van de deskundigen	20
1.5	Enkele specifieke wetten	20
2	<i>De componenten van het huidige statuut</i>	21
2.1	De kwaliteiten die van de deskundige worden geëist	21
2.2	De opdracht van de deskundige	21
2.3	De voorwaarden voor interventie door de deskundige	21
2.4	De bescherming van de titel van deskundige	21
3	<i>Vaststellingen</i>	22
3.1	Veelvuldige hervormingsinitiatieven	23
3.2	Professionaliseringstrends	23
3.3	De institutionele positie van de deskundige	23
4	<i>Besluiten en aanbevelingen</i>	24

Hoofdstuk 4: Socioprofessionele beschrijving van de deskundige en enkele aspecten van zijn praktijken -----26

1	<i>Inleiding</i>	26
1.1	Wie is vandaag deskundige voor het strafprocesrecht?	26
1.2	Het onderzoek en niets dan het onderzoek	27
2	<i>Onderzoeksresultaten</i>	29
2.1	Beschrijving van de respondenten	29
2.2	Opleiding	29
2.3	Algemene professionele activiteit	29
2.4	De ervaring van de deskundige	29
2.5	De voorwaarden voor interventie van de deskundige in strafrechtzaken	29
2.6	Definitie van de deskundige en hervorming van het deskundigenonderzoek	29
3	<i>Samenvatting en aanbevelingen</i>	30

Hoofdstuk 5: Rol van de deskundige en plaats van het deskundigenonderzoek-----36

1	<i>De definitie van het deskundigenonderzoek (expertise)</i>	36
2	<i>Gedaante(s) van het deskundigenonderzoek</i>	36
3	<i>De kwaliteit van het deskundigenonderzoek</i>	36
4	<i>Functie(s) van het deskundigenonderzoek</i>	36
5	<i>De opdracht van het deskundigenonderzoek</i>	37
6	<i>De organisatie van het deskundigenonderzoek</i>	37
7	<i>Profiel(en) van de deskundige</i>	37
8	<i>Enkele essentiële transversale thema's</i>	37
9	<i>Wat we hieruit moeten onthouden voor een statuut van de deskundige</i>	37

Deel III – Model en formalisering van een statuut -----40
Hoofdstuk 6: De componenten van het statuut van deskundige -----42

1	<i>De uitwerking van een statuut</i>	42
1.1	Onderscheid en indeling van de criteria	43
1.1.1	Het voorwerp van het criterium	43
1.1.2	Het niveau van de criteria volgens de interne en externe vereisten	44
1.1.3	Het moment waarop het criterium in aanmerking wordt genomen: a priori en a posteriori	44
1.2	Model(len) van een statuut	45
1.2.1	De elementen van een statuut	45
1.2.2	De normativiteitswegen van de elementen van het statuut	45
2	<i>De wezenlijke elementen van het statuut en hun formalisering</i>	47
2.1	De eisen	47
2.1.1	Initiële uitrusting – de kennis	47
2.1.2	De toegepaste competentie – de knowhow	49
2.1.3	Arbeidsethiek – het gedrag	50
2.1.4	De andere vereisten	52
2.2	Het meten van de competentie	53
2.2.1	De kennis als basisuitrusting	53
2.2.2	De gemeten competentie	54
2.3	Institutionalisering van de competentiemetingen	55
2.3.1	Kwaliteitsnormen	57
2.3.2	Lijsten van deskundigen	60
2.3.3	De overheid die de competenties zal beoordelen	67

Hoofdstuk 7: Voor de uitwerking van een statuut van deskundige in strafzaken -----70

1	<i>Wie komt in aanmerking?</i>	72
2	<i>Wanneer en waarom moet een deskundigenonderzoek plaatsvinden?</i>	77
3	<i>Hoe moet de interventie van de deskundige verlopen?</i>	78
4	<i>De praktische toepassing van een statuut van deskundige</i>	79
5	<i>Aanvullende aanbevelingen</i>	82

Inhoudstafel -----84

Liste des publications du Département de Criminologie Publicatielijst van de Hoofdafdeling Criminologie
--

Actualisée en janvier 2006 – Geactualiseerd in januari 2006

Ouvrages - Boeken

VANNESTE C., *Les chiffres des prisons. Des logiques économiques à leur traduction pénale*, L'Harmattan, collection Logiques Sociales, série Déviance et Société, 2001, 229 p.

Contributions à des revues et à des ouvrages collectifs **Bijdragen in tijdschriften en verzamelwerken**

2005

RENARD B., Faillibilité de la preuve scientifique et exigences de fiabilité. Quelles attentes du droit pénal ?, in *Police technique et scientifique. Les exigences d'une preuve fiable*, RENARD B. (ss dir), Actes de la journée d'étude organisée à Louvain-La-Neuve le 16 décembre 2004 par le Centre d'Etudes sur la police, Politeia/CEP, Bruxelles, décembre 2005, 15-29.

MAES E., Beknopte schets van de historische evolutie van de wettelijke onderbouw van het penitentiair regime (1830-2005), in VERBRUGGEN F., VERSTRAETEN R., VAN DAELE D., SPRIET, B. (eds), *Strafrecht als roeping, Liber amicorum Lieven Dupont* (Reeks Samenleving, Criminaliteit & Strafrechtspleging), Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2005, vol. 31A, 487-504.

VAN CAMP, T., RUBBENS, A., Tien jaar slachtofferbeleid in België : stand van zaken en kritische reflectie, *Panopticon, Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, mei 2005, 78-84.

DE FRAENE D., LEMONNE A., NAGELS C., Débats autour de la victime : entre science et politique, in *Quelles places pour les victimes dans la justice pénale ?*, La Revue de la Faculté de droit de l'U.L.B., vol.31, 2005, 55-92.

VANFRAECHEM I., LEMONNE A., Victim-Offender Mediation for Juveniles in Belgium, in *Victim-Offender Mediation with Youth Offenders in Europe*, MESTITZ A., GHETTI S. (eds), Dordrecht, Kluwer International, Spring 2005, 181-209.

VANNESTE C., coll. GOEDSEELS E., DETRY I., Pour une histoire chiffrée de quarante années de « protection de la jeunesse » quelques repères utiles, in CHRISTIAENS J., DE FRAENE D., DELENS-RAVIER I (éd.), *Protection de la jeunesse. Formes et réformes*, Bruylant, Bruxelles, 2005, 3-26.

VANNESTE C., coll. DELTENRE S., DETRY I., GOEDSEELS E., JONCKHEERE A, MAES E., De la production à l'exploitation statistique : l'intervention scientifique dans tous ses états, in VESENTINI F. (dir.), *Les chiffres du crime en débat. Regards croisés sur la statistique pénale en Belgique (1830-2005)*, Académia-Bruylant, 193-217.

VANNESTE C., « Origine étrangère » et processus décisionnels au sein des tribunaux de la jeunesse, in *Délinquance des jeunes et justice des mineurs. Les défis des migrations et de la pluralité ethnique - Youth Crime and Juvenile Justice. The challenge of migration and ethnic diversity*, QUELOZ N., BÜTIKOFER REPOND F., PITTET D., BROSSARD R., MEYER-BISCH B. (éd.), Editions Staempfli, Collection KJS – CJS (Crime, Justice and Sanctions), Volume 5, Berne, 2005, 631-650.

MAES E., De externe rechtspositie van (veroordeelde) gedetineerden, *Metanoia, Driemaandelijks contactblad Katholieke Aalmoezeniersdienst bij het gevangeniswezen*, 2005 (1e kwartaal), 33-55.

GOEDSEELS E., VANNESTE C., DETRY I., Gerechtelijke statistieken inzake jeugddelinquentie en jeugdbescherming : een (grote) stap vooruit, *Panopticon, Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 2005, 56-69.

2004

MAES E., Vijf jaar justitiehuisen : enkele cijfers over de werking van de justitiehuisen tijdens de periode 1999-2002, *Panopticon, Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 2004 (november-december), nr. 6, 73-109.

RENARD B., Quelques méandres du processus de légalisation des méthodes particulières d'enquête. La loi du 6 janvier 2003, un produit fini ?, in *Les méthodes particulières de recherche. Premier bilan de la loi du 6 janvier 2003*, DESSEILLE M. Actes de la demi-journée d'étude organisée à Bruxelles le 22 mars 2004 sur ce thème par le Centre d'Etudes sur la police, Politeia/CEP, Bruxelles, 15-32.

RENARD B., LERICHE A., Deskundigenonderzoek, in *Postal memorialis*, Verbo D15, Kluwer, maart 2004, 30.

RENARD B., VANDRESSE C., La Belgique ou l'incrimination de l'organisation criminelle comme soutien des techniques d'enquête, in *Criminalité organisée : des représentations sociales aux définitions juridiques*, CESONI M. L. (ss dir.), Georg Librairie de l'Université (Genève), LGDJ (Paris), Bruylant (Bruxelles), 2004, 361-500.

DELTENRE S., MAES E., Pre-trial detention and the overcrowding of prisons in Belgium. Results from a simulation study into the possible effects of limiting the length of pre-trial detention, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 2004, nr. 4, 348-370.

DE PAUW W., DELTENRE S., HENDRICX C., WILLEMS M., Tien jaar veroordelingstatistiek, *Panopticon, Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 2004, 4, 82-92.

DELTENRE S., MAES E., Simulation de l'impact de quelques changements législatifs en matière de détention avant jugement, *Revue de Droit pénal et de Criminologie*, 2004, 1, 83-117.

GOETHALS J., MAES E., Voorwaardelijke invrijheidstelling. Nederland en België door een criminologische bril, *Tijdschrift voor Criminologie*, 2004 (Jubileumuitgave - 30 jaar NVK, 45 jaar TvC: Criminologie in Nederland - Een Vlaamse spiegel), 30-41.

VANNESTE C., L'exécution des peines. L'usage de la prison de 1830 à nos jours, in *Politieke en sociale geschiedenis van justitie in België van 1830 tot heden - Histoire politique et sociale de la justice en Belgique de 1830 à nos jours*, HEIRBAUT D., ROUSSEAUX X., VELLE K. (éd.), Die Keure - La Charte, 2004, 103-122.

DUPONT-BOUCHAT M.S., CHRISTIAENS J., VANNESTE C., Jeunesse et justice (1830-2002), in *Politieke en sociale geschiedenis van justitie in België van 1830 tot heden - Histoire politique et sociale de la justice en Belgique de 1830 à nos jours*, HEIRBAUT D., ROUSSEAUX X., VELLE K. (éd.), Die Keure - La Charte, 2004, 125-157.

VANNESTE C., Les statistiques en matière de délinquance juvénile et de protection de la jeunesse : un état de la situation, in *La réaction sociale à la délinquance juvénile. Questions critiques et enjeux d'une réforme*, Les Dossiers de la Revue de Droit Pénal et de Criminologie, la Charte, 2004, n° 10, 117-132.

DETRY I., VANNESTE C., Le dessaisissement : une pratique insaisissable ?, in *La réaction sociale à la délinquance juvénile. Questions critiques et enjeux d'une réforme*, Les Dossiers de la Revue de Droit Pénal et de Criminologie, la Charte, 2004, n° 10, 185-207.

MAES E., De externe rechtspositie van (veroordeelde) gedetineerden, *Ad Rem, Tijdschrift van de Orde van Vlaamse Balies*, 2004, speciale editie (Themanummer gevangeniswezen) 12-29.

DETRY I., VANNESTE C., Une image chiffrée du recours au dessaisissement, *Journal du Droit des Jeunes*, janvier 2004, n° 231, 23-30.

2003

RENARD B., Au croisement de la recherche proactive et des écoutes téléphoniques : construction et danger du mutualisme légistique, *Revue de droit pénal et de criminologie*, 2003, 3, 321-359.

DELTENRE S., GUILLAIN, C., Du classement sans suite à la détention préventive : de la différenciation sociale appliquée par le système pénal aux usagers de drogues, in *L'usage pénal des drogues*, KAMINSKI D. (éd.), Bruxelles, De Boeck Université, Coll. "Perspectives criminologiques", 2003, 175-193

MAES E., PUT J., Armoede en vrijheidsberoving: een vicieuze cirkel ?, in *Jaarboek Armoede en Sociale Uitsluiting*, VRANKEN J., DE BOYSER K., DIERCKX D. (eds.), Leuven/Leusden, Acco, 2003, 187-208.

MAES E., Een blik op drie jaar besluitvormingspraktijk van de (Nederlandstalige) commissies voor de voorwaardelijke invrijheidstelling (1999-2001), *Panopticon, Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 2003, nr. 4 (juli-augustus), 400-415.

N° complet de la *Revue de Droit Pénal et de Criminologie de février 2003* - Actes de l'Interlabo du GERN du 23 mars 2001 :

VANNESTE C., Analyse de processus de décision en différentes phases et branches du système d'administration de la justice pénale, *Revue de Droit Pénal et de Criminologie*, 2003, 2, 131-132.

RENARD B., La mise en œuvre et le suivi de l'enquête de recherche proactive : étude qualitative des facteurs influençant le processus de décision, *Revue de Droit pénal et de Criminologie*, 2003, 2, 133-167.

DELTENRE S., De l'impact des processus de décision relatifs aux condamnations prononcées sur l'évolution de la population pénitentiaire belge entre 1994 et 1998, *Revue de Droit pénal et de Criminologie*, 2003, 2, 168-20.

MAES E., Développements récents dans le processus décisionnel relatif à la libération conditionnelle en Belgique. De quelques aspects quantitatifs et qualitatifs, *Revue de Droit Pénal et de Criminologie*, 2003, 2, 206-231.

VANNESTE C., Les logiques décisionnelles des magistrats du parquet et des juges de la jeunesse à l'égard des mineurs délinquants, *Revue de Droit pénal et de Criminologie*, 2003, 2, 225-256.

2002

VANNESTE C., Délinquance et scolarité : regards croisés sur les résultats de différentes recherches, article destiné à *Custodes*, non publié (arrêt de la revue), 2002.

RENARD B., De l'automatisation de l'information policière à la systématisation de son traitement : quand les logiques de contrôle s'appuient sur les développements des technologies de l'information, in *La gestion de l'information, Seconde partie : Les contours de l'information et (les limites de) son usage*, RENARD B. (ss dir.), *Manuel de la Police*, 2002, 65, 111-133.

RENARD B., La gestion de l'information dans le cadre de la réforme des polices en Belgique, in *La gestion de l'information, Première partie : la réforme et ses impacts*, RENARD B. (ss dir.), *Manuel de la Police*, 2002, 64, 5-50 + addendum dans *Manuel de la Police*, 2002, 65, 135-141.

RENARD B., Quand l'expression de la vérité est attribuée au corps - Etat des lieux et quelques questionnements sur la légitimité de l'utilisation du polygraphe en procédure pénale, in *La Criminalistique, du mythe à la réalité quotidienne*, LERICHE A. (éd.), Kluwer, Bruxelles, 2002, 363-396.

VANNESTE C., Des logiques socio-économiques à leur traduction pénale : l'exemple de la Belgique de 1830 à nos jours, in *Sociétés et représentations, La vie judiciaire*, CREDHESS, Paris, sept. 2002, n° 14, 213-227.

DELTENRE S., MAES E., Overbevolkte gevangenen op de beklaagdenbank. Kan een begrenzing van de duur van de voorlopige hechtenis effectief bijdragen tot een 'ontvolking' van onze gevangenen?, *Winket, Tijdschrift van de Federatie van Vlaamse Gevangenisdirecteurs*, 2002, nr. 1, 6-31.

MAES E., PIETERS F., De hervorming van de voorwaardelijke invrijheidstelling in Frankrijk. Zijn er ook lessen te trekken voor de Belgische situatie?, *Tijdschrift voor Strafrecht. Jurisprudentie, nieuwe wetgeving en doctrine voor de praktijk*, 2002, nr. 1 (maart), 2-15.

MAES E., Naar een nieuwe wettelijke regeling van de voorwaardelijke invrijheidstelling in België? Enkele beschouwingen over de voorwaardelijke invrijheidstelling en de mogelijke oprichting van strafuitvoeringsrechtbanken, *Panopticon, Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 2001, nr. 6 (november-december), 541-570, err. 2002, nr. 2, (maart-april), 187.

MAES E., Studie van de evolutie van de gedetineerdenpopulatie volgens misdrijfcategorie (1980-1998), *Panopticon, Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 2002, nr. 4 (juli-augustus), 340-350.

MAES E., Het leven zoals het was (is) ...in de gevangenis. Beknopte schets van de historische evolutie van het Belgische gevangeniswezen aan de hand van de belangrijkste penitentiaire regelgeving, in *Gevangen in de tijd, naar een museum over vrijheidsberoving*, VAN ROYEN, H. (ed.), Referatenboek van de studiedag georganiseerd op 18 mei 2001 in het Vormingscentrum Dr. Guislain te Gent, en ingericht door de vzw Gevangenis museum en het Dr. Guislainmuseum, Merksplas, 2002, 35-53.

RENARD B., LERICHE A., L'expertise judiciaire au pénal, in *Postal memorialis - Lexique du droit pénal et des lois spéciales*, Verbo E 180, Kluwer, juin 2002, 28.

DELTENRE S., MAES E., Effectmeting van enkele mogelijke wetswijzigingen op het vlak van de voorlopige hechtenis, *Panopticon, Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 2002, nr. 3 (mei-juni), 196-211.

MAES E., Het nieuwe wettelijke kader. Historiek, inhoud en commentaren, *Metanoia, Driemaandelijks contactblad Katholieke Aalmoezeniersdienst bij het gevangeniswezen*, maart 2002, 7-41 (overname van Deel 1 'Het nieuwe wettelijke kader: historiek, inhoud en commentaren' uit het onderzoeksrapport 'De V.I.-commissies in actie' in een door de redactie herwerkte versie).

MAES E., De V.I.-commissies 'aan de bak'. Het functioneren van de (Nederlandstalige) commissies voor de voorwaardelijke invrijheidstelling geobserveerd (eerste werkingsjaar – 1999), *Metanoia, Driemaandelijks contactblad Katholieke Aalmoezeniersdienst bij het gevangeniswezen*, maart 2002, 48-64.

2001

RENARD B., Quand l'expression de la vérité est attribuée au corps – Etat des lieux et quelques questionnements sur la légitimité de l'utilisation du polygraphe en procédure pénale, *Manuel de la Police*, 2001, 59, 155-188.

VANNESTE C., Pénalité, criminalité, insécurité ... et économie, in *Délinquance et insécurité en Europe. Vers une pénalisation du social?*, MARY P., PAPATHEODOROU T. (éd.), Groupe Européen de Recherches sur la Justice pénale, Bruylant, Bruxelles, 2001, 47-95.

VANNESTE C., Een onderzoek over de beslissingen genomen door de parketmagistraten en de jeudrechters, *Tijdschrift voor Jeugdrecht en Kinderrechten*, december 2001/5, 193-202.

VANNESTE C., Une recherche sur les décisions prises par les magistrats du parquet et les juges de la jeunesse, *Journal du Droit des Jeunes*, septembre 2001, n° 207, 5-12.

MAES E., De V.I.-commissies 'aan de bak'. Het functioneren van de (Nederlandstalige) commissies voor de voorwaardelijke invrijheidstelling geobserveerd (eerste werkingsjaar – 1999), *Fatik, Tijdschrift voor strafbeleid en gevangeniswezen*, 2001, nr. 91 (september), 4-14.

2000

VANNESTE C., L'évolution de la population pénitentiaire belge de 1830 à nos jours : comment et pourquoi ? Des logiques socio-économiques à leur traduction pénale, *Revue de Droit pénal et de Criminologie*, 2000, 6, 689-723.

DELTENRE S., LEBRUN V., La nouvelle directive à l'égard des usagers de drogue : changement de politiques ? Entre pénalisation de l'usage et usages de la pénalisation, *Revue de Droit pénal et de Criminologie*, 2000, 5, 534-570.

LECLERCQ S., RENARD B., Quel gage de fiabilité pour un alibi technologique ?, *Sécurité privée*, 2000, 6, 20-26.

RENARD B., VAN RENTERGHEM P., LERICHE A., Bespreking van de wet betreffende de identificatieprocedure via DNA-onderzoek in strafzaken, *Vigiles, Tijdschrift voor politierecht*, 2000, 4, 120-132.

RENARD B., VAN RENTERGHEM P., LERICHE A., Discussion de la loi relative à la procédure d'identification par analyse ADN en matière pénale, *Vigiles, Revue du droit de la police*, 2000, 4, 120-132.

MAES E., Het wettelijk kader: korte historiek, inhoud en commentaren, in *Voorwaardelijke invrijheidstelling: wetgeving, predictie en begeleiding*, GOETHALS J., BOUVERNE-DE BIE M. (ed.), Gent, Academia Press, 2000, 1-57.

1999

VANDERBORGHT J., Het doel heiligt de middelen ? Proactieve recherche in de strijd tegen de georganiseerde criminaliteit, in *De proactieve recherche/La recherche proactive*, *Custodes*, 1999, 1, 13-32.

HAVELANGE B., RENARD B., L'analyse criminelle et la protection de la vie privée, ou les dangers de remplacer Hercule Poirot par un processeur, in *Droit des technologies de l'information : regards prospectifs*, MONTERO E. (éd.), Les 20 ans du CRID, coll. Les Cahiers du CRID, n° 16, Bruxelles, Bruylant, 1999, 217-232.

VANNESTE C., DUPIRE V., MAES E., Het N.I.C.C. en het onderzoek naar de nieuwe procedure van voorwaardelijke invrijheidstelling, *Winket, Tijdschrift van de Federatie van Vlaamse Gevangenisdirecteurs*, 1999, 40-46.

Collection des rapports et notes de recherche
Collectie van onderzoeksrapporten en onderzoeksnota's

Actualisée en mai 2006 – Geactualiseerd in mei 2006

- N° 15b RENARD B., VANNESTE C. (dir.), *Het statuut van de deskundige in strafzaken*, Eindrapport, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie - Hoofdafdeling Criminologie, Brussel, december 2005, (gedeeltelijke vertaling, april 2006), 86 p.
- N° 15a RENARD B., VANNESTE C. (dir.), *Le statut de l'expert en matière pénale*, Rapport final de recherche, Institut National de Criminalistique et de Criminologie - Département de Criminologie, Bruxelles, décembre 2005, 405 p.
- N° 14 GOOSSENS F., MAES E., DELTENRE S., VANNESTE C. (dir.), *Projet de recherche relatif à l'introduction de la surveillance électronique comme peine autonome / Onderzoeksproject inzake de invoering van het elektronisch toezicht als autonome straf*, Rapport final de recherche / Eindrapport, Institut National de Criminalistique et de Criminologie - Département de Criminologie / Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie - Hoofdafdeling Criminologie, Bruxelles/Brussel, octobre/oktober 2005, 204 p. + bijl./annexes.
- N° 13 DAENINCK P., DELTENRE S., JONCKHEERE A., MAES E., VANNESTE C. (dir.), *Analyse des moyens juridiques susceptibles de réduire la détention préventive / Analyse van de juridische mogelijkheden om de toepassing van de voorlopige hechtenis te verminderen*, Rapport final de recherche / Eindrapport, Institut National de Criminalistique et de Criminologie - Département de Criminologie / Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie - Hoofdafdeling Criminologie, Bruxelles/Brussel, mars/maart 2005, 367 p.
- N° 12 RENARD B., DELTENRE S., *L'expertise en matière pénale - Phase I: Cartographie des pratiques*, Institut National de Criminalistique et de Criminologie - Département de Criminologie, Rapport final de recherche, Bruxelles, juin 2003, 138 p. + annexes.
- N° 11 DELTENRE S., MAES E., *Analyse statistique sur base de données de condamnations : plus-value et applications concrètes / Statistische analyse aan de hand van de veroordelingsgegevens : meerwaarde en praktijkvoorbeeld*, Notes de recherche / Onderzoeksnota's, Institut National de Criminalistique et de Criminologie - Département de Criminologie / Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie - Hoofdafdeling Criminologie, Bruxelles/Brussel, 2000-2002.
- N° 10 MAES E., *Studie van de evolutie van de gedetineerdenpopulatie volgens misdrijfcategorie (1980-1998)*, Onderzoeksnota, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie - Hoofdafdeling Criminologie, Brussel, september 2001, 15 p. + bijlagen.
- N° 9 DELTENRE S., MAES E., *Effectmeting van enkele mogelijke wetswijzigingen op het vlak van de voorlopige hechtenis / Simulations de l'impact de quelques modifications législatives en matière de détention préventive*, Onderzoeksnota's/Notes de recherche, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie - Hoofdafdeling Criminologie / Institut National de Criminalistique et de Criminologie - Département de Criminologie, Brussel/Bruxelles, 2001.
- N° 8b VANNESTE C., *De beslissingen genomen door de parketmagistraten en de jeugdrechters ten aanzien van delinquente minderjarigen*, Eindrapport (vertaling), Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie - Hoofdafdeling Criminologie, Brussel, dec. 2001, 206 p. + bijlage.
- N° 8a VANNESTE C., *Les décisions prises par les magistrats du parquet et les juges de la jeunesse à l'égard des mineurs délinquants*, Rapport final de recherche, Institut National de Criminalistique et de Criminologie - Département de Criminologie, Bruxelles, juin 2001, 205 p. + annexes.
- N° 7 RENARD B., *L'usage du polygraphe en procédure pénale; analyse procédurale*, Note d'étude - Partie III de l'avis pour le Ministre de la Justice et le Collège des Procureurs généraux sur l'usage du polygraphe en procédure pénale belge, Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Département de Criminologie, Bruxelles, septembre 2000, 59-80.

- N° 6 MAES E., DUPIRE V., TORO F., VANNESTE C. (dir.), *De V.I.-commissies in actie. Onderzoek naar de werking van de in het kader van de nieuwe V.I.-wetgeving (wetten van 5 en 18 maart 1998) opgerichte commissies voor de voorwaardelijke invrijheidstelling / Les commissions de libération conditionnelle en action. Recherche sur le fonctionnement des commissions de libération conditionnelle créées dans le cadre de la nouvelle réglementation sur la libération conditionnelle (lois des 5 et 18 mars 1998)*, Eindrapport/Rapport final de recherche, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie - Hoofdafdeling Criminologie / Institut National de Criminalistique et de Criminologie - Département de Criminologie, Brussel/Bruxelles, augustus/août 2000, 355 p. + bijl./annexes.
- N° 5 MORMONT, C. (dir.), VANNESTE, C. (dir.), TORO, F., MARSDEN, E., SNIJDERS, J., *Etude comparative dans les 15 pays de l'Union Européenne relative au statut et modalités de l'expertise des personnes présumées ou avérées abuseurs sexuels*, Rapport final de la recherche co-financée par la Commission européenne et le Ministère de la Justice belge, Programme européen STOP, Université de Liège et Institut National de Criminalistique et de Criminologie - Département de Criminologie, octobre 1999, 192 p. + résumés en néerlandais (11 p.) et anglais (11 p.).
- N° 4 RENARD B., VANDERBORGHT J., *Recherche Proactive, révélateur d'une approche nouvelle ? Etude relative à la recherche proactive dans le cadre de la lutte contre la criminalité organisée/ Proactieve Recherche, exponent van een vernieuwde aanpak ? Onderzoek naar de proactieve recherche in de strijd tegen de georganiseerde criminaliteit*, Institut National de Criminalistique et de Criminologie - Département de Criminologie / Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie - Hoofdafdeling Criminologie, Rapport final de recherche/Eindrapport, Bruxelles/Brussel, septembre/september 1999, 386 p.
- N° 3 SNACKEN S. (dir.), DELTENRE S., RAES A., VANNESTE C., VERHAEGHE P., *Recherche qualitative sur l'application de la détention préventive et de la liberté sous conditions / Kwalitatief onderzoek naar de toepassing van de voorlopige hechtenis en de vrijheid onder voorwaarden*, Rapport final de recherche/Eindrapport, Institut National de Criminalistique et de Criminologie - Département de Criminologie / Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie - Hoofdafdeling Criminologie / Vrije Universiteit Brussel, Bruxelles/Brussel, 1999, 244 p.
- N° 2 SNACKEN S. (dir.), DE BUCK K., D'HAENENS K., RAES A., VERHAEGHE P., *Onderzoek naar de toepassing van de voorlopige hechtenis en de vrijheid onder voorwaarden*, Eindrapport, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie - Hoofdafdeling Criminologie / Vrije Universiteit Brussel, Brussel, 1997, 174 p.
- N° 1 DE BUCK K., D'HAENENS K., *Electronic Monitoring*, Studienota, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie - Hoofdafdeling Criminologie, 1996, 40 p.

